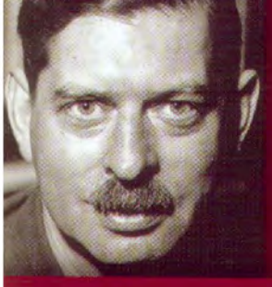

CĂLĂTORII ÎN ISTORIE – pag. 64

Pe urmele lui Carol al II-lea în Portugalia

DVD HISTORIA

JACK SPINTECĂTORUL & IVAN CEL GROAZNIC

din colecția „Mari personalități care au marcat istoria lumii"

AN XI, NR. 109 • IANUARIE 2011 • 11,99 LEI • APARE PE 15 ALE FIECĂREI LUNI • DIRECTOR ION CRISTOIU

Historia®

CULISELE ISTORIEI – pag. 36

Ofițerul SS Otto von Bolschwing, omul care l-a scăpat pe Horia Sima de furia lui Antonescu

15 iulie 1971

ION ILIESCU

trimis de Ceaușescu la școala vieții

DOSAR pag. 12

FP

Foreign Policy®
România

Politică Globală, Economie și Idei

Din 17 ianuarie, noua ediție Foreign Policy România!

Idei străine pentru România, idei românești despre străinătate

ACUM
și în rețeaua de magazine
MIC.RO

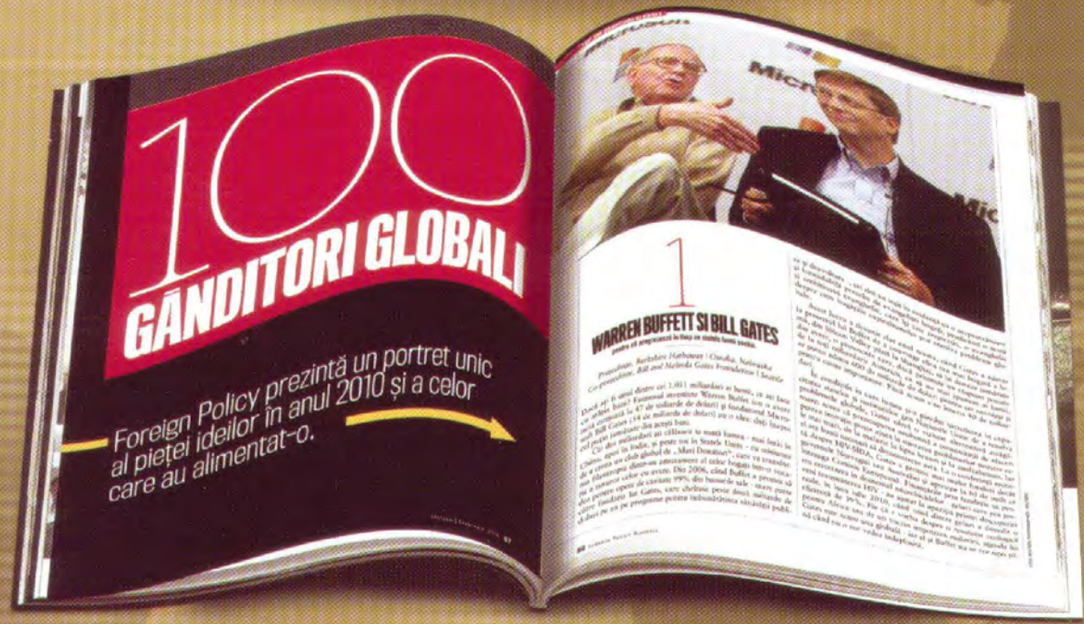

Top 100 Gânditori Globali.
Plus 101 experți locali și rezervoarele de idei românești.

Pentru abonamente și informații sunați la **0800.800.111**, număr cu apel gratuit în orice rețea, între orele 7.00 - 22.00 (luni – duminică), e-mail: abonamente@adevarulholding.ro
Abonamente non-stop la 0318.200.200, număr cu tarif normal.

Historia

IANUARIE 2011

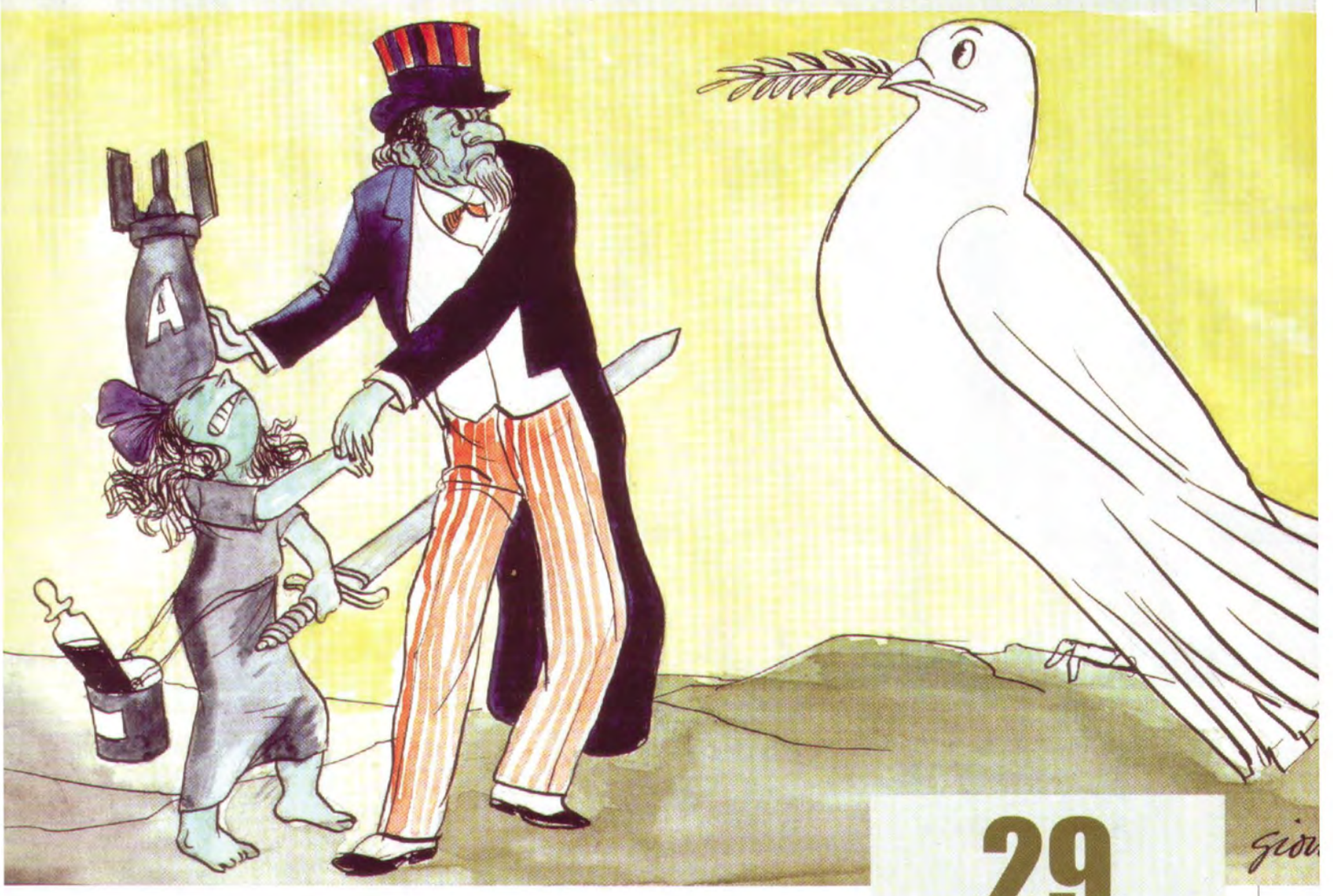

06 ACTUALITATE

- Inel-sigiliu descoperit de doi pasionați de istorie
- O „lovitură" pe piața cărții
- Negarea crimelor comunismului stârnește discuții în cadrul Comisiei Europene
- Pompei: noul dezastru „anunțat"

10 DIN MUZEELE ROMÂNIEI
Trusa cu pistoale a lui Cuza

12 DOSAR
1971: Ion Iliescu e trimis de Ceaușescu la școala vieții

26 PRIMA PAGINĂ
Naționalizarea, „un bun al poporului" ascuns de urechile acestuia

34 AFIȘ PUBLICITAR
Jean-Baptiste-André Godin și soba care-i poartă numele

36 CULISELE ISTORIEI
Omul care l-a scăpat pe Horia Sima de furia lui Antonescu

42 INEDIT
Țarul Alexandru al II-lea declară război Imperiului Otoman la Chișinău

29 PROPAGANDĂ
România în Războiul Rece al caricaturilor

Încorsetat în ideologia sovietică și în tensionatele relații dintre Est și Vest, discursul comunist a căutat o formă de propagandă fină și pe înțelesul maselor. În acest demers, desenul satiric s-a dovedit a fi nu doar un instrument util, ci mai ales unul subtil, de manipulare a celor mulți, de vreme ce avea acces la emoțiile, sentimentele și prejudecățile populației. Grafica ideologizată și-a jucat, astfel, rolul ei, bine stabilit, în lupta dintre Binele comunist și Răul capitalist.

SUMAR

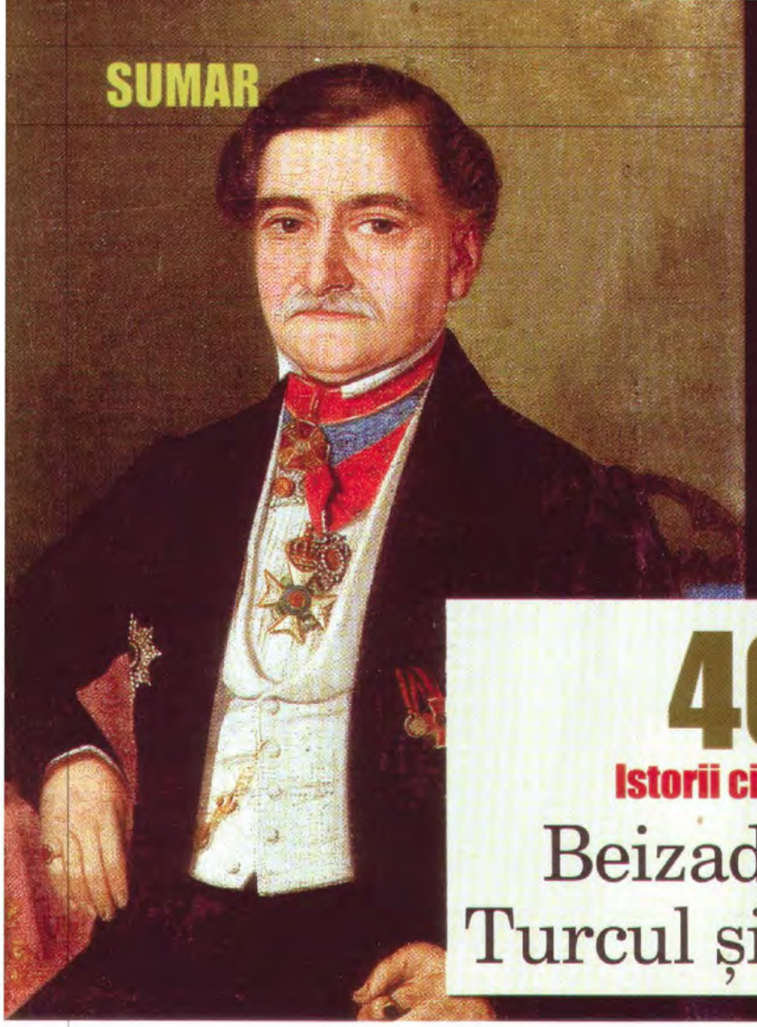

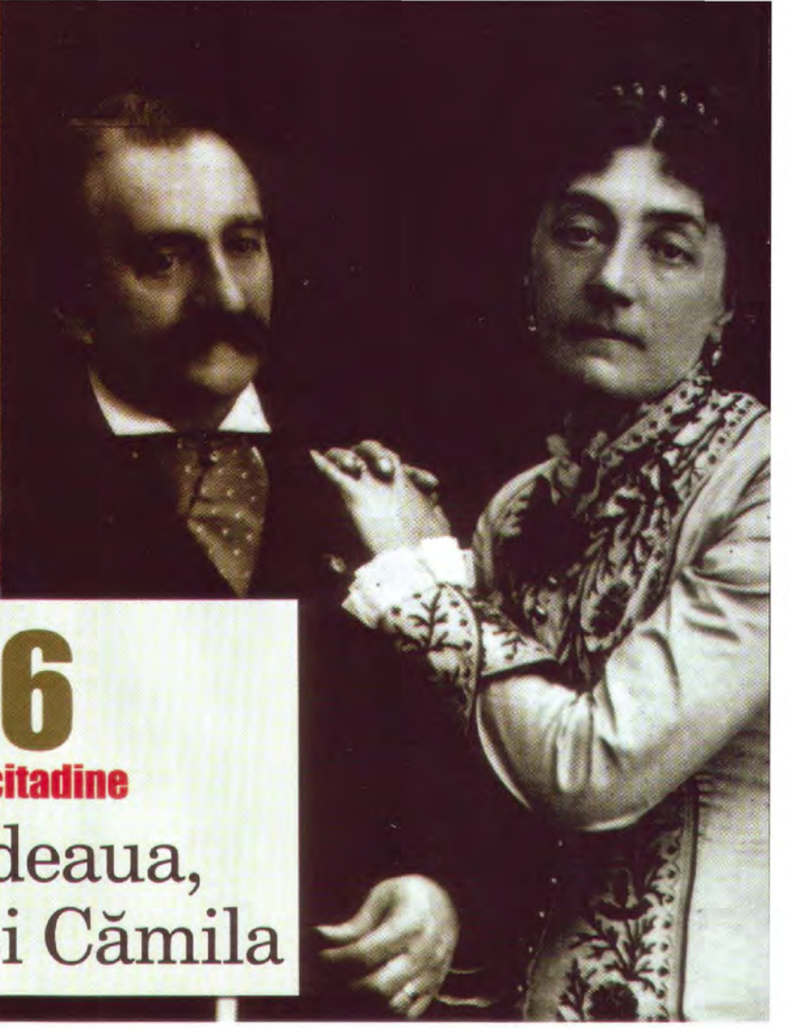

46
Istorii citadine

Beizadeaua, Turcul și Cămila

50 INTERVIU
Emilia Marinela Macovescu: „Soțul meu credea că Elena Ceaușescu îl avea la mână pe Nicolae cu ceva”

54 AFIȘ DE FILM
Un început în istoria afișelor de cinema din România

56 PROFIL
Marietta Sadova, de la legionarism la proletcultism

60 CARTE STRĂINĂ
Richard Helms, cerberul secretelor politicii externe americane

64 CĂLĂTORII ÎN ISTORIE
Din gloria lui Carol al II-lea a rămas doar plăcuța

69 ISTORIA SPORTULUI
Angelo Niculescu dezvăluie de ce n-a jucat Dobrin în Mexic

72 BIOGRAFII
Jack Spintecătorul & Ivan cel Groaznic

73 ISTORIA MODEI
Haina din blană controverse, putere și lux

76 AGENDA
- FILM
- EXPO
- CARTE
- TV

80 ISTORII COMESTIBILE
- Sărbătorile, prilej de ospețe
- Tikka, mâncarea cuceritorului Babur

Historia

Director **Ion Cristoiu**
Redactor-Șef
Ion M. Ioniță
Creative Director
Mihaela Manolache
Radu Leonte
Redactori
Florentina Țone
Ciprian Plăiașu
Ioana Patriche
Ciprian Stoleru
Consiliul Editorial
Adrian Cioroianu
Andi Mihalache
Ovidiu Pecican
Zoe Petre
Vladimir Tismăneanu
Director executiv
Raluca Badea
Sales Manager
Dorina Petruți
Brand Manager
Angela Negrea
Coordonator producție
Marius Buruiană
Publicație tipărită la **MEGAPRES**

Adevărul holding
TEL. 0800 800 111
Director general
Peter L. IMRE
Director general adjunct
Andrei Ștefan
Director financiar
Adrian Vasile
Director marketing
Peter Frank
Director publicitate
Tony Gray
Director distribuție
Dana Zamfir
Director abonamente
Gabriela Enache
ISSN **1582-7968**

Adresa:
Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21,
sectorul 2, București
www.historia.ro; tel.: 021. 407. 76. 04

2010 Adevărul Holding. Toate drepturile rezervate. Opiniile aparțin autorilor.

ION M. IONIȚĂ
redactor-șef HISTORIA

Ceaușescu, succesul unui dictator

Nicolae Ceaușescu și-a început cariera de conducător al României sub semnul unui început de „liberalizare" a regimului comunist și a încheiat-o executat la Târgoviște ca ultim stalinist al Europei de Est. Domnia sa de aproape un sfert de veac a cunoscut o fractură care marchează și astăzi destinul României. Un regim comunist cu față umană, ca în Ungaria și Cehoslovacia, ar fi permis, poate, și la noi coagularea unor mișcări civice, politice și intelectuale capabile să asigure, la momentul potrivit, transferul de putere și tranziția spre democrație.

Nu a fost așa. Ceaușescu și soția sa au ajuns în fața plutonului de execuție, România a intrat în democrație trecând printr-o baie de sânge. Majoritatea comentatorilor așază momentul de fractură în evoluția lui Ceaușescu ca dictator comunist în anul 1971, când liderul de la București se întoarce dintr-o vizită în China și Coreea de Nord. Fermecat de modelul despotic al comunismului asiatic, Ceaușescu schimbă foaia. Este și momentul în care Ion Iliescu, pe atunci o stea în ascensiune în aparatul de partid, este îndepărtat de Ceaușescu. Traseul de până atunci în PCR îl îndreptățea pe Ion Iliescu să spere că va ajunge cândva succesorul lui Ceaușescu în funcția de prim-secretar. Avea pe atunci puțin peste 40 de ani, era în grațiile lui Ceaușescu, avea o activitate fără cusur și imaginea de exponent al unei noi generații de comuniști. Putea să fie următorul pas în evoluția comunismului autohton, după epocile Dej și Ceaușescu.

Explică momentul 1971 longevitatea lui Ceaușescu ? O vizită în Coreea de Nord este mult prea puțin. Cotitura în destinul politic al lui Ceaușescu și al României avusese loc mai devreme, este uluitorul succes din 1968. Condamnarea invaziei sovietice din același balcon al Comitetului Central care îi va marca sfârșitul 21 de ani mai târziu a fost urmărită cu sufletul la gură de milioane de români. Printr-un singur gest, Ceaușescu a obținut atunci adeziunea maselor largi populare. De unde atâta solidaritate și susținere pentru conducătorul comunist? Românii trăiau din 1944 umilința tutelei sovietice. Până în 1958, țara fusese sub ocupația Armatei Roșii. În conștiința publică, sovieticii întruchipau răul absolut. Ei spoliau economic țara, ei au organizat Gulagul românesc, ei au adus comunismul cu tancurile de la Moscova, consilierii sovietici fuseseră ani buni adevărații șefi ai instituțiilor din statul român. Condamnarea atacului sovietic asupra unei țări care încerca o reformă a comunismului a răscolit conștiințele românilor. Au văzut în Ceaușescu omul care a restaurat demnitatea națională după ocupația și umilințele sovietice.

Ceaușescu a obținut adeziunea maselor

Mișcarea lui Ceaușescu a fost și un triumf pe plan extern. Liderului Român i s-au deschis toate ușile în Occident. Ceaușescu s-a văzut dintr-o dată în caleașcă alături de Regina Angliei. Începea cariera internațională a unui dictator. Ce să mai spună românii când Nicolae Ceaușescu era primit cu onoruri de conducătorii Lumii Libere?

Succesul l-a făcut pe Ceaușescu să creadă că este liderul providențial, mult-iubit de popor. O dovedește ultimul miting din 21 decembrie 1989. El a chemat poporul în același loc ca în 1968, a trăit iluzia că poporul îl va salva, apărându-l în fața conspirației „agenturilor străine". Ion Iliescu l-a condamnat pe Ceaușescu la moarte, dar plătește și astăzi prețul de a fi considerat „om al rușilor". Iar pe Mircea Geoană, o vizită la Vântu și una la Moscova l-au costat scaunul prezidențial. Cine ar fi crezut că retorica bazată pe manevra lui Ceaușescu din 1968 va contribui la câștigarea alegerilor în România capitalistă a anului 2009? Istoria, bat-o vina!

Templu al Soarelui, descoperit în Bulgaria

Arheologii bulgari au anunțat recent că au descoperit pe teritoriul Bulgariei *„cel mai vechi templu din lume dedicat Soarelui"*, construit în urmă cu 8.000 de ani. Coordonați de Georgi Ganetsovski, de la Muzeul Regional de Istorie din orașul Vratsa, specialist în așezările umane din neolitic, cercetătorii au descoperit în satul Ohoden din nord-vestul Bulgariei o structură asemănătoare ca formă și funcții cu celebrul complex de la Stonehenge din Marea Britanie, dar mai veche cu peste 3.000 de ani decât acesta.

Oamenii din preistorie foloseau acest sanctuar pentru a urmări mișcarea Soarelui pe bolta cerească, cu scopul de a identifica momentul propice pentru însămânțarea culturilor și recoltarea plantelor. În plus, ei ofereau Soarelui diverse ofrande, sperând să obțină recolte bogate. Podeaua sanctuarului era pavată cu piatră cubică. Structura în sine are forma literei chirilice „П" („P"), partea de jos, deschisă, a acestei litere fiind orientată către est. *„Cercetările noastre din timpul echinocțiului de toamnă, măsurătorile și testele pe care le-am făcut au relevat faptul că forma acestui complex este construită în funcție de răsăritul Soarelui și ține cont de schimbarea polilor magnetici ai Pământului care s-a produs acum 8.000 de ani.*

Un alt aspect interesant este faptul că am descoperit câteva duzini de discuri din argilă și din piatră în interiorul complexului", a declarat Georgi Ganetsovski. În epoca primelor așezări umane, eminamente agricole, un disc având în centrul său un punct era simbolul Soarelui. Potrivit arheologilor bulgari, sanctuarul descoperit la Ohoden este cel mai vechi templu din Bulgaria dedicat Soarelui fiind totodată, probabil, cel mai vechi din lume.

Negarea crimelor comunismului stârnește discuții în cadrul Comisiei Europene

Potrivit cotidianului britanic „The Guardian", Comisia Europeană (CE) va respinge solicitările unor state est-europene, inclusiv România, de a introduce o lege privind genocidul, care să condamne negarea crimelor comunismului tot așa cum multe țări membre UE interzic negarea Holocaustului.

În luna decembrie, miniștrii de Externe din Lituania, Letonia, Bulgaria, Ungaria, România și Cehia au trimis o scrisoare comisarului european pentru Justiție, Viviane Reding, cerând o lege pentru *„condamnarea publică"* a crimelor regimurilor totalitare.

Potrivit miniștrilor din aceste țări, crimele comunismului „ar trebui tratate după aceleași standarde" ca și cele comise de regimul nazist, în special în acele țări în care există legi privind negarea Holocaustului. Comisia Europeană susține, însă, într-un raport că nu există un acord între statele membre pe această temă și că nu există nicio bază legală care să îi permită Bruxelles-ului să acționeze. *„Nu există un consens în această direcție. Statele membre au abordări foarte diferite"*, a declarat, pentru „The Guardian", purtătorul de cuvânt al UE pentru Justiție, Matthew Newman. *„Ideea este că, evident, ceea ce au făcut ei a fost îngrozitor, dar regimurile comuniste nu au vizat minorități etnice"*, a adăugat purtătorul de cuvânt.

Potrivit Lituaniei, al cărei ministru de Externe conduce campania vizând introducerea acestei noi legi, Uniunea Europeană ar trebui să extindă sensul noțiunii de genocid, pentru a include crimele împotriva unor grupuri definite printr-un anumit *„statut social sau prin convingeri politice"*.

Pompei: noul dezastru „anunțat“

Situl arheologic Pompei, aflat în apropierea orașului italian Napoli și inclus în patrimoniul mondial al umanității de către UNESCO, se degradează pe zi ce trece și „pierde“ tot mai multe „exponate“, din cauza „indiferenței autorităților“, acuzate de societatea civilă din Italia că gestionează prost întreaga așezare.

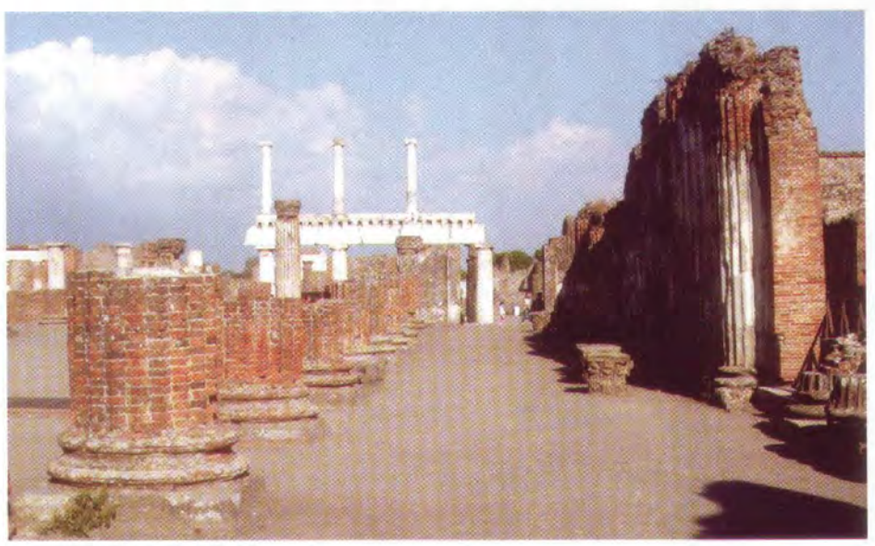

Situația este evaluată în momentul de față și de UNESCO (Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură), care și-a trimis recent o delegație de inspectori la Napoli, neexcluzând *„amendarea“* guvernului de la Roma.

Prăbușirea unui zid cu o lungime de 12 metri care proteja un celebru edificiu antic, *„Casa del moralista (Casa moralistului)“*, a fost cel mai proaspăt semnal de alarmă privind intensificarea degradării sitului. Potrivit Serviciului pentru bunuri arhitecturale din Pompei, zidul era compus *„din pietre străvechi, care ar trebui recuperate și reutilizate, la fel cum s-a procedat cu ocazia reconstrucției precedente, în urma bombardamentelor din timpul celui de-Al Doilea Război Mondial“*. Din fericire, zidul nu conținea nici fresce, nici picturi, însă a readus în prim-plan situația dezastruoasă din parcul arheologic italian, după prăbușirea unui alt edificiu din Pompei, *„Casa gladiatorului“*, în urmă cu doar câteva luni. Cele două evenimente au declanșat totodată un val de indignare și îngrijorare în legătură cu maniera în care autoritățile italiene coordonează operațiunile de conservare a patrimoniului național. În ambele cazuri, autoritățile, care au declanșat totodată și o anchetă internă, susțin că prăbușirile au fost cauzate de ploile puternice din ultimul an, care ar fi condus la o destabilizare ulterioară a fundațiilor.

Situl Pompei, cu o suprafață de aproximativ 66 de hectare (dintre care pe 50 s-au făcut săpături), atrage aproape 2,6 milioane de vizitatori anual și reprezintă un patrimoniu unic de arhitectură, sculptură, pictură și mozaic din Antichitate. Orașul, acoperit cu lavă și cenușă în urma erupției vulcanului Vezuviu, pe 24 august 79, a făcut obiectul a numeroase săpături arheologice după anul 1860 și reprezintă cel mai bine conservat ansamblu arhitectonic din epocă romană, fiind un reper important pentru arta și cultura acelei epoci. Și aceasta deoarece în secolul I d.Hr. Pompeiul era un oraș înfloritor, locuit de familii nobile, cu o dezvoltare socială și economică apreciabilă.

Potrivit Serviciului pentru bunuri arhitecturale din Pompei, impresia generală a vizitatorilor este de uimire față de gradul de civilizație din acest orășel din Antichitate, care a avut ghinionul să fie îngropat sub lavă. Întrebarea cel mai des adresată ghizilor este: *„Dacă aici era totul atât de bine organizat, cu sisteme de canalizare, baie publică, chiar și treceri de pietoni, ne întrebăm cum se trăia în Roma sau în alt mare oraș din Antichitate?“*. Ca o curiozitate, vizitatorii pot observa și distincția dintre casele locuitorilor săraci sau bogați din Pompei, în funcție de numărul frescelor sau a grădinilor cu zone pentru relaxare sau în funcție de mărimea camerelor care, în cazul persoanelor înstărite, erau mult mai spațioase.

Gabriela Preda,
corespondent „Adevărul“ Italia

PUBLICITATE

RETRĂIEŞTE MOMENTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

Pătrunde în minţile celor care au schimbat istoria. Călătoreşte pe meleaguri îndepărtate şi necunoscute. Învaţă diferenţa dintre realitate şi mit. Toate acestea, dar şi multe alte informaţii valoroase te aşteaptă pe Viasat History.

Inel-sigiliu descoperit de doi pasionați de istorie

Doi prieteni pasionați de istorie, „înarmați" cu un detector de metale, au descoperit în luna octombrie, în localitatea Bistra-Mureșului, din județul Mureș, un inel-sigiliu roman, din aur masiv cu camee, specific secolelor I-III d.Hr.

Pe partea frontală, inelul are incizată o scenă de luptă între personajele mitologice Hercule și Antheu. Inelul se află într-o stare perfectă de conservare, fiind probabil pierdut în luptă de către o persoană de rang înalt din administrația sau armata romană, un legatus pretorae sau un alt oficial din administrație. Inele-sigilii originale de acest gen sunt foarte puține găsite în teritoriile controlate de romani, cu atât mai puțin având o greutate atât de mare ca acesta (28,41 grame).

Regiunea unde a fost descoperit inelul se află doar la câțiva kilometri mai la est de limesul roman și de ultimul castru de la Brâncovenești și reprezintă un indiciu al influenței romane în afara limesului.

„În acest spațiu am mai găsit și alte obiecte cu valoare arheologică: vârfuri de săgeți, sulițe, elemente de platoșă, fibule, cuțite, pinteni, toate de factură antică și medievală", a declarat Iuliu-Cristinel Pop **(foto)**, unul dintre cei doi pasionați de istorie. Aceștia au anunțat Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Mureș, predând obiectele găsite Muzeului Județean de Istorie.

O comisie formată din specialiști a fost la fața locului, demarând procedurile de localizare a altor obiecte, iar locația a fost declarată sit arheologic. Nicolae Băciuț, directorului Direcției Județene pentru Cultură Mureș a declarat pentru revista „Historia" că toate obiectele găsite *„sunt în acest moment analizate de experții Muzeului de Istorie Mureș, urmând a fi catalogate și etichetate"*.

PUBLICITATE
VIASAT HISTORY
Documentar Viasat History
DUMNEZEU LA JUDECATĂ
Joi, 27 ianuarie, ora 21.00
Dându-și seama că exterminarea lor este iminentă, un grup de prizonieri evrei de la Auschwitz încearcă să-și explice soarta „aducându-l pe Dumnezeu la judecată".

Strămoșii omului modern erau și navigatori

Săpăturile arheologice efectuate pe insula Creta din sudul Greciei au condus la descoperirea unor dovezi care atestă faptul că strămoșii omului modern au navigat pe mare în urmă cu peste 130.000 de ani. Astfel, în urma săpăturilor arheologice efectuate timp de doi ani în situl Plakia, din sudul insulei Creta, o echipă greco-americană a descoperit câteva pietre șlefuite datând din paleolitic, a căror vechime este cuprinsă în intervalul 700.000 î.Hr.-130.000 î.Hr. Această descoperire, care reprezintă prima mărturie a unor așezări de hominizi pe insula Creta înainte de neolitic (7.000-3.000 î.Hr), constituie, totodată, *„cea mai veche dovadă a navigației maritime în lume"*. Uneltele, niște *„topoare"* din piatră, au fost găsite în apropiere de vestigiile unei *„platforme marine vechi de cel puțin 130.000 de ani (...), dovedind astfel că oamenii au făcut călătorii pe Marea Mediterană cu zeci de mii de ani mai devreme față de ceea ce cercetările anterioare stabiliseră în trecut"*, a precizat ministrul grec al Culturii. Descoperirea făcută în apropiere de plaja turistică Preveli modifică astfel și estimările cercetătorilor privind capacitățile cognitive ale primelor populații de hominizi, uneltele găsite semănând cu cele ale populațiilor de *Homo erectus* și *Homo heidelbergensis*.

Victime ale naziștilor, găsite în Austria

Rămășițele a circa 220 de persoane, despre care se crede că au fost victime ale așa-numitului *„program de eutanasiere"* pus la cale de naziști, au fost localizate în Tirol, au anunțat autoritățile locale, la începutul lunii ianuarie. Muncitorii care excavau un vechi cimitir aparținând secției psihiatrice a spitalului regional din Hall au descoperit rămășițele în timpul lucrărilor la un proiect de construcție. Cercetările preliminare au indicat faptul că persoanele respective fuseseră îngropate în perioada 1942-1945, „o parte dintre ele" fiind victime ale programului de eutanasiere inițiat de naziști în timpul celui de-Al Treilea Reich (când au fost ucise peste 200.000 de persoane cu dizabilități fizice și psihice). Autoritățile austriece au înființat o comisie care să cerceteze locul și să stabilească identitatea persoanelor îngropate.

O „lovitură“ pe piața cărții

Foarte puține cărți lansate în 2010 au reușit să stimuleze interesul și emulația cititorilor precum lucrarea jurnalistului George Rădulescu: *Un secol cu Neagu Djuvara*.

Nu mai puțin de 12 ore de convorbiri cu istoricul Neagu Djuvara au fost transpuse în 224 de pagini ce adună secvențe dintr-o viață de roman. Cartea beneficiază de o prefață scrisă de Andrei Pleșu și de o postafață semnată de Mihai Răzvan Ungureanu.

Cu prilejul lansării volumului, sute de cititori s-au înghesuit la Librăria Adevărul de pe strada Doamnei (din zona Piața Universității), pentru a fi siguri că vor prinde un exemplar de colecție cu autograful profesorului Neagu Djuvara și al autorului. Ajuns la vârsta de 94 de ani, istoricul rememorează, pe parcursul discuției cu George Rădulescu, principalele momente ale unui traseu biografic de excepție. *„Am plecat din țară în 1917 traversând Rusia și am sosit în Franța. Tata rămăsese în România, iar noi plecasem în această aventură în plină revoluție bolșevică. Închipuiți-vă că acesta a fost întâiul miracol din viața mea: noi părăsisem Petrogradul în ziua de 7 noiembrie 1917...“*, începe Djuvara să depene firul amintirilor. Călătoria care urmează prin Rusia, Scandinavia, Anglia și Franța este efectiv halucinantă și e reconstituită de Djuvara strict din povestirile mamei sale și ale fratelui său. „Delirul“ ideologic al proiectului modernității este dus acum până la ultimele consecințe posibile (hitlerism, stalinism, maoism, plus două Războaie Mondiale), fapt care afectează ireversibil viața a milioane de oameni de pe întreaga planetă. Tânărul Djuvara, ajutat și de puțin noroc personal, scapă mereu *„ca prin urechile acului“* de ce e mai rău (și la 7 noiembrie 1917, și la 23 august 1944), dar rămâne în preajma marilor momente istorice. De altfel, această carte-document, apărută la Editura Adevărul, este un autentic manual de studiu – complex și deloc complicat – pentru generațiile actuale și viitoare despre tumultuosul secol XX. *Un secol cu Neagu Djuvara* nu este o istorie personală, ci împletește momentele biografice și spiritul de observație ale intervievatului cu o bucată semnificativă din istoria României. Cititorii sunt beneficiarii unor mărturii obiective și analitice ale lui Neagu Djuvara despre criza anilor '30, antisemitismul interbelic, exilul din Occident, experiența africană, dar și despre multe alte momente tensionate din istoria României.

O figură mitică

Prezent la lansare, istoricul Mihai Răzvan Ungureanu a povestit prima sa întâlnire cu Neagu Djuvara: *„L-am cunoscut pe profesorul Djuvara în martie 1990, la Iași, în amfiteatrul Facultății de Istorie. De-abia revenise în țară și s-a întâlnit cu primii studenți înfometați de adevăr înainte ca speranțele lor să fie șterse. Sala era foarte aglomerată, profesorul Djuvara cu greu s-a strecurat până la pupitru, aceasta din cauza faptului că interesul tinerilor pentru o figură aproape mitică îl precedase“*. Ungureanu s-a apropiat mai mult de Neagu Djuvara în anii care au urmat: *„Profesorul Djuvara a dat multora o probă de curaj intelectual și moral, fiind onest în opiniile sale, în viața sa și în descrierea propriei vieți. A fost și este onest cu însăși cunoașterea istoriei. Neagu Djuvara nu vine din trecut, ci dintr-un viitor spre care trebuie să ne îndreptăm cu toții“*.

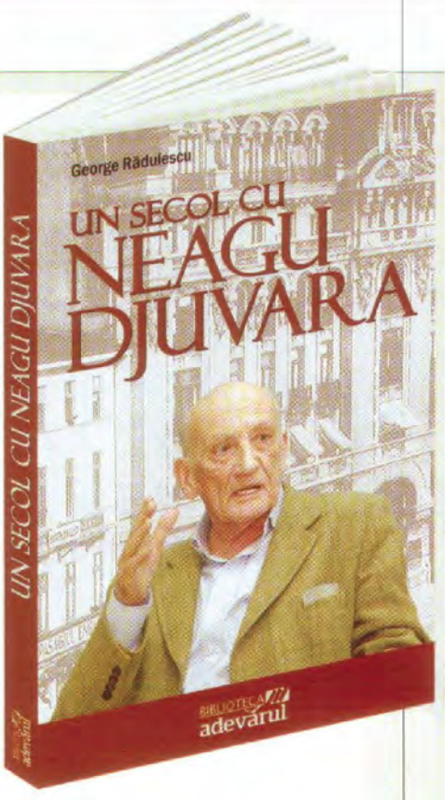

„Vreau să fiu celebru după moarte!“

La momentul lansării cărții, istoricul Neagu Djuvara a mărturisit că a acceptat foarte greu dialogul cu George Rădulescu. *„Practic, mi-a «furat» această carte. Am refuzat în primă fază, pentru că am o superstiție pe care am căpătat-o prin lecturile mele: faima unui om după moarte este invers proporțională cu cea din timpul vieții. Eu vreau să fiu celebru după moarte“*, a spus Djuvara, dând ca exemplu faima postumă a lui Van Gogh.

„Un apel la normalitate“

„L-am descoperit pe domnul profesor în lecturile mele și am vrut să fac cunoscute vorbele sale publicului, cartea mea fiind un apel la normalitate. Această carte reprezintă o dovadă vie că trebuie să sperăm în continuare că România o va duce bine și că românii au resorturi interioare pentru a ajunge acolo unde au fost odată“, a spus, cu ocazia lansării cărții, jurnalistul George Rădulescu.

GRUPAJ DE ȘTIRI REALIZAT DE CIPRIAN STOLERU

Trusa cu pistoale a lui Cuza

În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României se află un dar de mare valoare istorică: trusa cu pistoale de duel primită de Alexandru Ioan Cuza de la Napoleon al III-lea.

DE OANA ILIE

Nu este niciun secret că, în realizarea Unirii Principatelor, sprijinul Franței – în special al împăratului Napoleon al III-lea –, a fost decisiv. Suveranul francez a intervenit personal în rezolvarea cauzei românești. Aceeași atitudine pozitivă au avut-o împăratul și guvernul de la Paris față de dubla alegere din 1859, față de reformele din timpul domniei lui Cuza, dar și față de succesorul acestuia, Carol I.

Napoleon al III-lea a fost, prin urmare, privit ca un fel de „protector" al Principatelor Unite și al domnitorului Cuza. Și, în asemenea situații, gesturile de curtoazie, dintr-o parte și din alta, nu puteau să lipsească. Gesturi concretizate și prin trimiterea unor „cadouri". În patrimoniul Muzeului Național de Istorie a României se află un astfel de „cadou", de mare valoare istorică: trusa cu pistoale de duel primită de Alexandru Ioan Cuza de la Napoleon al III-lea.

Monograma lui Cuza și stema Franței pe capac

Asupra momentului în care domnitorul român a primit trusa cu pistoale planează incertitudinea. Se poate să fi fost trimisă de împăratul Franței în 1859, după momentul dublei alegeri, tocmai ca simbol al recunoașterii actului săvârșit pe 5 și 24 ianuarie. Există însă și posibilitatea primirii acesteia de către Cuza în 1862, în momentul sosirii la București a misiunii militare franceze condusă de Eugene Lamy, sau în 1864, când a fost făcută o comandă de arme în Franța, pentru înzestrarea armatei române.

Trusa, care conține 11 piese, a fost lucrată la renumitul atelier Gastinne-Renette din Paris, după cum ne arată și inscripția de pe partea interioară a capacului: *„Gastinne-Renette Arg. de l'Empereur"*. Cutia de formă dreptunghiulară, lucrată din lemn de abanos, cu motive florale, are gravată pe capac monograma lui Alexandru Ioan Cuza și stema Franței (de unde reiese faptul că a fost realizată special pentru domnitorul român, în urma unei solicitări oficiale). Interiorul cutiei este căptușit cu catifea de culoare albastru-închis.

Cele două pistoale de duel sunt lucrate din lemn de abanos și metal, țevile și mânerele având ornamentații cu motive florale. Pe mâner este imprimată monograma domnitorului Cuza și coroana princiară.

Celelalte piese sunt: ciocan confecționat din lemn de abanos; clește realizat din metal alb; șurubelniță cu mâner din lemn de abanos; măsurătoare de forma unei linguriță, confecționată din metal aurit; burduf confecționat din metal alb, cu partea superioară aurită, conținând mai multe alice; cutiuță făcută din lemn de abanos, cu formă cilindrică; vergele pentru curățat pistolul. Toate piesele prezintă ornamentații florale.

Dincolo de importanța istorică, trusa are o valoare artistică și de colecție remarcabile, datorită materialelor folosite, a modului deosebit în care a fost lucrată și a raritații sale. Trebuie să mai avem în vedere și locul unde a fost realizată, Gastinne-Renette fiind una dintre cele mai de seamă armerii franceze (creată în 1812 și având perioada de glorie în timpul lui Napoleon al III-lea, onorând numeroase comenzi venite din partea Curții imperiale).

FOTO: GEORGE NICA

MUZEUL NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

Muzeul, aflat pe Calea Victoriei, la nr. 12, și inaugurat în anul 1972, este una dintre instituțiile reprezentative ale culturii românești. E adăpostit într-o clădire monument istoric, denumită în trecut Palatul Poștelor, aflată în cuprinsul vechiului centru istoric al Bucureștilor. Clădirea a fost construită între 1894-1899, pe baza planurilor arhitectului Al. Săvulescu, având drept sursă de inspirație Palatul poștelor federale din Geneva. Din anul 2002, clădirea muzeului a intrat într-un amplu proces de consolidare și reorganizare, departe de a fi încheiat astăzi, din pricina absenței sau asigurării total insuficiente a resurselor financiare necesare unui atare demers. În acest context, muzeul poate să prezinte publicului – în expunere permanentă – doar colecțiile Tezaurul Istoric și Lapidarium (care include și copia Columnei lui Traian). Se preconizează ca finalizarea lucrărilor de restaurare și implicit vernisarea noii expoziții de bază a muzeului (cu un patrimoniu de peste 650.000 de piese) să aibă loc în perioada 2014–2015. Programul de iarnă al muzeului este următorul: de miercuri până duminică, în intervalul 9.00-17.00. Prețul unui bilet întreg este de 8 lei.

DOSAR: ION ILIESCU

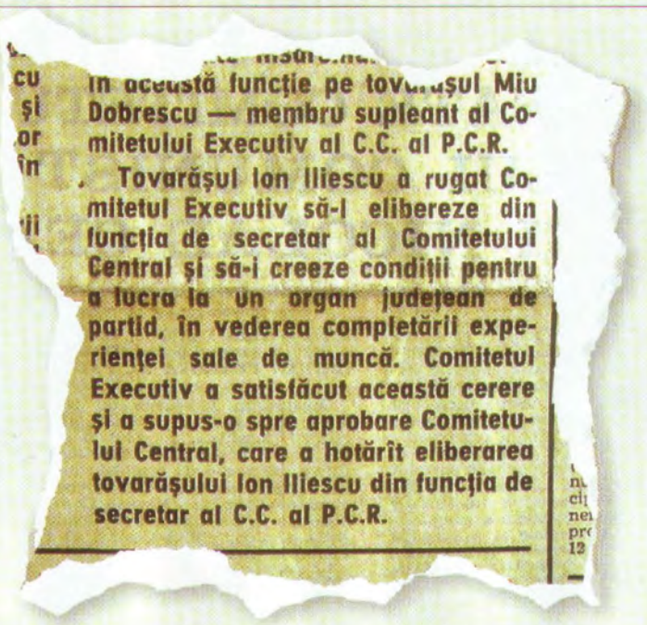

în această funcție pe tovarășul Miu Dobrescu — membru supleant al Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R.

Tovarășul Ion Iliescu a rugat Comitetul Executiv să-l elibereze din funcția de secretar al Comitetului Central și să-i creeze condiții pentru a lucra la un organ județean de partid, în vederea completării experienței sale de muncă. Comitetul Executiv a satisfăcut această cerere și a supus-o spre aprobare Comitetului Central, care a hotărît eliberarea tovarășului Ion Iliescu din funcția de secretar al C.C. al P.C.R.

15 iulie 1971: La cererea sa expresă

Ion Iliescu e trimis de Ceaușescu la școala vieții

În biografia lui Ion Iliescu, scrisă de el însuși, dar și de hagiografi, după decembrie 1989, momentul 15 iulie 1971 e văzut ca o pedeapsă administrată de Nicolae Ceaușescu, pentru că s-ar fi opus întoarcerii PCR la dogmatismul stalinist. O radiografie a momentului respectiv ne arată însă că altul e adevărul. La cererea sa expresă, Ion Iliescu e trimis la Comitetul județean PCR Timiș, pe postul de secretar cu Propaganda pentru a urma școala vieții, străină unui *aparatcik* din sediul Comitetului Central al PCR. În viziunea lui Nicolae Ceaușescu, absolvirea acestei școli (urmate și de Nicu Ceaușescu) reprezenta o condiție *sine qua non* a promovărilor ulterioare în ierarhia de partid și de stat. E ceea ce se va întâmpla, de altfel, cu Ion Iliescu după stagiul de la Timiș.

DE ION CRISTOIU

FOTO: MNIR-WWW.COMUNISMULINROMANIA.RO, AGERPRES, FOTOTECA ONLINE A COMUNISMULUI ROMÂNESC, GULIVER/GETTY IMAGES

PORTRET al lui Ion Iliescu de la sfârșitul anului 1974, pe când era prim-secretar al județului Iași

DOSAR: ION ILIESCU

Scînteia

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Vizita delegației de partid și guvernamentale române, conduse de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în R. P. D. Coreeană

SOLII POPORULUI ROMÂN ÎNTÎMPINAȚI CU CALDĂ PRIETENIE LA PHENIAN

ÎNCHEIEREA VIZITEI ÎN R.P. CHINEZĂ A DELEGAȚIEI DE PARTID ȘI GUVERNAMENTALE ROMÂNE CONDUSE DE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

Ceremonia semnării comunicatului comun

COMUNICAT COMUN ROMÂNO-CHINEZ

Plecarea din Pekin

JOI, 10 IUNIE 1971, „Scînteia" anunță începerea vizitei lui Nicolae Ceaușescu în Coreea de Nord. Călătoria „asiatică" a fost urmată, în scurtă vreme, de stoparea procesului de liberalizare început de Ceaușescu după 1965

Scînteia

ORGAN AL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

ȘEDINȚA COMITETULUI EXECUTIV AL C.C. AL P.C.R.

PROPUNERILE DE MĂSURI PREZENTATE DE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R., pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii

Realizări de prestigiu

PE 7 IULIE, oficiosul publică pe prima pagină „Propunerile de măsuri..." ale lui Ceaușescu, rămase în istorie sub denumirea de Tezele din iulie

ACORD DEPLIN, HOTĂRÎRE FERMĂ PENTRU ÎNFĂPTUIREA PROGRAMULUI DE MĂSURI PROPUS DE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, PENTRU DEZVOLTAREA CONȘTIINȚEI SOCIALISTE A OAMENILOR MUNCII, PENTRU ÎNTĂRIREA SPIRITULUI PARTINIC, REVOLUȚIONAR AL ÎNTREGII ACTIVITĂȚI POLITICO-IDEOLOGICE DIN ȚARA NOASTRĂ

Principialitate și exigență comunistă

O dezvoltare a ideologiei marxist-leniniste a partidului

Vom realiza o îmbunătățire radicală a activității politico-educative în cadrul sindicatelor

DOUĂ zile mai târziu, „Scînteia" scrie că programul de măsuri se bucură de „acord deplin" și că va fi dus la îndeplinire cu „hotărîre fermă"

„Ați auzit aici pe cîțiva tovarăși care s-au ocupat și se ocupă acum de problemele activității ideologice la Comitetul Central; au vorbit pe larg unii dintre tovarăși și despre neajunsurile din acest domeniu de activitate și despre lipsurile pe care le-au avut ei în muncă. Eu nu pot să nu fiu de acord cu tovarășul Trofin, care i-a atras atenția tovarășului Iliescu că nu ne putem limita la a spune că, în spiritul muncii colective, trebuie să ne facem toți autocritica, că ne privește pe toți și să luăm măsuri să îndreptăm activitatea. Tovarășul Iliescu a lucrat cîțiva ani la tineret – pînă acum cîteva luni. El a activat în trecut și la Secția de propagandă, a fost și șeful secției. Numai de a vorbi la general că trebuie să educăm tineretul, nu se poate! Tovarășul Iliescu are și el o răspundere pentru lipsurile care s-au manifestat în organizarea activității în rîndul tineretului. În această activitate s-a introdus un spirit «intelectualist», funcționăresc, de neglijare a tineretului muncitoresc, de nesocotire a rolului său – și aceasta în timpul cînd tovarășul Iliescu a condus munca. Și atunci cînd dezbatem o problemă de asemenea importanță nu se poate ca un tovarăș care este în conducerea partidului, care a răspuns de un sector de activitate, să vorbească despre ea ca și cum nici n-ar fi trecut pe acolo. Ce valabilitate mai are atunci teza noastră că pînă la urmă seriozitatea unui comunist constă în felul cum știe să-și analizeze propria activitate?".

Autorul rândurilor de mai sus nu e nimeni altul decât Nicolae Ceaușescu. Fostul Secretar General al PCR le-a citit de la tribuna *Consfătuirii de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative* din 9 iulie 1971. Reuniunea constituie unul dintre punctele momentului complex rămas în istorie sub sintagma *Tezele din iulie*.

Cu trei zile înainte, în 6 iulie 1971, fără o pregătire prealabilă a opiniei publice, Nicolae Ceaușescu convoacă o ședință a Comitetului Politic Executiv, instanță colectivă de conducere a PCR, situată ca nivel decizional între Biroul Politic și Comitetul Central, în cadrul căreia prezintă documentul *„Propuneri de măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii"*. Publicate în „Scînteia" din 7 iulie 1971, *Propunerile*, în număr de 17, sunt considerate de specialiștii în comunism drept documentul care pune capăt pentru totdeauna procesului de liberalizare început de Nicolae Ceaușescu în 1965.

Comunicatul privind ședința CPEx se definește prin lapidaritatea tipică textelor oficiale emise de un regim pe care nu-l caracterizează transparența. Potrivit documentului, *„Comitetul Executiv a luat în discuție propunerile prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind unele măsuri pentru îmbunătățirea activității politico-ideologice, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a tuturor oamenilor muncii. Comitetul Executiv a adoptat în unanimitate propunerile respective și a hotărît să fie publicate în presă".*

Un moment cu efecte și în perioada postdecembristă

Momentul *Tezelor din iulie* rămâne în istoria României de după Al Doilea Război Mondial nu numai prin sfârșitul procesului de liberalizare, dar și printr-un alt fapt, care se va dovedi ulterior crucial pentru perioada postdecembristă: *stoparea ascensiunii fulgerătoare a lui Ion Iliescu în cadrul nomenklaturii PCR.*

Trecerea lui Ion Iliescu pe linie moartă în ultimii ani

ION ILIESCU (centru), la o consfătuire a Uniunii Tineretului Comunist, la sfârșitul anilor '50-începutul anilor '60

ai regimului Ceaușescu a împins în plan secund destinul său de până la 15 iulie 1971. Grație și propagandei FSN-iste din primii ani postdecembriști, s-a creat, prin binecunoscuta rescriere a trecutului în interesul prezentului, imaginea unui Ion Iliescu activist mărunt în istoria comunistă a României, ba chiar a unui tehnocrat rătăcit printre tovarăși. În realitate, Ion Iliescu a fost unul dintre cei mai însemnați lideri comuniști din perioada postbelică. El nu numai că a intrat în Mișcare – încă din 1944 – pentru a-și transpune în practică sincerele convingeri comuniste, dar mai mult, între membrii nomenklaturii, el se remarcă printr-o ascensiune continuă, după 1950, în ierarhia de partid.

O ascensiune lentă, dar sigură, înainte de venirea lui Ceaușescu la putere: membru UTC (din august 1944), voluntar în brigada de muncă „Vasile Roaită" din Albania, voluntar pe șantierul național al tineretului la Căile ferate (1947), membru al CC al UTC (21 martie 1949), secretar al Comitetului Unional al studenților și aspiranților români aflați la studii în URSS (1950), membru PCR (din 1953), membru al Biroului CC al UTC (1 martie 1954-28 martie 1960), secretar al CC al UTC (30 iunie 1954-28 martie 1960), reprezentant al UTC la Uniunea Internațională a studenților de la Praga (din iunie 1956), președinte al Comitetului de organizare al Asociațiilor Studențești din RPR (15 august 1956), președinte al Consiliului Asociațiilor studențești al Studenților din RPR (10 martie 1957), adjunct al Șefului Secției de Propagandă și Agitație al CC al PCR (1960-1962), șef al Secției de învățământ și Sănătate din Direcția de Propagandă și cultură a CC al PCR (1962-1965), deputat MAN (din 3 februarie 1957 până în 1985).

Devenit șef al partidului, Nicolae Ceaușescu trece rapid la promovarea unor oameni tineri, loiali politicii, dar și persoanei sale, folosiți, printre altele, și în bătălia cu baronii lui Gheorghiu-Dej. Ion Iliescu e unul dintre acești oameni. După 1965, el cunoaște o ascensiune fulminantă. Membru supleant al CC al PCR (23 iulie 1965-12 august 1969), membru al CC al PCR (12 august 1969-22 noiembrie 1984), membru supleant al CPEx (12 august 1969-28 noiembrie 1974), membru plin al CPEx (12 noiembrie 1974-23 noiembrie 1979), prim-secretar al CC al UTC (9 decembrie 1967-20 martie 1971), secretar al CC al PCR (11 februarie 1971-15 iulie 1971).

Un destin spectaculos de nomenklaturist

Prin raportare la alte destine de nomenklaturiști din anii Ceaușescu, cel al lui Ion Iliescu poate fi înscris între destinele spectaculoase. Îl egalează, din acest punct de vedere, doar cel al lui Dumitru Popescu, și-l depășește doar cel al lui Nicolae Ceaușescu.

Explicațiile acestei cariere ieșite din comun prin urcare neîntreruptă trebuie căutate îndeosebi în personalitatea lui Ion Iliescu:

1) Indiscutabil, Ion Iliescu e un activist întrucâtva deosebit de cei promovați pe motive de origine sănătoasă. E un personaj inteligent, cultivat, cu vederi mai liberale decât alții. E însă, în același timp, un comunist convins, crescut de mic în cultul ideilor revoluționare (tatăl a fost ilegalist). După 1965, în nomenklatura de vârf a PCR au apărut figuri noi, promovate de Nicolae Ceaușescu din rândurile tehnocraților. Ion Iliescu nu se numără printre specialiștii aduși de Nicolae Ceaușescu în conducerea partidului și statului din nevoia de modernizare a administrației și a economiei. Ion Iliescu e ceea ce se cheamă un *aparatcik*, un activist de partid care-și croieș-

DOSAR: ION ILIESCU

ION ILIESCU (în mijloc) în anul 1968, înconjurat de un grup de brigadieri

te drum spre vârf cu o tenacitate uimitoare, un activist care-și putea spune cu mândrie, asemenea lui Nicolae Ceaușescu, *„un revoluționar de profesie"*.

2) Ambiția ieșită din comun, supraomenească – am spune – a lui Ion Iliescu de a ajunge tot mai sus în ierarhia de partid, singura ierarhie pe care o recunoaște în viață.

Surâsul lui Ion Iliescu – o mască înșelătoare

Dumitru Popescu povestește în *Memoriile* sale un episod mai mult decât semnificativ pentru această ambiție crâncenă a lui Ion Iliescu de a parveni cu orice preț. La un moment dat – relatează Dumitru Popescu – s-a pus problema înlocuirii lui Pompiliu Macovei din fruntea Ministerului Culturii, dat fiind că Nicolae Ceaușescu *„nu-l mai suporta"* în acest post. Dumitru Popescu se gândește că pentru postul ocupat de Pompiliu Macovei un activist nimerit ar fi Ion Iliescu, prim-secretar al CC al UTC, *„trecut mult de vârsta membrilor acestei organizații"*.

Dumitru Popescu avea argumente temeinice pentru a propune lui Nicolae Ceaușescu trecerea lui Ion Iliescu din funcția de prim-secretar al CC al UTC în cea de ministru al Culturii: *„Ne mai întâlneam câteodată (împreună și cu Bujor Sion, șeful Secției de presă, pe care o coordonam) cu soțiile, vedeam un film, stăteam de vorbă. Îmi plăcea cum evoluase I.I. ca intelectual – citea, avea contacte cu tinerii scriitori și artiști într-o manieră nonșalantă, prietenoasă, îl vedeam deschis ideilor noi. Mă gândeam că ar aduce un aer proaspăt la minister, ar da un ton cordial relațiilor cu oamenii de artă, destul de anoste pe atunci, și că i-ar contura și lui o perspectivă nu lipsită de atractivitate la acea vârstă"*.

Reacția lui Nicolae Ceaușescu la propunerea cu Ion Iliescu îl surprinde nițel pe Dumitru Popescu: *„N.C. m-a ascultat și a zâmbit amuzat, destins. Îl convinsesem. «Dar crezi că o să vrea?», m-a întrebat. Personal, nu vedeam vreun motiv de opoziție. «Nu știu dacă îl cunoști destul de bine», a adăugat cu același aer senin. «Eu sunt de acord», a afirmat cu o lejeritate pe care nu i-o mai remarcasem în discuțiile despre cadre. Vorbește cu el. Dar o să refuze. Cu siguranță vrea să se întoarcă la Comitetul Central»"*.

Reacția lui Ion Iliescu îl surprinde însă total, până în marginea descumpănirii: *„Zis și făcut. Am găsit o ocazie și l-am abordat. În timp ce vorbeam, prezentându-i ministerul și exprimându-mi convingerea că munca acolo i-ar veni ca o mănușă, s-a întunecat la față. Nu mai văzusem penumbra aceasta pe chipul lui, de obicei iradiant. Trăsăturile i se înăspriseră, avea o expresie de severitate ostilă, care m-a descumpănit. În fața mea se afla alt om decât cel perceput de un deceniu și jumătate. «În primul rând», a replicat cu un ton iritat, de om adânc jignit, «de ce nu m-a chemat el? De ce te-a trimis pe tine să-mi faci propunerea?» și chiar aștepta un răspuns, explicații. Îmi cerea cam mult, în mod normal nu puteam vorbi în numele celui invocat. Cu toate acestea, am făcut-o, menționând că eu doar îl tatonez, iar N.C. se rezerva pentru etapa a doua. A acceptat oarecum raționamentul și s-a mai îmblânzit. Dar duritatea hotărârii deja luată rămânea neclintită. «Nu, nu mă interesează Ministerul Culturii», mi-a spus. «Spune-i că singurul loc unde vreau să lucrez este Comitetul Central. Eu sunt activist, și asta am să rămân»"*.

Dumitru Popescu e și un scriitor, nu numai un memorialist. Fragmentul din *Memorii* ne dezvăluie un Ion Iliescu deosebit de Zâmbitorul post-decembrist sau Zâmbărețul, cum a fost poreclit. Surâsul lui Ion Iliescu e o mască înșelătoare!

CONSFĂTUIREA DE LUCRU A ACTIVULUI DE PARTID DIN DOMENIUL IDEOLOG
ȘI AL ACTIVITĂȚII POLITICE ȘI CULTURAL-EDUCATIVE

CUVÎNTUL TOVARĂȘULUI ION ILIESCU

CUVÎNTUL TOVARĂȘULUI DUMITRU POPESCU

„CUVÎNTUL TOVARĂȘULUI ION ILIESCU" de la Consfătuirea din 9 iulie este reprodus în întregime în „Scînteia", la 11 iulie

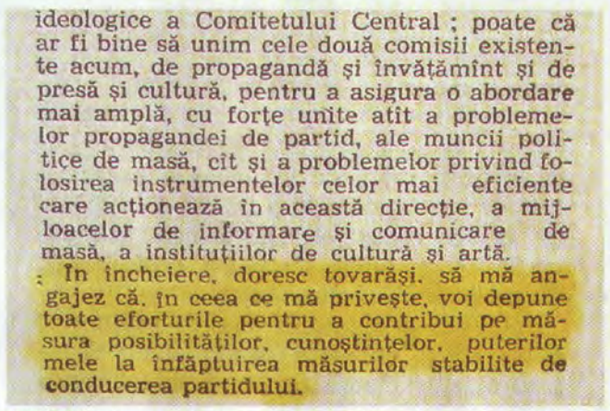

ideologice a Comitetului Central ; poate că ar fi bine să unim cele două comisii existente acum, de propagandă și învățămînt și de presă și cultură, pentru a asigura o abordare mai amplă, cu forțe unite atît a problemelor propagandei de partid, ale muncii politice de masă, cît și a problemelor privind folosirea instrumentelor celor mai eficiente care acționează în această direcție, a mijloacelor de informare și comunicare de masă, a instituțiilor de cultură și artă.

În încheiere, doresc tovarăși, să mă angajez că, în ceea ce mă privește, voi depune toate eforturile pentru a contribui pe măsura posibilităților, cunoștințelor, puterilor mele la înfăptuirea măsurilor stabilite de conducerea partidului.

LA FINALUL discursului, Iliescu își exprimă totala adeziune vizavi de Tezele lui Nicolae Ceaușescu

Dumitru Popescu îi duce lui Nicolae Ceaușescu răspunsul dat de Ion Iliescu. Din nou, Nicolae Ceaușescu îl descumpănește prin reacția sa: *„Când i-am transmis mesajul, N.C. a râs cu poftă, deloc surprins sau afectat, cu aceeași destinsă bunăvoință ca prima dată. «Ți-am spus că nu-l cunoști. Bine! O să vedem ce facem. Am să stau de vorbă cu el»".*

După 1989, asemenea altor lideri PCR, Dumitru Popescu a făcut pușcărie pe nedrept, împins în celulă, ca și ceilalți, din nevoia lui Ion Iliescu de a supraviețui la putere prin executarea cu sânge rece a foștilor tovarăși de nomenklatură.

Din perspectiva acestei experiențe, Dumitru Popescu notează în *Memoriile* sale: *„Și-acum mă uimește precizia intuiției sau a documentației, cine știe? dovedită atunci de N.C. în cazul lui Iliescu. Nu înțelegeam cum de mă situam eu atât de departe de realitate, de adevăratul I.I. Pusesem prea mult temei pe zâmbetele și râsul lui, văzusem în el un om mai maleabil și permeabil, accesibil, deloc dezinteresat, dispus la concesii. Scăpa observației mele psihologice alter ego-ul său. Lui Ceaușescu nu-i scăpa, el nu se lăsa iluzionat de poză, pătrundea esența. Probabil că aspirațiile lui Iliescu se suprapuneau pe intențiile sale, fiindcă la puțin timp după cele întâmplate, o plenară l-a desărcinat din funcția de prim-secretar al UTC și l-a ales secretar CC cu propaganda".*

Așadar, la Consfătuirea din 9 iulie 1971, Ion Iliescu ocupă unul dintre cele mai importante posturi în ierarhia regimului comunist: secretar cu Propaganda al CC al PCR. Ajunsese în această funcție prin promovarea de la șefia UTC. O promovare ieșită din comun, dorită de el cu ardoare, pentru că însemna trecerea de la UTC la PCR.

La expirarea vârstei UTC-iste, mulți prim-secretari ai CC al PCR erau trimiși în județe. Ion Iliescu are privilegiul de a fi trecut direct în munca de partid de la nivel central și nu oricum, ci în ditamai postul de secretar al CC al PCR. Alături de alți lideri comuniști, Ion Iliescu ia cuvântul la reuniune pentru a-și expune poziția față de *Propunerile* prezentate de Nicolae Ceaușescu la ședința CPEx din 6 iulie 1971. Publicată în „Scînteia" din 11 iulie 1971, intervenția lui Ion Iliescu nu lasă să se vadă nici un dezacord față de *Tezele din iulie*.

Declară Ion Iliescu chiar în primele rânduri ale discursului său: *„Dezbatem, în această consfătuire de lucru, probleme de excepțională însemnătate pentru activitatea generală a partidului, pentru ridicarea nivelului muncii politico-ideologice și cultural-educative, pentru orientarea activității tuturor celor ce lucrează în diverse sectoare ale frontului nostru ideologic. Propunerile de măsuri prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu și adoptate de Comitetul Executiv constituie un important sprijin pentru orientarea clară, fermă, principială, de pe poziții partinice, a amplei activități de educare, de formare a conștiinței oamenilor, proces deosebit de complex, dar și deosebit de important pentru actuala etapă a dezvoltării societății noastre. Traducerea în viață a acestor măsuri are o importanță deosebită pentru creșterea continuă a rolului partidului ca factor conștient, dinamizator, organizator al întregii activități de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate."* Ion Iliescu își exprimă deplinul acord nu numai cu *Propunerile* avansate de Nicolae Ceaușescu, dar și cu întreaga analiză critică pe temeiurile căreia fostul Secretar General al Partidului declanșa un vast îngheț politico-ideologic.

E de acord cu Tezele din iulie

Dialogul cu Vladimir Tismăneanu, *Marele șoc din finalul unui secol scurt* – primul și singurul interviu luat lui Ion Iliescu de un specialist în comunismul românesc – are și valoarea unor memorii mascate. Punct de referință în viziunea lui Ion Iliescu asupra propriului destin, volumul îi dă posibilitatea de a caracteriza astfel momentul iulie 1971: *„A avut loc o reuniune a activului ideologic, cum s-a numit atunci, care dorea să pună în valoare vizita în țările asiatice – China, Vietnam, Mongolia și Coreea de Nord. S-a prezentat un material succint, niște «teze», care, după aceea, au fost considerate* ***tezele revoluției culturale*** *ale lui Ceaușescu".*

Oricât de binevoitori am fi, nu vom întâlni nici o virgulă măcar din această opinie în discursul lui Ion Iliescu, secretarul cu propaganda al CC al PCR, la Consfătuirea din 9 iulie 1971. Dimpotrivă, Tezele lui Ceaușescu sunt susținute de vorbitor cu un indiscutabil entuziasm: *„Și aceasta, pentru că, într-adevăr, principala noastră lacună în această direcție este slăbirea fermității ideologice, a spiritului de combativitate față de fenomenele negative, îngăduința și toleranța față de manifestări străine principiilor noastre de muncă și de conviețuire. Or, este evident că acolo unde slăbește activitatea noastră, afirmarea cu putere a convingerilor, a pozițiilor noastre, a concepțiilor partidului nostru, își fac loc influențe străine, poziții și mentalități retrograde."* Finalul, ca de obicei, încoronează opera: *„În încheiere, doresc, tovarăși, să mă angajez că, în ceea ce mă privește, voi depune toate eforturile pentru a contribui pe măsura posibilităților, cunoștințelor, puterilor mele la înfăptuirea măsurilor stabilite de conducerea partidului".*

După 1989, Ion Iliescu a denunțat, chiar virulent, momentul *Tezelor din iulie* 1971 nu numai în dialogul cu Vladimir Tismăneanu, dar și în alte intervenții publice. Poziția adoptată în anii postdecembriști și cea de la Ședința CPEx, de la Consfătuirea de lucru, sunt despărțite uriește. Denunțare categorică după decembrie 1989. Aprobare categorică în 1971. Nu era conștient politicianul Ion Iliescu, în 1971, că *Tezele din iulie* se constituie într-o lovitură mortală dată procesului de liberalizare a comunismului, proces în care și el se implicase decisiv, ca unul dintre membrii echipei Ceaușescu? Greu de presupus. Momentul de îngheț era per-

ceput ca atare de intelectuali, de jurnaliști, de activiștii de partid, ba chiar și de oamenii simpli. Cum să nu-l perceapă astfel Ion Iliescu, lider comunist care, dacă ar fi să-l credem, avea drept ideal al vieții comunismul cu față umană?

Mai ușor de presupus e că Ion Iliescu s-a manifestat în acel moment ca un brav oportunist. Va fi bombănit în gând sau în barbă. Când a fost vorba însă să ia cuvântul și să ridice mâna, s-a străduit din răsputeri să nu i se citească pe față nicio umbră de împotrivire. Putea – între noi fie vorba – să refuze să ia cuvântul.

Ca să nu mai spunem că putea să pregătească un discurs critic față de *Propunerile* Secretarului General, și, dacă i s-ar fi interzis să-l țină, putea să demisioneze din toate funcțiile de partid și de stat și să se întoarcă la profesia de inginer hidrolog.

Istoricul trebuie să judece prestația unei personalități în contextul strict al momentului. Ion Iliescu ar putea să ne reproșeze că-i cerem să se fi comportat în 1971 ca într-o Românie democratică. I-am putea răspunde prin invocarea a două realități:

1) În 1971, un gest public de împotrivire față de *Propunerile* lui Nicolae Ceaușescu nu i-ar fi adus, ca în 1950, nici măcar trimiterea în lagăr. Ar fi fost dat afară din nomenklatură și obligat să se angajeze ca inginer. Desigur, asta ar fi însemnat pierderea privilegiilor de care Ion Iliescu se bucurase timp de aproape două decenii: automobil la scară, vilă în cartierul Primăverii, acces la magazinele nomenklaturii. Milioane de români nu se bucurau de aceste privilegii. Și, cu toate acestea, trăiau!

2) După 1989, Ion Iliescu și-a rescris biografia astfel încât să apară drept un disident anticeaușist chiar din momentul iulie 1971. Ar fi fost de așteptat ca domnia sa să recunoască adevărul că în 1971 n-a avut curajul să se opună fățiș *Propunerilor* lui Ceaușescu. Mai mult ca sigur, l-am fi înțeles. N-avem cum să-l înțelegem însă când condamnă, în climatul postdecembrist, un proces cu care a fost de acord la vremea petrecerii lui.

În 15 iulie 1971 are loc ședința lărgită a Comitetului Politic Executiv. S-au discutat, printre altele, și măsurile organizatorice reclamate de aplicarea *Tezelor din iulie*. Textul din „Scînteia", 16 iulie 1971, se oprește asupra unui anunț: *„Comitetul Executiv a hotărît eliberarea tovarășului Ilie Rădulescu din funcția de șef al Secției Propagandă a CC al PCR, urmînd să primească alte însărcinări și a numit în această funcție pe tovarășul Miu Dobrescu – membru supleant al Comitetului Executiv al CC al PCR. Tovarășul Ion Iliescu a rugat Comitetul Executiv să-l elibereze din funcția de secretar al Comitetului Central și să-i creeze condiții pentru a lucra la un organ județean de partid, în vederea completării experienței sale de muncă. Comitetul Executiv a satisfăcut această cerere și a supus-o spre aprobare Comitetului Central, care a hotărît eliberarea tovarășului Ion Iliescu din funcția de secretar al CC al PCR".*

În dialogul cu Vladimir Tismăneanu, Ion Iliescu vede în măsura luată de Ceaușescu o pedeapsă cumplită. El nu șovăie chiar a înfățișa măsura ca asemănătoare trimiterii de către Mao la munca câmpului a activiștilor intelectuali, în timpul Revoluției culturale. Sărind peste cal, el pune pe același plan trimiterea sa la Timișoara cu asasinarea lui Lucrețiu Pătrășcanu: *„Ceaușescu nu-și mai putea permite să apeleze la practicile staliniste ale anilor 40-50, ai secolului trecut, inclusiv recurgerea la reprimări fizice. Așa ceva nu mai era posibil după plenara din 1968, care condamnase practicile lui Gheorghiu-Dej, de esență stalinistă, în special cazul Pătrășcanu. Și atunci, Ceaușescu a adoptat tactica de înlăturare a persoanelor incomode sau potențial periculoase, trimiterea lor la «reeducare»".*

Când vine vorba de memoria unor fapte verificabile, omul Ion Iliescu e corect. Momentele 9 și 15 iulie 1971 sunt relatate astfel: *„Consecința: la plenara de care vorbeam, din iulie, în «cuvântul» de concluzii, Ceaușescu m-a acuzat de «intelectualism». După aceea, l-am întrebat dacă poate să-mi descifreze această etichetare, la care se referă? Mi-a promis că o să-mi explice, nu mi-a mai explicat niciodată. Dar, în prima ședință de Comitet Executiv, motivând că sunt încă tânăr și mai am de învățat, a propus să fiu trimis la Timișoara".*

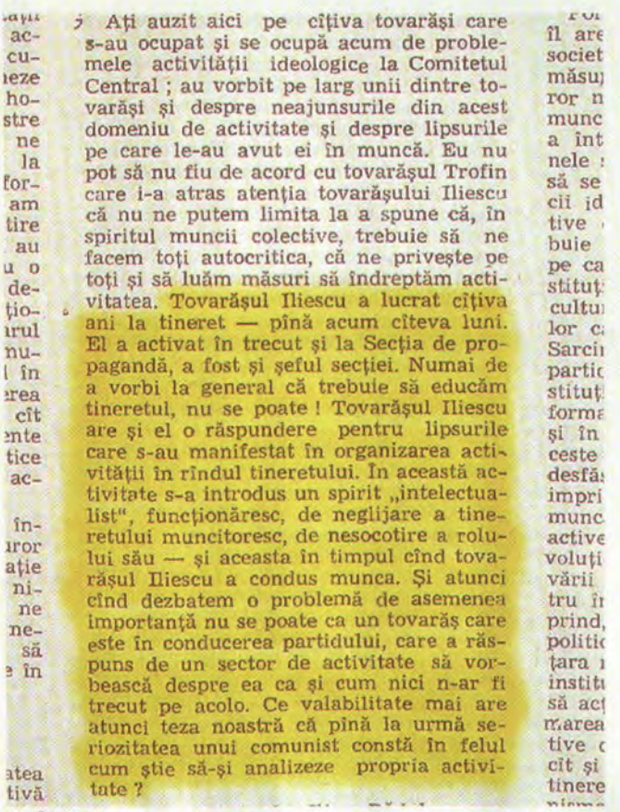

Aţi auzit aici pe cîţiva tovarăşi care s-au ocupat şi se ocupă acum de problemele activităţii ideologice la Comitetul Central ; au vorbit pe larg unii dintre tovarăşi şi despre neajunsurile din acest domeniu de activitate şi despre lipsurile pe care le-au avut ei în muncă. Eu nu pot să nu fiu de acord cu tovarăşul Trofin care i-a atras atenţia tovarăşului Iliescu că nu ne putem limita la a spune că, în spiritul muncii colective, trebuie să ne facem toţi autocritica, că ne priveşte pe toţi şi să luăm măsuri să îndreptăm activitatea. Tovarăşul Iliescu a lucrat cîţiva ani la tineret — pînă acum cîteva luni. El a activat în trecut şi la Secţia de propagandă, a fost şi şeful secţiei. Numai de a vorbi la general că trebuie să educăm tineretul, nu se poate ! Tovarăşul Iliescu are şi el o răspundere pentru lipsurile care s-au manifestat în organizarea activităţii în rîndul tineretului. În această activitate s-a introdus un spirit „intelectualist", funcţionăresc, de neglijare a tineretului muncitoresc, de nesocotire a rolului său — şi aceasta în timpul cînd tovarăşul Iliescu a condus munca. Şi atunci cînd dezbatem o problemă de asemenea importanţă nu se poate ca un tovarăş care este în conducerea partidului, care a răspuns de un sector de activitate să vorbească despre ea ca şi cum nici n-ar fi trecut pe acolo. Ce valabilitate mai are atunci teza noastră că pînă la urmă seriozitatea unui comunist constă în felul cum ştie să-şi analizeze propria activitate ?

„SCÎNTEIA" din 13 iulie publică integral „Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu" la Consfătuirea din 9 iulie, în care Iliescu este acuzat de „spirit intelectualist"

Explicații copilărești

Iulie 1971 e un moment asupra căruia Ion Iliescu va reveni în dese rânduri după 1989. Lucru explicabil politicește. Pentru a fi legitimat în noua orânduire, el avea nevoie de un brevet de disident anticeaușist. În dialogul cu Vladimir Tismăneanu, ca și în alte încercări de a-și face publice amintirile (*Revoluție și reformă*, de exemplu), Ion Iliescu nu suflă un cuvânt despre vreo poziție anticeaușistă publică luată până în 1989, ca să nu mai spunem, de vreo poziție anticomunistă. Dacă ar fi să-l credem, ceea ce el numește pedepsirea sa de către Ceaușescu și-a avut izvorul în fapte de culise, greu verificabile azi. Știm sigur, astfel, c-a fost trimis pentru un timp la munca de partid dintr-un județ, după întoarcerea lui Ceaușescu din călătoria în China și Coreea. În *Marele șoc...*, Ion Iliescu invocă drept cauză a trimiterii sale la Timiș mai întâi un soi de taifas pe care l-ar fi avut cu Dumitru Popa, primul secretar al Capitalei, în parcul casei de oaspeți unde fuseseră cazați pe parcursul vizitei la Phenian: *„Noi comentam atât atmosfera din Phenian, cât și unele probleme din țară, unele tendințe care deja începuseră să se manifeste și făceam unele comentarii. Ulterior, ne-am dat seama că, probabil, am fost interceptați, deși discutasem în parcul casei de oaspeți unde eram cazați. Atunci, fuseseră luați în delegație*

ION ILIESCU (primul din stânga) la o ședință, în anul 1968

și Pacepa, și Pleșiță, deci erau «urechi» suficiente. Ceaușescu era un tip care nu prea se stăpânea și am putut constata unele ieșiri nervoase din partea lui imediat după aceea".

Dosarul i s-ar fi încărcat apoi printr-o discuție avută cu Nicolae și Elena Ceaușescu în avionul cu care au revenit în țară. Cu un an în urmă, vizitând Coreea de Nord, Ion Iliescu ar fi bârfit cu fiul președintelui din Sierra Leone atmosfera de la Phenian. Potrivit mărturiei sale, el a ținut să le dezvăluie celor doi conținutul discuției de acum un an: *„Într-o discuție cu cei doi le-am relatat aceste constatări, subliniind că un astfel de sistem este impropriu, chiar și pentru o țară asiatică, cu atât mai mult pentru o țară europeană. Reacția ei a fost:* ***«Ei, tu te iei după un african?»****. Nici măcar nu pricepea sensul observațiilor, că omul acela remarcase un lucru esențial. Africanul – care, de altfel, era absolvent al Universității din Oxford – îmi spusese: «La noi este o societate rămasă puternic în urmă, cu formațiuni tribale, nu avem structuri nici măcar agricole dar într-o asemenea societate, precum cea coreeană, spunea el, eu nu aș putea să trăiesc, pentru că este o societate dezumanizată»".*

Concluzia e trasă repede. Cam prea repede: *„Deci, nici acest lucru nu l-au priceput, mai ales ea. El, cred că a reținut ceva mai mult. Consecința: la plenara de care vorbeam, din iulie, în «cuvântul» de concluzii, Ceaușescu m-a acuzat de «intelectualism»".*

Nu excludem întru totul rolul acestei întâmplări în măsura luată de Ceaușescu. Ion Iliescu exagerează însă punând decizia pe supărarea șefului său că a fost contrazis. În 1971, cel puțin, după cum ne dezvăluie mărturia lui Dumitru Popescu, Nicolae Ceaușescu nu se comporta cu colaboratorii apropiați ca un Dictator năzuros. Cu atât mai mult nu putea reacționa dictatorial, pentru că fusese contrazis într-un taifas din avion, cu cât Ion Iliescu era unul dintre favoriții săi. Era imposibil ca Nicolae Ceaușescu să nu știe opiniile mai liberale ale fostului lider al tineretului. Înregistrarea discuției de la Phenian e plauzibilă. Acesta i-a dezvăluit lui Ceaușescu un Ion Iliescu mai puțin loial persoanei sale decât îl arătau manifestările publice.

Telenovelă cu ceartă

Până la reala deschidere a arhivelor, e dificil de fixat adevărata cauză a măsurii luate în cazul lui Ion Iliescu în 15 iulie 1971. Sigur e că trimiterea sa la Timișoara ca secretar cu Propaganda are cauze mult mai complexe decât contrazicerea lui Ceaușescu în avion sau interceptarea unei bârfe dintr-un parc de la Phenian. De ce o reduce, totuși, Ion Iliescu la această cauză greu de crezut? Pentru a nu da explicații despre cariera sa de până atunci.

Dacă s-ar fi referit la *Consfătuirea* din 9 iulie 1971 ca la un moment de stopare a liberalizării, s-ar fi văzut obligat să spună românilor de după decembrie 1989 mult mai multe despre context. El a intuit că-i nevoie de o explicație pe înțelesul tuturor, lesne de acceptat de masele analfabete politic: S-a certat cu Ceaușescu! O explicație care reușea nu numai să-l scoată din încurcătura unei discuții mai largi despre relația sa cu comunismul, dar și care se broda perfect pe imaginea postdecembristă a lui Nicolae Ceaușescu: aceea de Atotputernic hachițos.

În 1971 însă, Nicolae Ceaușescu nu-și putea îngădui autoritarismul absolut din 1984-1989. Dovadă: reacția sa mai mult decât tolerantă când Ion Iliescu i-a cerut explicații pentru critica din *Expunere*. Ion Iliescu, tânăr promovat de Nicolae Ceaușescu, îl somează pe acesta din urmă să se

DOSAR: ION ILIESCU

ION ILIESCU (primul din stânga) împreună cu Nicolae Ceaușescu într-o „vizită de lucru" în agricultură, în 1974

explice în legătură cu etichetarea de „intelectualist". Și cum reacționează Ceaușescu – Dictatorul? Se supără și-l trimite pe Ion Iliescu la munca de jos?! Nu. Îi promite că o să-i explice. S-ar fi putut petrece un asemenea moment între Stalin și un colaborator?!

La Consfătuirea din 9 iulie 1971, Nicolae Ceaușescu îi criticase și pe alți activiști cu funcții de răspundere din domeniul culturii și propagandei. Tonul e însă fundamental diferit de cel blând, părintesc, din mustrarea făcută lui Ion Iliescu, de fapt, un comentariu la o altă mustrare, cea a lui Virgil Trofin. Pe Ilie Rădulescu, Secretarul general al partidului îl execută scurt, precizând că, în ipostaza de șef al Secției de Propagandă a CC, *„a spus lucruri banale, a vorbit superficial"*. Consecința deosebirii de ton se va vedea însă în hotărârile ședinței Comitetului Executiv al Comitetului Central din 15 iulie 1971, ședință lărgită, la care au participat, potrivit „Scînteii" din 16 iulie 1971, și *„membri ai Comitetului Central, vechi militanți ai partidului, miniștri și șefi ai unor instituții"*. Cel care spusese *„lucruri banale"*, Ilie Rădulescu, apare în Comunicat ca dat afară pur și simplu: *„Comitetul Executiv a hotărît eliberarea tovarășului Ilie Rădulescu din funcția de șef al Secției Propagandă a CC al PCR, urmînd să primească alte însărcinări și a numit în această funcție pe tovarășul Miu Dobrescu – membru supleant al Comitetului Executiv al CC al PCR"*.

Și Ion Iliescu e vizat de aceste măsuri. Textul dedicat lui e însă net diferit ca ton de cel referitor la Ilie Rădulescu: *„Tovarășul Ion Iliescu a rugat Comitetul Executiv să-l elibereze din funcția de secretar al Comitetului Central și să-i creeze condiții pentru a lucra la un organ județean de partid, în vederea completării experienței sale de muncă. Comitetul Executiv a satisfăcut această cerere și a supus-o spre aprobare Comitetului Central, care a hotărît eliberarea tovarășului Ion Iliescu din funcția de secretar al CC al PCR"*.

Din decembrie 1989 și până acum, Ion Iliescu a continuat să insiste la nesfârșit pe caracterul punitiv al măsurii. Accentul pus pe această notă se explică prin nevoia sa de a-și lua brevet de victimă a hachițelor dictatoriale ale lui Nicolae Ceaușescu. Putem vorbi într-un fel de un adevărat act pedepsitor abia în 1984, când e numit director al Editurii Tehnice și când nu mai e ales nici măcar în Comitetul Central. Pedepsitor, desigur, în planul nomenklaturii. În planul cetățenilor obișnuiți, ar fi absurd să vorbim de pedepsirea cuiva prin numirea ca director de editură. Nu putem defini însă în niciun caz momentul din iulie 1971 ca un act punitiv. Pentru ambițiile tânărului Ion Iliescu, mereu în ascensiune de vreo cinci ani, eliberarea din funcția de secretar al CC poate trece oricând drept o sancțiune nedreaptă.

Judecată în context, măsura nu e punitivă. La Ilie Rădulescu acel *„urmînd să primească alte însărcinări"* înseamnă, fie și în planul imaginii pe care și-o făcea nomenklatura despre un membru al ei, o măsura punitivă. În astfel de cazuri, nu conta ce se întâmpla în realitate cu activistul despre care era vorba în Comunicat. Conta cum apărea măsura în ochii nomenklaturii, lucru decisiv în atitudinea ulterioară față de cel sancționat.

Să admitem, de dragul jocului, că Ion Iliescu n-a cerut să fie trimis la o județeană de partid, că Nicolae Ceaușescu a folosit pretextul pentru a-l pedepsi. Să admitem că Ion Iliescu a tratat măsura ca fiind nedreaptă chiar din clipa când aceasta i-a fost anunțată. Nu de Comitetul Politic Executiv, cum s-ar crede, ci chiar de Nicolae Ceaușescu, dacă ar fi să judecăm după atitudinea conducătorului față de el. Dacă lucrurile s-ar fi petrecut așa cum le rescrie, după mai mult de două decenii, Ion Iliescu, ar fi fost normal ca el să refuze noua însărcinare și, de ce nu?, chiar să demisioneze din rândurile nomenklaturii. N-a făcut-o. Fie că, într-adevăr, el însuși a cerut să meargă la Timiș, pentru a căpăta experiența muncii în realitate, fie că a luat în calcul posibilitatea de a reveni ulterior în fruntea bucatelor.

NICOLAE CEAUȘESCU și Ion Iliescu (cu pălăria în mână) pe un șantier de construcții industriale, în anul 1978

Un Pristanda al Securității

Despre cum a fost primit la Timișoara, Ion Iliescu spune în dialogul său cu Vladimir Tismăneanu: *„Sigur că situația mea era puțin ambiguă: nu fusesem exclus din Comitetul Politic Executiv, am rămas ca membru supleant și mă chemau la ședințe. Era o situație cam stranie, pentru că primul secretar, Telescu, era și el membru supleant și nu prea pricepea care este statutul meu. Unii se gândeau că poate o să-i iau locul lui Telescu. Telescu avea chiar și o anumită suspiciune, reținere față de mine, după aceea, am rămas în relații foarte apropiate; a văzut nu numai că nu îl subminez, dar îl ajut efectiv. Iar colegii de muncă și oamenii cu care am avut de-a face m-au primit chiar cu foarte multă căldură, căldură umană, am simțit multe asemenea manifestări ale simpatiei. Eram și un «obiect» interesant de studiat de aproape, dar, în același timp, era și o solidaritate umană vădită"*.

Ion Iliescu nu face niciun efort pentru a merge până la capăt cu explicarea acestei reacții față de un activist care, două decenii mai târziu, se autocompătimește în postură de trimis de Ceaușescu în exil la Timișoara, văzută ca un fel de Siberie a României. El vrea să credem că simpatia, căldura celor din jur își aveau izvorul în personalitatea sa de excepție și, de ce nu?, într-un soi de dezacord al activului de partid timișorean cu măsura căreia îi căzuse victimă. E o lege a mizeriei umane cea potrivit căreia cel căzut de la putere nu beneficiază de altceva decât de noi spini înfipți în coastă. Ion Iliescu pare a fi – cel puțin în amintirile sale – un caz aparte. Să fi fost activiștii comuniști timișoreni întruchiparea omului nou, visat de Ceaușescu, om nou, care, spre deosebire de cel vechi, își manifestă simpatia și solidaritatea față de cel căzut? Nici vorbă de așa ceva. Ca de obicei la Ion Iliescu, între relatare și interpretare se așază o diferență substanțială. Relatarea e corectă. Interpretarea e total greșită. Explicația reacției aparte a activului timișorean trebuie căutată în felul special în care *Comunicatul* prezentase întregii nomenklaturi măsura. Indiferent de ce s-a petrecut în realitate, pentru nomenklatură, care știa să interpreteze până și punctuația unui *Comunicat oficial*, Ion Iliescu nu trece drept un om căzut.

Să ne situăm în timpul de acum trei decenii și ceva. Activiștii de la Timișoara, asemenea celorlalți activiști din țară, vedeau în funcția lui Ion Iliescu de la județeana de partid un moment de trecere, ba mai mult, chiar o trambulină pentru saltul într-un post mult mai important decât cel de secretar cu Propaganda al CC al PCR. Întregul Aparat știa ascensiunea fulgerătoare a lui Ion Iliescu după 1965, datorată febleței lui Nicolae Ceaușescu față de el. Și întregul Aparat nu interpretase afacerea cu dorința de a merge la județeană, pentru a-și îmbogăți experiența, altfel decât ca pe o manevră pentru o funcție de mare însemnătate în Partid sau în Stat. Dar cea mai bună dovadă că la Timișoara așa-zisa victimă a nazurilor dictatoriale se bucura de o situație aparte o reprezintă atitudinea Securității: „Spre exemplu, la Timișoara, inspectorul șef al Internelor, *care coordona și Miliția, și Securitatea, mi-a atras atenția, într-un moment când ne aflam singuri, în afara orașului, să fiu prudent, că sunt urmărit pas cu pas și sunt înregistrat, și acasă, și la birou, peste tot. Dar mi-a spus: «**Nu noi o facem, nu cei de aici, de la județ**». Tocmai atunci se afla la Timișoara Pacepa, la o ședință de bilanț a inspectoratului și, fără să-l numească, mi-a spus: «**Ei sunt, de la centru, care te supraveghează**»"*. N-avem nicio îndoială că Ion Iliescu era monitorizat de Securitatea de la Centru la ordinul lui Nicolae Ceaușescu.

După cum vorbește Ion Iliescu în anii postdecembriști, ai crede că era urmărit în ipostaza de Dușman al Poporului. În realitate, ținând cont de context, Ion Iliescu fusese pus sub su-

DOSAR: ION ILIESCU

ELENA CEAUȘESCU și Ion Iliescu relaxându-se într-o vacanță în Moldova, în anul 1976

praveghere pentru a i se verifica loialitatea față de Ceaușescu. Și dacă ne gândim la revenirea sa ulterioară, el și-a confirmat loialitatea. Gestul mai marelui Securității din Timișoara e unul de Pristanda. Polițaiul din Caragiale caută să se pună bine și cu hăituitul Cațavencu, știind din experiență că acesta s-ar putea împăca cu cuplul Zoe-Tipătescu sau – și mai și – ar putea ajunge știab peste județ. Un calcul asemănător își face și șeful de la Timișoara. Ion Iliescu era steaua urcătoare a Partidului. Cel puțin aceasta era credința nomenklaturii și a Securității. Fusese trimis la Timișoara, ca secretar cu Propaganda, fără a fi scos din Comitetul Executiv.

Circulau o sumedenie de zvonuri despre relația sa cu Nicolae Ceaușescu. Nicolae Ceaușescu se va fi supărat pe tânărul căruia îi înlesnise cea mai spectaculoasă ascensiune în ierarhia de partid. Și dacă lui Nicolae Ceaușescu îi trece supărarea și Tovarășul Iliescu revine la vârf?! De ce să nu se aranjeze el de pe acum? La nivelul celui care l-a avertizat pe Ion Iliescu astfel de gesturi sunt imposibile dacă nu s-ar ști că avertizatul e *„de-al nostru”*. Ar fi procedat așa respectivul și cu Corneliu Coposu?! Și atât Șeful Securității, cât și ceilalți membri ai nomenklaturii, nu se înșelaseră. După câtva timp, la 9 noiembrie 1974, Ion Iliescu e promovat în fruntea județului Iași, unul dintre cele mai importante județe ale țării. Pe 28 noiembrie 1974 e ales membru plin al CPEx. La 2 aprilie 1979 devine membru al Consiliului de Stat, iar la 28 august 1979, după încheierea perioadei de la Iași, devine președinte al Consiliului Național al Apelor, funcție pe care o păstrează până la 17 martie 1984, când e trimis ca director al Editurii Tehnice. Chiar și în funcția de director de editură, Ion Iliescu nu e un simplu șef din domeniul cultural, precum Valeriu Râpeanu sau Mircea Sântimbreanu. Pentru cei de la Consiliul Culturii, pentru nomenklatură, el rămâne mai departe Tovarășul Iliescu. Revoluția îl găsește, totuși, într-un post de șef și nu ca simplu inginer.

De ce l-a trimis Ceaușescu la o județeană de partid

Ion Iliescu nu obosește a preciza, după decembrie 1989, că nu el a cerut să fie trimis la județeană. Nu ne sunt cunoscute documentele secrete ale momentului. Liderii comuniști din vremea respectivă nu îndrăznesc să spună adevărul. În lupta pentru supraviețuirea postdecembristă, Ion Iliescu le-a fost și le este un aliat de nădejde. Având în vedere că Ion Iliescu trecea drept preferatul lui Nicolae Ceaușescu, nu-i exclus ca ei să fi avut o discuție între patru ochi, de care Ion Iliescu de azi nu mai vrea să-și amintească. S-ar putea să nu fi cerut el plecarea la județeană. S-ar putea să-i fi propus sau impus Nicolae Ceaușescu.

Dacă e așa, nu-i obligatoriu ca măsura să fi ascuns intenții dușmănoase față de Ion Iliescu. Să recapitulăm. În 1971, Ion Iliescu avea doar 41 de ani. Tradiția comunistă cerea pentru funcția de secretar al CC al Partidului o vârstă mai mare. Nicolae Ceaușescu nu se înșela când îl considera tânăr. Dar fostul secretar general nu se înșela mai ales când îi spunea că *„mai are de învățat”*.

Ion Iliescu urmase până atunci o carieră tipică, exemplară chiar, de aparatcik. Nu venise într-o funcție pe linie de partid din producție, din gazetărie măcar, cum se întâmplase cu Dumitru Popescu. Fusese ceea ce Nicolae Ceaușescu numea *revoluționar de profesie*. De mic, făcuse parte din rândurile nomenklaturii.

Nicolae Ceaușescu fusese cel puțin cizmar. Cunoscuse viața obișnuită, cu imensele dificultăți. De mic, Ion Iliescu

SOȚII CEAUȘESCU, sub atenta supraveghere a lui Ion Iliescu, concurează la aruncatul cercurilor la punct fix (în 1976)

mersese doar cu automobilul pus la dispoziție de partid, și nu cu tramvaiul luat din stația supraaglomerată, cumpărase de la magazinele nomenklaturii și nu de la Alimentară, i se dăduse locuință de către Gospodăria de partid și nu umblase el pe la ICRAL, ca să obțină una, în Militari sau în Drumul Taberei. Ca activist, apoi, lucrase numai și numai la Centru, în cabinete. Nu condusese niciodată un oraș, un sat, o întreprindere, într-un cuvânt, un colectiv de oameni simpli, cu miile lor de probleme, pe cât de neimportante pentru șefi, pe atât de importante pentru ei.

Nu numai în teoria de partid, dar și în realitate, unui asemenea activist îi lipsea experiența politicii concrete, a contactului cu problemele oamenilor. O asemenea experiență, absolut necesară pentru politicianul ambițios care era el, nu putea fi dobândită decât muncind la o județeană de partid. Aici, la nivelul județenei de partid, activistul se confrunta cu miile de probleme ale vieții, cu exigențe decurgând din asigurarea traiului zilnic pentru oamenii simpli. Abia aici, la județ, activistul cunoștea adevăratele probleme ale oamenilor, era obligat să rezolve chestiuni la care nici nu se gândise mai înainte.

Era pentru Nicolae Ceaușescu doar un pretext de a scăpa de Ion Iliescu? Nu credem. Toate gesturile Secretarului General dezvăluie o neobișnuită preocupare de a-l proteja pe mai tânărul său favorit. După trimiterea la județ, Ion Iliescu rămâne mai departe membru supleant al CPEx. Cine cunoaște relațiile ierarhice din Partid își dă seama că adevărata putere a unui activist n-o dădeau funcțiile executive, ci locul în instanțele conducătoare ale formațiunii. Din nevoia de a trece pedepsit de Nicolae Ceaușescu pe motive politice, Ion Iliescu își rescrie trecutul, înfățișându-se drept o victimă a dictatorului. Dacă voia să-l pedepsească, Nicolae Ceaușescu îl dădea afară din toate funcțiile și-l trimitea inginer pe un șantier de hidroameliorații.

Baronii Partidului îl luaseră la ochi

Să ne întoarcem la *Expunerea* lui Nicolae Ceaușescu din finalul *Consfătuirii de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative*. Fostul Secretar General menționează, chiar la începutul pasajului dedicat lui Ion Iliescu, observațiile critice făcute la adresa intervenției secretarului cu Propaganda al CC al PCR de Virgil Trofin: *„Eu nu pot să nu fiu de acord cu tovarășul Trofin care i-a atras atenția tovarășului Iliescu că nu ne putem limita la a spune că în spiritul muncii colective trebuie să ne facem toți autocritica”*.

Virgil Trofin era membru al Comitetului Politic Executiv al CC al PCR din 12 august 1969. Din 20 decembrie 1968, activa ca Secretar al CC al PCR cu probleme organizatorice. La Plenara Comună a CC al PCR și a Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale din 25-26 noiembrie 1981, e exclus din CC al PCR, sancționat cu vot de blam cu avertisment și trimis director al IAS „Mircea Vodă” din județul Călărași. La momentul *Consfătuirii* din 9 iulie 1971 e însă, grație funcției de Secretar cu Organizatoricul, al doilea om în Partid, după Nicolae Ceaușescu.

Discursul lui Virgil Trofin, publicat în „Scînteia”, nu face nici o referire la Ion Iliescu. Sau „Scînteia” a publicat forma retușată a discursului, la indicația lui Nicolae Ceaușescu, care voia să-l menajeze pe Ion Iliescu, înainte de a avea o discuție cu el între patru ochi. Sau afacerea s-a petrecut în partea a doua a reuniunii, când, potrivit Comunicatului

DOSAR: ION ILIESCU

ION ILIESCU, sub privirile lui Mihai Ispas și Petre Roman, vorbește la telefon din sediul Comitetului Central, la câteva ore după fuga lui Nicolae Ceaușescu (22 decembrie 1989)

din „Scînteia", 11 iulie 1971, în sală au rămas doar activiștii de vârf: *„La ultima parte a ședinței au participat membri ai Comitetului Executiv al Prezidiului Permanent al CC al PCR, miniștri, conducători ai instituțiilor centrale"*.

Sunt toate datele ca să credem că mustrarea lui Virgil Trofin a avut loc în realitate. De ce a făcut-o? Răspunsul ni-l dă mirarea lui Ion Iliescu din dialogul cu Vladimir Tismăneanu despre faptul că nici unul dintre baronii partidului nu-i luase apărarea: *„Chiar și Maurer și Bodnăraș îmi arătau simpatie. Însă, din respect pentru adevărul istoric, trebuie amintit că absolut nici unul dintre ei, atunci, în 1971, nu a ridicat măcar problema: de ce după numai șase luni de la desemnarea ca secretar trebuie înlocuit Iliescu? Se poate pune, deci, întrebarea: de ce nu a iscat acel moment nici o reacție de respingere, de rezistență din partea unor oameni mai luminați, pentru că asemenea oameni existau, totuși?"*.

Mărturiile lui Dumitru Popescu dezvăluie că Nicolae Ceaușescu avea o adevărată slăbiciune pentru Ion Iliescu. Numai așa se explică faptul că, deși Ion Iliescu refuză propunerea transmisă de Dumitru Popescu, fostul Conducător se mulțumește să râdă și, culmea!, îl promovează în funcția de Secretar cu propaganda al CC al PCR. Fie și dacă Nicolae Ceaușescu din 1971 ar fi fost zbirul descris de Ion Iliescu după decembrie 1989, reacția sa la refuzul lui Ion Iliescu trădează o slăbiciune. Slăbiciunea față de Ion Iliescu ar explica și formularea blândă din *Comunicatul CPEx*, ca și promovarea ulterioară a lui Ion Iliescu. Că după venirea lui Gorbaciov la putere, Nicolae Ceaușescu se schimbă radical, e o altă poveste. În 1971 – e limpede – Ion Iliescu se dovedește preferatul lui Nicolae Ceaușescu.

Ascensiunea fulgerătoare a lui Ion Iliescu după venirea lui Ceaușescu la putere va fi stârnit nemulțumirea baronilor din Partid. Comportamentul față de Dumitru Popescu ne dezvăluie că favoritul lui Nicolae Ceaușescu nu se purta deloc amabil cu colegii săi de conducere mai tineri sau mai vârstnici. Printre ei se număra, desigur, și Virgil Trofin, fostul șef direct al lui Ion Iliescu. Și cum se întâmpla deseori într-un C.C. al PCR măcinat de intrigi, de loviturі sub centură, Virgil Trofin, baron de pe vremea lui Dej, n-a scăpat prilejul să-i administreze un ghiont. Mai ales că, ținând cont de ambițiile lui Ion Iliescu, dar mai ales de slăbiciunea pe care o avea față de el Nicolae Ceaușescu, Virgil Trofin își simțea amenințat locul numărul doi în Partid. De la secretar cu Propaganda la secretar cu Organizatoricul nu era decât un pas! Nu-i exclus ca, după incidentul relatat de Dumitru Popescu, Nicolae Ceaușescu să fi ajuns și el la concluzia că Ion Iliescu avea nevoie de o școală a vieții. Și cum Ion Iliescu era simpatia sa, un tânăr pe care paria în procesul de lichidare a conservatorismului dejist, trimiterea la o județeană de partid se născuse din sincera preocupare de a face din tânăra speranță a Partidului un politician de realități, net diferit de politicianul de cabinet de până atunci.

În același timp, prin trimiterea la o județeană de partid, Nicolae Ceaușescu dădea satisfacție numărului tot mai mare de colegi de-ai săi nemulțumiți de semnele trufiei, tipice pentru cel promovat prea iute și îngrijorați de ascensiunea fulgerătoare a lui Ion Iliescu, de ipostaza acestuia de stea urcătoare a Partidului. Dar nu numai atât. Virgil Trofin exprima sentimentul tuturor la auzul discursului ținut de proaspătul secretar al CC al PCR. Din 1967, Ion Iliescu lucrase la Tineret. Până atunci, fusese șeful Secției de Propagandă. Sub directa sa îndrumare, direcționat, desigur, de Nicolae Ceaușescu, Tineretul beneficiase de o evidentă politică de deschidere. Acum, prin *Tezele din iulie*, Nicolae Ceaușescu punea capăt acestei politici, denunțând-o cu huiet.

În intervenția sa, Ion Iliescu e de acord cu criticile aduse de Nicolae Ceaușescu politicii de până atunci și se angajează că va transpune în viață noua orientare. Logic ar fi fost ca Ion Iliescu să-și facă autocritica. În discursul său, Ion Iliescu mustrase ceea ce el numise excesul de până atunci în politica de deschidere. Asta însemna că-și asuma teza lui Ceaușescu despre greșelile comise de partid până atunci. Ion Iliescu fusese însă cel care răspunsese de domeniile semnalate în discursul său ca fiind afectate de greșelile liberalismului excesiv. Normal, logic era să-și asume responsabilitatea pentru anii când dirijase aceste domenii. Și, fie să-și apere lucrurile făcute, criticând Tezele lui Ceaușescu, fie să se delimiteze de trecutul propriu, proce-

ION ILIESCU, aflat în campanie electorală, se adresează locuitorilor din Craiova adunați în Piața Centrală (3 mai 1990)

dând la autocritică. Nicolae Ceaușescu punea punctul pe *i* exprimându-și nemulțumirea față de stilul pe care-l mărturisea discursul lui Ion Iliescu: *„Și atunci cînd dezbatem o problemă de asemenea importanță, nu se poate ca un tovarăș care este în conducerea partidului, care a răspuns de un sector de activitate, să vorbească despre ea ca și cum nici n-ar fi trecut pe acolo”.*

Ca și cum nici n-ar fi trecut pe-acolo

Nicolae Ceaușescu a murit la zidul de la Târgoviște în 25 decembrie 1989. Dacă ar fi trăit și i-ar fi citit fostului colaborator interviurile, articolele, cărțile, inclusiv cea scrisă împreună cu Vladimir Tismăneanu, s-ar fi grăbit să ne trimită la *Cuvântarea* sa din 9 iulie 1971. În ultimii ani, Ion Iliescu s-a pronunțat extrem de sever asupra unor tare ale României postdecembriste. A rostit cuvinte grele, bine primite de electoratul său, împotriva prăpastiei care se adâncește între bogați și săraci, împotriva corupției în spectaculoasa ascensiune împotriva mizeriei politicianiste. Dorită ca recapitulare a destinului său de om politic, discuția cu Vladimir Tismăneanu e și o antologie a criticilor aduse de Ion Iliescu relelor din anii postdecembriști.

Condiția dialogului impune concizia. Astfel că din volum putem rupe citate memorabile. România se definește printr-o polarizare socială înspăimântătoare, care o apropie treptat, dar fatal, de republicile bananiere. Zice Ion Iliescu: *„Oamenii o duc și așa greu, sărăcia este o dominantă, încă, în viața noastră. Dar când sărăcia mai este însoțită și de asemenea fenomene antisociale, uneori stridente, cu oameni care se îmbogățesc peste noapte – și este evidentă îmbogățirea pe căi ilicite -, aceasta creează o stare de dezamăgire, de neîncredere. Fenomenul corupției afectează fibra morală a societății, ceea ce mi se pare a fi lucrul cel mai grav”.* În primii ani postdecembriști – tună și fulgeră Ion Iliescu – infrastructura agriculturii noastre a fost pusă la pământ: *„S-au produs și distrugeri fizice, cu mari pierderi pentru țară. S-au lichidat și s-au demolat instalațiile pentru irigare, în zona de sud a țării, au fost distruse grajduri, alte construcții gospodărești. Unele studii vorbesc de distrugeri ale infrastructurii agricole de peste 10 miliarde de dolari. Când și de unde vom mai investi noi o astfel de sumă în agricultură?”.*

Privatizarea s-a făcut la noi cu mari costuri sociale și risipe economice. Ea a fost grav afectată de corupție. Ion Iliescu e foarte dur în această chestiune: *„Unii au cumpărat doar în ideea de a vinde active; au cumpărat cu bani foarte puțini și au câștigat din vânzarea activelor – fie clădiri, terenuri, fie utilajele sub formă de fier vechi. Pentru așa ceva, nu era nevoie de intermediari; statul putea foarte bine să scoată el la vânzare activele și măcar intra ceva la bugetul statului! Din păcate, asemenea privatizări, cu astfel de parteneri au costat economia națională, în termeni de PIB, de locuri de muncă, de capacitate de producție”.*

Toate bune și frumoase! Venite de la un jurnalist, de la un istoric al imediatului sau de la un filosof pesimist, astfel de denunțări ale mizeriei românești din anii tranziției ar avea dreptul la aplauze, ba chiar la aplauze furtunoase, ca să citâm noi din stenograma unui discurs electoral cu mare priză la public. Din nefericire, ele aparțin unui politician care a condus practic România timp de 15 ani. A fost primul președinte al CFSN, primul președintele al țării, a condus cel mai puternic partid românesc, a avut și mai are încă autoritate asupra unei generații întregi de politicieni. În nenorocirile despre care vorbește cronicarul Ion Iliescu se află o cotă de care e responsabil, fără discuție, politicianul Ion Iliescu. Nu spun că e o cotă uriașă. Nu spun nici măcar că-i cotă. Spun, pentru a nu pica în păcatul bunăvoinței gratuite, că e o cotă mică. Fie și pentru această cotă, Ion Iliescu ar fi trebuit să-și recunoască responsabilitatea sa în dezastrele postdecembriste, despre care vorbește atât de bine. Și, evident, să-și facă autocritica. Nu să vorbească despre România postdecembristă, vorba tătânelui Ceaușescu, *„ca și cum nici n-ar fi trecut pe-acolo”.*

Naţionalizarea, „un bun al poporului" ascuns de urechile acestuia

Ziua de 11 iunie 1948 a intrat în calendarul realizărilor comuniste drept „vinerea patimilor burghezilor". Puţini cunoşteau însă dimensiunea deciziei Partidului Muncitoresc Român, dat fiind că această „binefacere" făcută după modelul moscovit a fost atent ascunsă de urechile celor mulţi. Simţul proprietăţii private la acea dată se manifesta autentic, iar o „iobăgizare" a întregii populaţii nu ar fi fost pe placul nimănui.

DE CIPRIAN PLĂIAŞU

Începând cu 1945 şi până în 1948, în România se parcurseseră toate etapele premergătoare marilor reforme comuniste. După abdicarea forţată a Regelui Mihai – ultimul bastion în calea noii puteri –, proclamarea Republicii Populare Române şi înfăptuirea unei serii de reforme, cea agrară şi cea monetară, la jumătatea anului 1948 a venit rândul naţionalizării. Dacă până atunci toate lucrurile făcute de comunişti aveau un precedent, naţionalizarea era primul act concret către o altă epocă, radical diferă de tot ce trăiseră românii până atunci.

Despre naţionalizare, exact în termenii în care a fost pusă în practică, nu s-a vorbit deloc. Singurele „scăpări" apar în noua Constituţie a Republicii Populare Române, care prevedea la articolul 11: *„Când interesul general cere, mijloacele de producţie, băncile, societăţile de asigurare, care sunt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice, pot deveni proprietatea statului, adică bun al poporului, în condiţiunile prevăzute de lege".*

În fond, naţionalizarea însemna acţiunea de a lua bunuri private şi a le pune în domeniul statului, urmărind destabilizarea acelei părţi din societatea urbană care ar fi putut reacţiona la măsurile luate de noii guvernanţi. Ulterior, procesul a continuat şi în domeniul agrar prin colectivizare, pentru a înlătura exact aceeaşi pătură socială, dar din lumea rurală. Măsurile nu au fost luate însă în acelaşi timp pentru că, oricât de multe precauţii şi-ar fi luat guvernanţii, exista posibilitatea unei răzmeriţe. Principiul aplicat a fost: *„Divide et Impera"*. După ce regimul a scăpat de marii industriaşi, pe care i-a trimis la închisoare, a pornit, anul următor, „războiul" contra chiaburilor.

Un aspect interesant îl constituie faptul că legea a trecut „nevăzută" prin Parlament. În cadrul sesiunii care aniversa 100 de ani de la Revoluţia de la 1848, Legea 119, prin care erau naţionalizate 1.050 de întreprinderi din toate ramurile industriale, era una mică, în doar şapte capitole, dar atent elaborată. Se pare că Biroul Politic, reunit în taină, pregătea de luni bune trecerea ei prin Parlament, dar şi aplicarea în teritoriu.

Diversiune: scrisoare către Stalin. De la sigilarea seifurilor cu bani şi până la organizarea mitingurilor de susţinere, totul a fost atent aşezat în plan, oră cu oră. Până şi elementele nesigure din fiecare uzină au fost monitorizate pentru *„a împiedica acţiunile de sabotaj, terorism, agitaţie, propagandă duşmănoasă şi sustragere de bunuri, acte, registre"*, după cum s-a exprimat ministrul Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, în sarcina căruia a căzut mare parte din acţiune. Mai mult chiar, pentru a nu atrage atenţia opiniei publice, liderii PMR, în frunte cu Gheorghe Gheorghiu-Dej, au pus la punct o diversiune. La întrunirea din 4 iunie 1948, Consiliul de Miniştri a decis trimiterea unei scrisori către Stalin, prin care Guvernul român să ceară reducerea sumei datorate de ţara noastră în contul datoriei de război. *„Această micşorare* – scria prim-ministrul Petru Groza în depeşa către Stalin – *uşurând sarcinile Statului Român, ar însemna un mare ajutor dat poporului nostru, în efortul pe care îl depune pentru întărirea şi dezvoltarea vieţii economice a RPR. Cunoscând sentimentele de caldă prietenie ale Domniei Voastre şi ale Guvernului pe care-l prezidaţi faţă de poporul român şi ajutorul ce i l-aţi acordat în clipele sale de grea încercare, ne permitem să nădăjduim că rugămintea Guvernului RPR va fi luată în considerare".* Exact în ziua naţionalizării, „Scânteia" avea pe prima pagină mulţumirile pentru tovarăşul Stalin. Câteva zile mai târziu, mai exact pe 13 iunie, când aspectele privind *„marele pas înainte"* erau lămurite, oficiosul a dat glas sloganurilor din vreme pregătite cu privire la naţionalizare

• 6 PAGINI 4 LEI — Duminică 13 Iunie — SERIA III ANUL XVII No. 1144

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

PMR

Scânteia

ORGAN CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA ... ABONAMENTE: ...

Citiți în pag. III
Cum s'a desfășurat ședința Marii Adunări Naționale

La propunerea Partidului Muncitoresc Român
— avangarda clasei muncitoare —

Consiliul de Miniștri a adoptat și Marea Adunare Națională a votat în unanimitate Legea pentru

Naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport

PRIN ACEST MARE ACT REVOLUȚIONAR ÎNFĂPTUIT DE CLASA MUNCITOARE DUPĂ ZECI DE ANI DE LUPTĂ CONTRA JAFULUI, ASUPRIRII ȘI UMILINȚEI INDURATE DE GENERAȚII DE OAMENI AI MUNCII

Întreprinderile smulse din mâinile lacome ale exploatatorilor devin bun comun al întregului popor

Comunicatul C. C. al Partidului Muncitoresc Român

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român a dat următorul comunicat:

In ziua de 9 și 10 iunie a. c., a avut loc a doua ședință plenară a C. C. P. M. R.

Plenara a luat în discuție:

1. Raportul Biroului Politic al C.C.P.M.R. asupra învățămintelor campaniei electorale din Martie 1948, prezentat de tov. V. Luca.

2. Raportul privitor la problema naționalizării întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi, prezentat de tov. Gh. Gheorghiu-Dej.

Comitetul Central a decis să propună guvernului R.P.R. de a se trece de îndată la naționalizarea principalelor întreprinderi industriale, bancare, de asigurări, miniere și de transporturi.

Plenara a ales o comisie în frunte cu tov. Teohari Georgescu pentru elaborarea rezoluției.

Plenara a cooptat în Comitetul Central pe tov. Pintilie Bondarenco.

D. dr. Petru Groza a depus Proectul de Lege pentru naționalizarea intreprinderilor

D. Dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, primul ce va aplaudat, aplaudă urmă...

...Astăzi, 11 Iunie 1948, a avut loc între o. ele 10.30 și 11, o ședință a Consiliului de Miniștri.

In numele Partidului Muncitoresc Român, Primul Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, Gheorghe Gheorghiu-Dej, a prezentat proiectul de lege pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport. Consiliul de Miniștri aprobând expunerea tovarășului

D. dr. PETRU GROZA

EXPUNEREA DE MOTIVE FACUTA DE TOV. GH. GHEORGHIU-DEJ

In ședința de azi a Marii Adunări Naționale, după ce d. prim ministru dr. Petru Groza a depus proiectul de lege pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare de asigurări și de transport, tov. Gh. Gheorghiu-Dej, secretar general al P.M.R., și prim vice președinte al Consiliului de Miniștri — printr-un magistral apleuare — a făcut următoarea expunere de motive:

D-le Președinte, Onorat Prezidiu, Onorate Membri ai Guvernului, Domnilor Deputați,

Începând cu victoria dela 6 Martie 1945, democrația a înregistrat în țara noastră o serie de succese dintre cele mai importante pe tărâm economic, dar mai ales pe tărâm politic.

După reforma agrară, măsurile de refacere economică au fost urmate de reforma monetară din 15 August 1947, reformă care a pus capăt haosului provocat de inflație și a dus la stabilizarea și consolidarea situației noastre economice. Succesele obținute însă pe tărâmul politic, cum au fost: eliminarea reprezentanților burgheziei din guvern, trecând răspunderea guvernării în mâinile clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, precum și îndepărtarea monarhiei odată cu proclamarea Republicii Populare Române, au deschis posibilități largi pentru a putea face noui pași importanți pe tărâmul consolidării pozițiilor cucerite, precum și a cuceri de poziții noui.

Situația creată în urma transformărilor petrecute impune o schimbare structurală în ânsamblul economiei naționale, pentru a putea pune toate forțele productive ale țării în slujba ridicării nivelului cultural al poporului nostru.

Această schimbare structurală este trecerea în mâinile Sta-

Tov. GH. GHEORGHIU-DEJ.

tului, ca bun comun al poporului, a celei mai importante părți din mijloacele de producție. (Aplauze prelungite).

Incă din 23 August 1944 reprezentanții burgheziei au căutat atât pe teren economic, cât și pe teren politic, stat înăuntrul guvernului, cât și dinafara lui, să lupte cu toate mijloacele contra înfăptuirii regimului de democrație și să saboteze din toate puterile măsurile lui.

In cele mai importante de luptă cu sabotarea producției, degradarea utilajului, vânzarea la negru și sărăcirea întreprinderilor prin sustragerea lor pentru beneficii personale care luau drumul străinătății.

Nici unul dintre producătorii particulari nu produce cu capital propriu. Toți se folosesc de creditele Băncii Naționale, utilizând acești bani pentru a plăti consilierr de Administrație, sume mari drept lanțienie, iar alții cumpărau cu ei propriile lor case sau proprille lor acțiuni.

Trecerea celei mai importante părți a mijloacelor de producție în mâna Statului este o necesitate, deoarece aceste arme economice se urnuiă din mâinile acelora dela care am smuls armele politice.

Lăsând mai departe uneltele de producție în aceste mâini ar însemna să permitem burgheziei înlăturarea poporului dela conducerea politică, să continue politica ei de a desorganiza viața noastră economică, pentru a compromite regimul în ochii poporului; ar însemna să-i permitem să folosească mai departe aceste unelte ca mijloace de manevră în scopul

Continuare în pag. III-a col. 1-2-3

Pentru reducerea cu 50% a despăgubirilor de război

Marea Adunare Națională a mulțumit Generalissimului STALIN prin următoarea telegramă:

Generalissimului
Iosif Visarionovici Stalin
Moscova-Kremlin

Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române luând cunoștință cu deosebită bucurie de telegrama prin care Domnia Voastră anunțați hotărârea Guvernului Sovietic de a reduce cu 50% despăgubirile de război ce revenea în sarcinarea viitorului guvern pentru din inițiativa Partidului Muncitoresc Român, vă exprimă sincera recunoștință a întregului popor muncitor pentru acest nou și deosebit de important ajutor pe care îl acordați Republicii Populare Române.

Noi vedem în acest ajutor pe care nimul stat socialist U. R. S. S. îl pune de acum și pentru următorii ani la dispoziția economiei a Uniunii Sovietice republica să întărească ajutorul economic acordat țărilor prietene ca și noi țărilor democrate, a prieteniei și alianței cu U. R. S. S., a luptei active pentru o pace trainică între popoarele lumii.

Poporul român va folosi acest ajutor pentru a grăbi dezvoltarea din toate punctele de vedere a Republicii noastre populare, forțele active ale clasei muncitoare și țărănimii muncitoare, ale democrației, forțe de întărire a forțelor păcii în întreaga lume.

Exprimându-vă să transmiteți mulțumirile poporului nostru, guvernului și poporului sovietic, glorioasei Armate Comuniste (bolșevice) și U. R. S. S., ne îndreptăm cu deosebită dragoste gândul către dv. recunoștință către Domnia Voastră care ați arătat întotdeauna o prețuitoare grijă poporului nostru, pentru pe care clădiți prin pace și muncă o nouă viață, liberă și fericită.

Trăiască marele popor sovietic!
Trăiască prietenia româno-sovietică!
Trăiască Generalissimul Stalin, genialul conducător de popoare!

Fabricile sunt ale noastre, să le păzim ca ochii din cap!"

Muncitorii din uzinele și fabricile din Capitală și provincie au primit cu mare entuziasm legea de naționalizare a întreprinderilor

GHEORGHIU-DEJ, LIDERUL MARILOR SCHIMBĂRI COMUNISTE

Singurul lider de frunte al PMR de etnie română și liderul ramurii comuniștilor din închisori, Gheorghe Gheorghiu-Dej (inițial, Gheorghe Gheorghiu) s-a născut la Bârlad, în 1901. Calificarea sa era electrician și a lucrat pentru CFR. Începând cu 1930 a intrat în PCR. După evenimentele de la Atelierele „Grivița", Gheorghiu-Dej și-a petrecut următorul deceniu prin pușcării, ca deținut politic. Activitatea sa de ilegalist și funcția de Secretar General al Partidului Comunist Român l-au propulsat în fruntea partidului în momentul intrării rușilor în țară. Până în 1952, Dej

s-a văzut nevoit să împartă puterea cu reprezentanții facțiunii moscovite conduse de Ana Pauker (personaj în care Stalin avea mare încredere). Văzut ca un lider animat de puternice convingeri staliniste, acesta a reușit să penduleze între schimbările de direcție stabilite de „Marele Tovarăș" și să își elimine concurența din partid, însă moartea lui Stalin și reformele lui Hrușciov l-au găsit în tabăra adversă. S-a opus planurilor CAER, în care României îi era rezervat un rol economic preponderent agrar. Moartea sa fulgerătoare de cancer la ficat din 1965 a trezit multe speculații.

Editura Cetatea de scaun

Social-Democrație și cultură. De la marxism la postmarxism.
Autor: Alexandru Mamina
Colecția: Istorie
Format: 13x20 cm, 204 pag., 2010
preț: 30 lei, (redus 24 lei)

Românii între Leu și Semilună. Relațiile turco-venețiene sec. XV-XVI
Autor: Eugen Denize
Colecția: Istorie
Format: 13x20 cm, 232 pag., 2009
preț: 25 lei (redus 20 lei)

Fracția socialistă. Politica RPR față de țările lagărului socialist 1948-1964
Autor: Cezar Stanciu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 294 pag., 2009-2010
preț: 30 lei, (redus 24 lei)

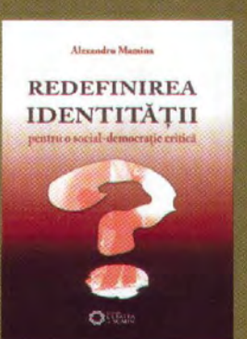

Redefinirea identității pentru o social-democrație critică
Autor: Alexandru Mamina
Colecția: Istorie
Format: 13x20 cm, 114 p., 2010
preț: 15 lei, (redus 12 lei)

Agenții mărturisiți. Diplomații și spionajul. O istorie universală
Autor: Alexandru Popescu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 390 pag., coperta tare, 2010
preț: 35 lei (redus 28 lei)

Orașele României. O istorie în imagini. Sfârșitul sec. XIX începutul sec. XX
Autor: Muzeul Național de Istorie a României
Colecția: Istorie în imagini
Format: A4, 220 pag., coperta tare, 2009
preț: 60 lei (redus 48 lei)

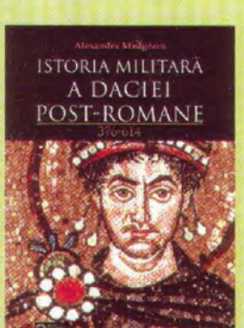

Istoria militară a Daciei post-romane. 376-614
Autor: Alexandru Madgearu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 200 pag., coperta tare, 2010
preț: 30 lei (redus 24 lei)

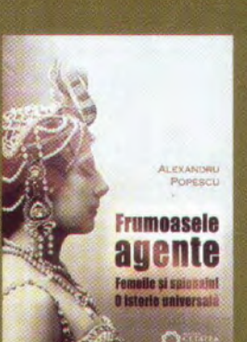

Frumoasele agente. Femeile și spionajul. O istorie universală
Autor: Alexandru Popescu
Colecția: Istorie
Format: 17x24 cm, 290 pag., coperta tare, 2010
preț: 30 lei (redus 24 lei)

în luna **ianuarie,**
până la **30%**
reduceri de prețuri
(pentru comenzi peste 100 lei)

Str. ION CIORĂNESCU, bl. 1A, sc.A, ap.1,
TÂRGOVIȘTE, JUD. DÂMBOVIȚA, cod. 130163

email: editura@cetateadescaun.ro
Tel./Fax.: 0245 218318, 0721 209519

www.cetateadescaun.ro

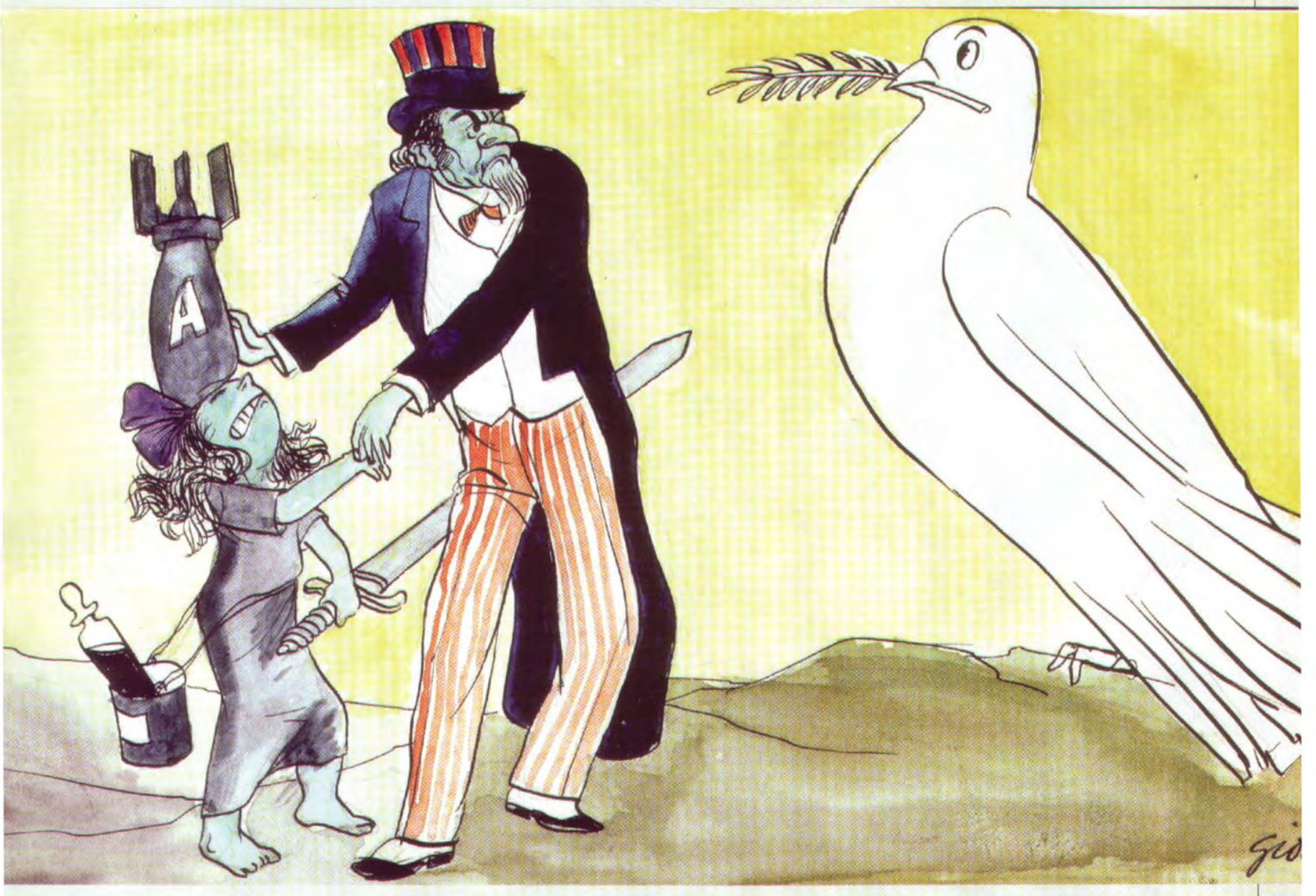

România în Războiul Rece al caricaturilor

Încorsetat în ideologia sovietică și în tensionatele relații dintre Est și Vest, discursul comunist a căutat o formă de propagandă fină și pe înțelesul maselor. În acest demers, desenul satiric s-a dovedit a fi nu doar un instrument util, ci mai ales unul subtil, de manipulare a celor mulți, de vreme ce avea acces la emoțiile, sentimentele și prejudecățile populației. Grafica ideologizată și-a jucat, astfel, rolul ei, bine stabilit, în lupta dintre Binele comunist și Răul capitalist.

DE PAUL NISTOR

FOTO: „SCÂNTEIA", MNIR-WWW.COMUNISMULINROMANIA.RO

PROPAGANDĂ FĂRĂ FRONTIERE

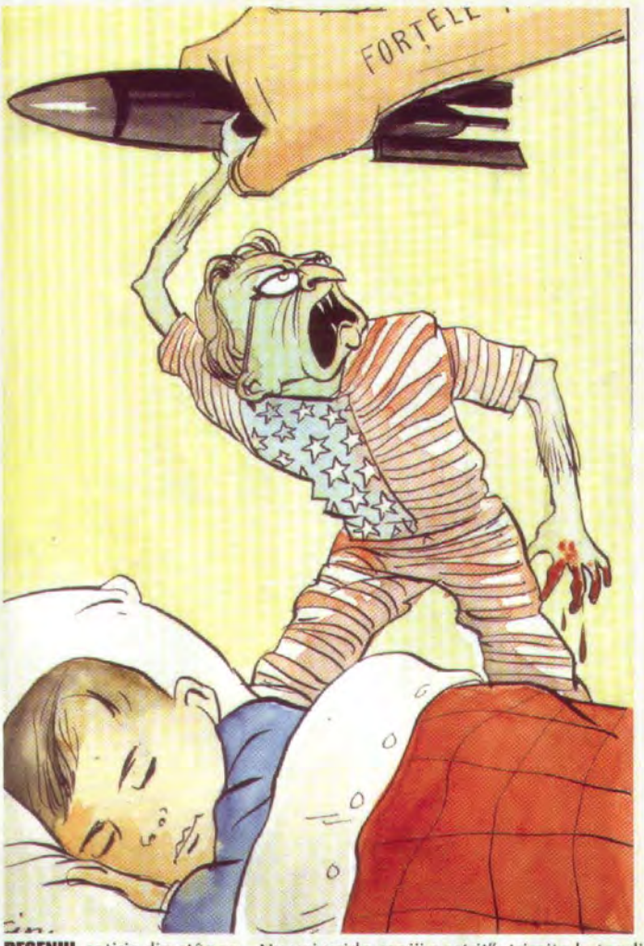

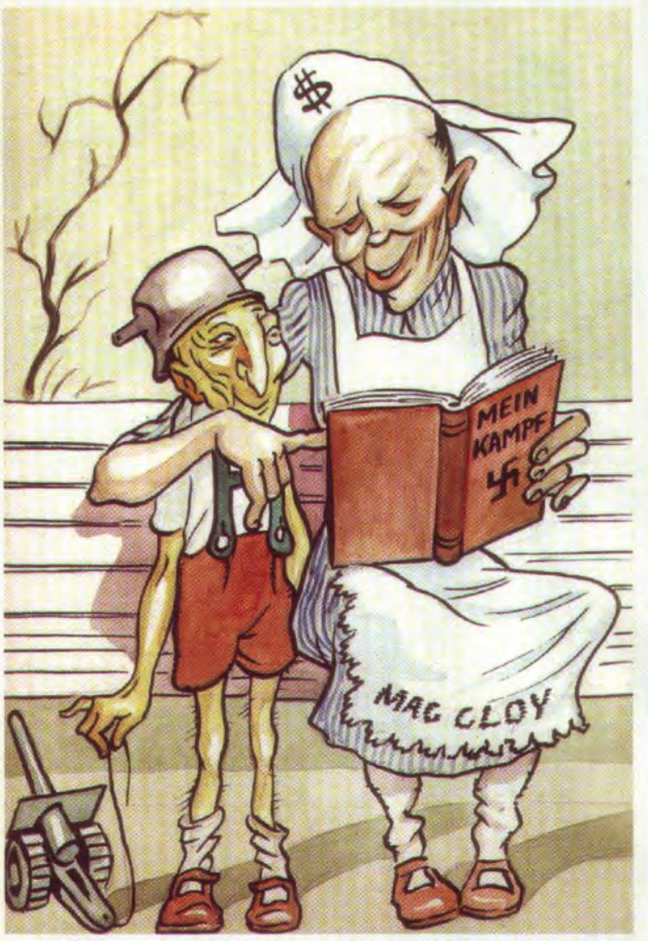

DESENUL satiric din stânga, „Nu vei ucide copiii noștri!", trimite la tendințele agresive ale americanilor. Cu același mesaj, desenul din dreapta, „Bonn și bona", îi înfățișează pe John McClay, înaltul comisar al SUA pentru Germania, care citește *Mein Kampf*, și pe Konrad Adenauer, cancelarul RFG, mititel și ascultător. Toate caricaturile color din acest grupaj fac parte dintr-un album oferit în dar lui Gheorghe Gheorghiu-Dej de către Comitetul Antifascist German din R.P.R., în 1951

Distrugerea României monarhice, dizolvarea pluripartidismului și racordarea la politica internaționalistă a P.C.U.S. au permis regimului comunist din Republica Populară Română să experimenteze de la bun început alte senzații tari – Războiul Rece. Nu a existat o escaladare graduală a tensiunilor Est-Vest ci, sub călăuzirea „înțeleaptă" a „specialiștilor" sovietici, Bucureștiul a plonjat în oceanul agitat al noilor relații globale, reformulate sub semnul maniheismului. Într-un asemenea context, o dispută culturală, civilizațională și valorică se ducea în paralel cu tensiunile politice și militare. Cum prestigiul nu mai putea fi obținut pe câmpul de luptă din pricina riscurilor de catastrofă mondială, propaganda devenea vârful de lance în confruntarea dintre cele două blocuri.

La scurt timp după un război cald, când generalii, trupele și armamentul se aflau în prim-plan, a venit vremea altor detalii să dicteze eficiența bătăliilor. Premisele, regulile și asigurarea succesului în conflictele internaționale au fost stabilite de ideologi, de politicieni, experți în propagandă și mass-media. Principalele „arme" ale acestui duel planetar deveneau discursurile, textele, articolele, imaginile, audio-vizualul și orice invenție care avea acces direct la emoțiile, sentimentele și opiniile oamenilor. Manipularea ideologică din timpul Războiului Rece prelua experiența perioadei interbelice, o rafina, o extindea și încerca să o facă mult mai utilă sistemului totalitar.

Caricatura – formă de manipulare colectivă

Acest cadru general a permis afirmarea caricaturilor politice ca instrumente ale persuasiunii politice. Dacă, pe de o parte, P.C.R. inițiase o campanie de îndoctrinare a poporului, cu metode brutale, pe de altă parte, utilizarea umorului și a satirei grafice promova o tehnică mult mai umană și mai subtilă în jocul propagandistic. Se considera că aceia care dezvoltau rezistență sau opacitate la schimbarea politică puteau fi seduși mai ușor prin apelul la ironii, la ridiculizare și la creionarea amuzantă a unei realități false, construită după dorințele comuniștilor. Imaginile puteau transpune idei abstracte în situații concrete și mesaje simple. Puteau spune cititorilor cum să gândească și cum să recepteze o analiză politică: amuzați, empatici, furioși, temători. Sub bombardamentul persuasiv al graficii umoristice, doctrinarii P.C.R. aveau șanse mai mari să modeleze opiniile populare, să creeze judecăți de valoare, să stigmatizeze sau să propună falși idoli.

Regulile nu erau complicate, mai ales pentru o populație care, în mare parte, avea o educație precară. Mesajele, deși deformate, trebuiau să fie simple și clare. Tocmai de aceea, caricaturile politice foloseau aluzii și sugestii, construiau stereotipuri, arogându-și dreptul de a distorsiona și persifla. Provocând râsul social, distractiv și ofensator totodată, caricaturile indicau care era imaginea unei țări în imaginarul alteia. Caricaturile din „Scânteia" anilor '50 arată cum putea fi greșit interpretată realitatea internațională. Clamând dezvăluirea adevărului, aceste instrumente de convingere în masă instaurau o lume a minciunii. Această nouă lume, construită în imaginar, nu era nicidecum una pașnică. Trecând dincolo de critică și ironie, propaganda prin imagini instaura violența culturală, ura față de presupuși rivali, intenția imediată de a declanșa ostilități reale pentru exorcizarea unui închipuit Rău planetar.

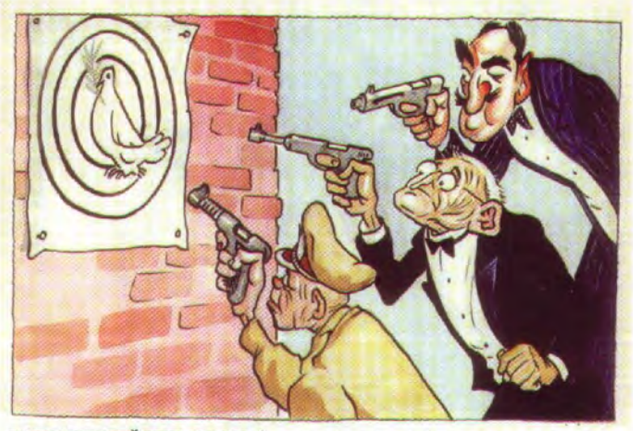

„ȚINTA NOASTRĂ ESTE PACEA". În caricaturi, Vestul era agresorul militar, politic și financiar al Estului, complotând la începerea unui nou război

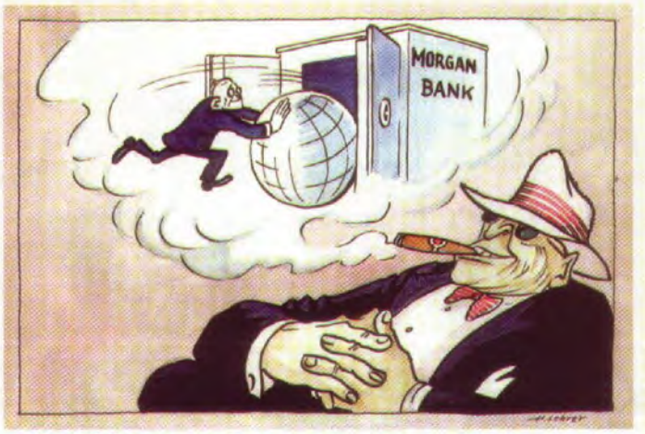

„FATA MORGANA". Statele Unite ale Americii sunt „cămătarul mondial", controlând lumea prin intermediul finanțelor lor

„SUNTEM UNIȚI, UNIȚI, UNIȚI!" Sub soarele-dolar, se fac și se desfac alianțe, se vând și se cumpără loialități

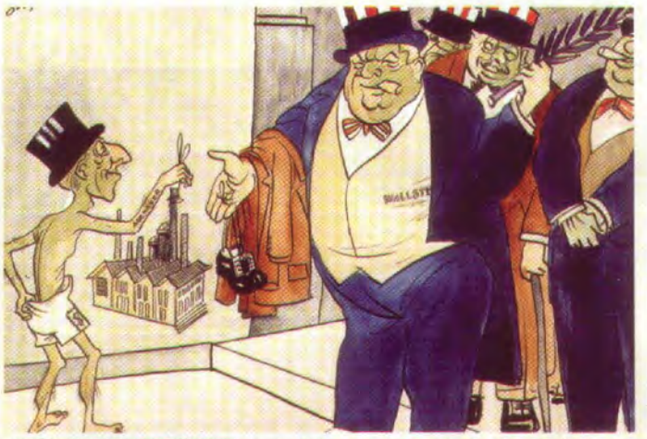

„ADENAUER ȘI AMERICANII", unde Adenauer, mic și pricăjit, își vinde țara bancherilor de pe Wall Street

Mesaje violente, diabolizarea inamicului

Frecvența caricaturilor politice în paginile ziarelor și revistelor din România comunistă, existența unor expoziții itinerante și a unor albume întregi cu desene ideologizate arată că nu era vorba de o propagandă „umanizată", dimpotrivă. Într-o lume sumbră, a alimentelor pe cartelă și a pușcăriilor politice, satira grafică avea șanse mari să mai descrețească frunțile și să favorizeze o facilă absorbție a mesajului propagandistic.

Ea construia emoțional mituri, acolo unde rațiunea le refuza. Întărea convingeri, stimula prejudecăți și, ridicând ignoranța culturală la rang de virtute, organiza și direcționa ostilitatea față de adversarii externi, aproape necunoscuți pentru cei mulți.

În final, prin aceste tertipuri, partidul se legitima înaintea oamenilor, „deconspirând" fața hâdă a perfizilor capitaliști, care unelteau contra poporului. Înaintea unor agresori atât de insistenți, P.C.R. și Uniunea Sovietică își construiau, agresiv, statutul de apărători ai proletarilor.

Mediul general a permis această desfășurare, Războiul Rece evidențiind legătura dintre mesajul politic și mecanismele umorului vizual. Practic, caricaturile românești de la începutul perioadei postbelice, copiate ca stil după cele sovietice, apar ca niște entități aparte. Ele nu aveau ca scop doar a stârni ilaritatea, ci și de a întreține o aversiune permanentă față de Occident. Prin imagini amuzante erau consolidate idei promovate anterior de comuniști, cu ajutorul unor formule mai sobre. Îmbinându-se critica politicii internaționale cu cea socială, Vestul era reprezentat ca agresor militar, politic și financiar al Estului. Astfel, desenele umoristice direcționau subtil agresivitatea maselor, construind o psihoză națională care a persistat în epocă.

Evident, această practică ne permite să înțelegem frânturi din cultura politică a acelei perioade și să identificăm o parte din mijloacele utilizate pentru construirea noii identități socialiste. Abandonând o parte consistentă din tradiții și din specificul național, noua identitate, forjată pe scheletul sovietic-internaționalist, se contura din mers, prin impulsuri predominant negative, care constau în diabolizarea inamicului și susținerea așa-zisei superiorități a comunismului.

Tema principală: antiamericanismul

Cititorul „Scânteii" era intoxicat cu imagini sarcastic-umoristice, în care constatăm recurența obsesivă a unor teme îndrăgite de propaganda P.C.R. Pe această repetare se baza, de fapt, persuasiunea vizuală. Tema dominantă a tuturor caricaturilor de tip sovietic, care denigrau spațiul rival, era antiamericanismul. Prin extrapolare, Statele Unite reprezentau Vestul, încarnând cu succes dușmanul universal. America apărea în diverse roluri, doar din cele cu nuanțe *horror:* dominator al Europei, agresor al statelor tinere, instigator la război, cămătar mondial, partener viclean, călău sângeros. Prin repetarea la nesfârșit a acestor sugestii, antiamericanismul era mai mult o transpunere a naționalismului sovietic/estic, precum și o modalitate de respingere a modernizării și a capitalismului.

Redundanța temelor legate de America nu era întâmplătoare, propaganda dorind să puncteze o alteritate decisivă, cu o maximă diferențiere între „noi" (esticii) și „ceilalți" (vesticii). Construită pe o antiteză extrem de severă între Binele comunist și Răul capitalist, alteritatea trebuia indicată total, violent și

„TITO, CAP DE POD PENTRU AMERICANI" (stânga), „Tito – în loc de un plan cincinal, cinci planuri anuale" (dreapta); urmare a conflictului acestuia cu URSS-ul, propaganda sovietică (și, evident, cea română) îl desființează pe Tito, aliatul estic al americanilor. A se vedea și caricaturile alăturate, din „Scânteia"

deschis. Așadar, ce fațete ale dușmanului erau sugerate românilor? Predominau: inamicul-criminal, inamicul-torționar, inamicul-aducător de moarte, inamicul-bancher oneros. Prin idei simple și brutale, strecurate în prim-planul desenelor, caricaturiștii încercau să demitizeze aturile adversarilor și, în același timp, să le accentueze viciile.

SUA: Statuia Libertăţii cu bâtă, lup cu svastică, Uncle Sam pe poziţie de forţă

Se începea printr-un atac dur la adresa valorilor occidentale. Acestea erau minimalizate, deformate, deconspirate și acuzate de ipocrizie, meschinărie, falsitate. Astfel, Statuia Libertății e înlocuită cu imaginea unui membru al Ku-Klux-Klanului, care, în loc de torță luminoasă, poartă o bâtă, simbol al represiunii. La rândul ei, democrația vestică este patronată de un lup cu svastica pe mânecă, înarmat și el cu o bâtă pe care scrie: *„Made in SUA"*. În aceeași manieră, „Vocea Americii", simbol al lumii libere, era prezentată ca o rețea de păianjeni furioși, în timp ce politicienii occidentali au ca obiecte de adorație bombe de felurite tipuri și mărimi.

Inamicii Estului nu sunt plasați pe poziții egale. De departe, America e un dominator cu mână de fier. În desene, cei ce reprezintă Franța, Anglia, Germania, Grecia sunt de mai mici dimensiuni decât americanii, mai amărâți, împinși de la spate de tutorii lor. Aliații sunt plătiți cu sume ridicole pentru servicii josnice și forțați – aproape contra voinței lor – să acționeze contra Estului. În unele imagini, leul britanic apare jigărit și umil, în altele, lupul american păzește democrația din Anglia, întruchipată de o oiță inocentă. Frecvente sunt structurile vizuale în care reprezentantul Americii apare în mână cu un bici, dresând leul britanic sau pe conducătorii Franței, Iugoslaviei și Italiei.

Inferioritatea aliaților europeni față de Washington este sugerată în multiple moduri. Statele Unite sunt reprezentate mereu de Uncle Sam sau de președintele S.U.A. (ambii în poziții de forță și încredere de sine), pe când Europa de Vest este metonimizată de oameni neputincioși, cu probleme fizice evidente (premierii englez, francez, italian stau în genunchi sau merg pe sârmă înaintea diplomaților americani), sau de o femeie veșnic inferioară bărbatului, fără veleități de emancipare. Doctrinarii Estului intenționau, așadar, să realizeze distincția clară între inamicul principal și cei secundari. Din acest motiv, statele vest-europene erau uneori menajate, indicându-se astfel posibilitatea unor negocieri și a unor înțelegeri cu acești adversari secundari. Totuși, în funcție de evenimentele zilei, și aliații europeni ai Washingtonului puteau să crească în dimensiuni, devenind amenințători. Nu puține sunt situațiile în care britanicii, francezii și iugoslavii sunt înfățișați, la rândul lor, drept criminali și torționari de frunte.

Existau și alte teme, rulate cu prioritate în grafica umoristică: tema păcii și a războiului, tema cupidității capitaliste, tema perfidiei occidentale și a purității Estului comunist. Caricaturile românești încercau să impună câteva stereotipuri de anvergură: democrația occidentală era una falsă; Vestul se pregătea continuu de război; liderii țărilor capitaliste erau ori criminali sângeroși ori cămătari vicleni, care angajau mercenari pe post de călăi; America manipula brutal sateliții săi europeni; exista o conspirație mondială anticomunistă, formată din puterea politică (reprezentată grafic de liderii politici), puterea religioasă (papalitatea) și puterea financiară occidentală (banca, bancherul).

Obsesia Războiului şi a banului

O altă temă puternic exploatată în caricaturi este cea a războiului. Opoziția pace-război se mulează pe antiteza Est-Vest. O tabără dorește „binele" omenirii, o alta, vestică, îndemnând furibund la vărsări de sânge. Mai multe „semne" preluate din registrul militar sunt plasate lângă imaginile occidentalilor. Aceștia poartă mitraliere, sunt însoțiți de tancuri, sunt îmbrăcați în uniforme și bocanci, oferind cadouri sub formă de bombe. Tot acest arsenal induce ideea că omuciderea face parte din modul de viață firesc al lumii capitaliste. Războiul este însoțit de simboluri naziste și de imaginea morții. Astfel, occidentalii par să fi adoptat căștile în stil german și brasardele cu svastică. Ei sunt dotați cu pistoale care fumegă și își croiesc drum peste cadavre, cranii și victime suferinde.

Tema cupidității este și ea omniprezentă. Însemnele băncilor occidentale, dolarul, lira sterlină și Wall Street-ul sunt elemente secundare, dar inteligent plasate în toate desenele. Ele produc impresia că totul e de vânzare, posibilitatea ca unul sau altul să se lase mituit și să trădeze fiind cumva iminentă. Americanii își cumpără aliații pe câțiva bănuți, strecurați în palmele întinse, plasează capcane financiare liderilor din Balcani și din Europa, prind în lanțul dolarilor și al Planului Marshall pe săracii din Vestul Europei. Chiar și președintele Truman, în rugăciune, are deasupra capului o aură în formă de mo-

„INSTRUCȚIE LA CATARAMĂ". Cu explicația: „Consilieri militari americani sosesc în Iugoslavia"

„VOCEA CĂȚELULUI LA MICROFONUL STĂPÂNULUI". Cu explicația: „Tito a vorbit la radio «Vocea Americii»"

„BROZ-TITO CĂLĂUL". Caricatura e însoțită de o poezioară: „În Beograd sau în Zagreb,/În ani trecuți rânjeau ustașii./Acum din nou stau ucigașii,/Crescuți pe trupul țării, gheb"

„SPRIJINUL LUI TITO: CAPITALISTUL ȘI CHIABURUL", unde Tito e reprezentat cu însemnul dolarului pe șapcă, pe epoleți, pe mâneci și pe momeala din fața sa

„CAIAFA". Cu explicația: „Tito neagă faptul că imperialiștii anglo-americani vor să dezlănțuie un nou război"

nedă americană, trădătorul Tito vorbește la un microfon al „Vocii Americii", modelat și el după semnul $ al dolarului. Personajele din Occident poartă în mapele lor cecuri, iar pălăriile, jobenurile și hainele sunt imprimate cu același simbol al dolarului, care îi ridică pe americani la rangul de cămătari mondiali. Astfel, capitalismul este pus la zid, devalorizat, criticat, redus la combinații meschine care implică plăți frauduloase. O imagine brutală indică opinia lagărului „democrat-popular" despre finanțele capitaliste: lira sterlină și dolarul apar, nu întâmplător, în compania morții.

Tito-trădătorul, înfățișat sub formă de șarpe, broască, șobolan

După ce valorile Vestului erau demontate, urma defilarea simbolurilor umane care reprezentau lumea liberă. Imaginea țărilor inamice era simplificată și echivalată cu prestigiul negativ al unor lideri politici și militari. Occidentul era simbolizat de premierii Angliei și Franței, prezentați în situații ridicole, de spioni și soldați însemnați cu emblema dolarului, de generali americani înarmați cu mitraliere, de bancherii de pe Wall Street stând pe saci cu bani și fumând trabucuri, de un Uncle Sam viclean și înclinat spre atitudini războinice, de președinții SUA – arătați și ei ca instigatori ai unui nou război mondial. Alături de aceștia stă Papa, care dă o binecuvântare sarcastică tuturor planurilor agresive ale Occidentului.

Un tratament mult mai dur primește Tito, aliatul estic al Americii. El este decăzut din regnul uman și prezentat adesea ca un șarpe, broască, șobolan, vietăți care produc repulsie și care induc ideea de trădare și viclenie.

Iar pentru sublinierea inferiorității vesticilor, reprezentanții acestora sunt înlocuiți cu imagini de animale și păsări. Un loc de top ocupă vietățile care declanșează instantaneu dezgustul: păianjeni, șerpi, broaște, bufnițe. Invariabil, aceste animale sunt plasate în situația de a produce un rău deliberat, sub forma unei agresiuni directe, contra oamenilor simpli și a țărilor comuniste. În pielea diferitelor animale apărea cel mai des Tito; dar și secretarul de stat al SUA, Acheson, era desenat ca o vulpe care saliva lângă teritoriul Chinei; după cum împăratul Hirohito se transforma într-un șobolan care împrăștia ciuma. Figurile animalelor care simbolizează inamicii Estului sunt furioase, încruntate, viclene, menite a declanșa o repulsie. Astfel, toate registrele agresivității din imaginarul românesc (subuman, infracțional, tip bestiariu, igienizant, funebru) sunt prezente până la cel mai mic detaliu în caricaturile „Scânteii".

În 1840, inventatorul și industriașul francez Jean-Baptiste André Godin înlocuia soba tradițională din tablă cu una din fontă. „Istoria va reține succesele noastre", prevedea cu încredere, în anul 1880, proprietarul de-acum faimoasei fabrici Godin, din comuna Guise, la nord-vest de Paris. Așa s-a și întâmplat: istoria a reținut succesul aparatelor de încălzire ale producătorului francez, dar l-a uitat pe inventator. Din nume propriu și marcă, „Godin" a devenit, în limba română, „godin" – adică „sobă de fier (cilindrică) folosită la încălzit".

DE FLORENTINA ȚONE

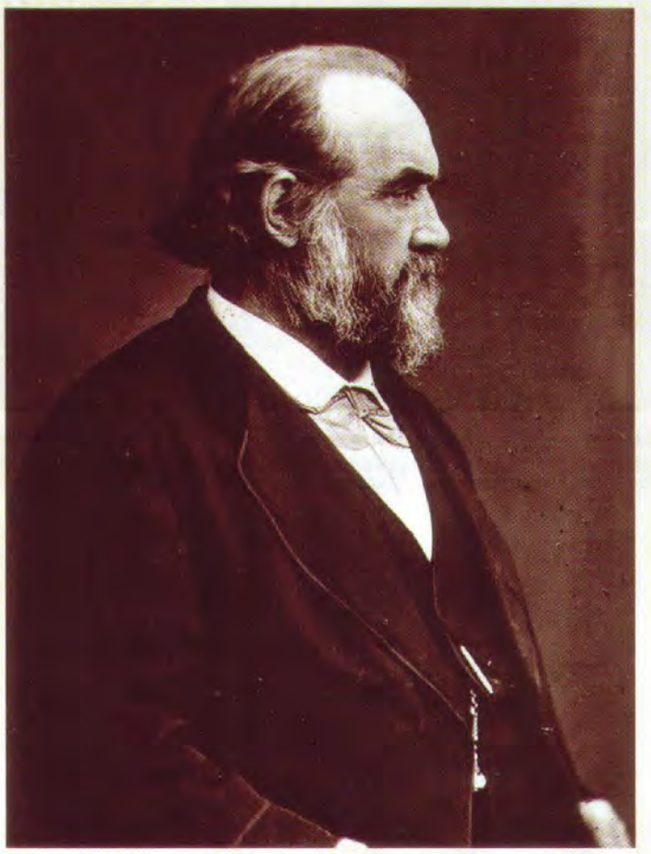

Jean-Baptiste-André Godin și soba care-i poartă numele

În istoria firmei Godin, anul 1840 este unul de referință: e anul în care Jean-Baptiste-André Godin – un tânăr industriaș francez care pusese pe picioare o făbricuță de piese turnate pentru sobe – obține primul brevet pentru fabricarea unor sobe din fontă. E începutul unei povești de succes, iar povestea nu s-a sfârșit niciodată, dacă ne gândim la incredibila putere a mărcii Godin, care s-a transformat în substantiv comun, devenind, în limba română, sinonimă cu „soba". Aceasta, în ciuda faptului că, pe parcursul secolului al XIX-lea, atelierele Godin produceau o gamă variată de aparate de încălzire – cuptoare, sobe, mașini de gătit, șeminee etc. – iar accentul cădea, în cataloagele de prezentare, mai cu seamă asupra mașinilor de gătit („cuisinières"), care primiseră, de altfel, și medalia de aur la Expoziția Internațională de la Paris din 1878.

Dintre toate produsele firmei, sobele Godin aveau să intre însă cu precădere în conștiința populară: atrăgătoare și excelent finisate, au devenit un punct de referință în istoria sobelor din Franța și din lume, iar forma cilindrică a acestora – un fel de „marcă" a mărcii Godin. Astfel, faimoasa „Petit Godin" aproape că n-a mai ieșit din linia de producție a atelierelor începând cu anul 1889, iar exemplare ale acesteia – atunci când apar pe piața de antichități a zilelor noastre – se vând rapid, pe sume fabuloase.

Atelierul Pedvisocar din București și sobele Godin

În România, licența exclusivă de desfacere a sobelor Godin a fost deținută de atelierele metalurgice Pedvisocar din București, după cum mărturisește Anca Pedvisocar, care păstrează o parte dintre poveștile familiei. *„Se pare că străbunica mea, Molka Pedvisocar, a fost foarte operativă în negocierea contractului și în execuția produselor implicite. Era de un deosebit talent comercial, dublat de o ambiție și o forță de muncă excepționale. Deși n-avea mai mult decât câteva clase de școală primară, a învățat singură destulă franceză ca să poată discuta cu partenerii ei de afaceri francezi, fără intermediul unui traducător".*

Potrivit Ancăi Pedvisocar, licența pentru sobele Godin a fost obținută, probabil, către sfârșitul secolului al XIX-lea, când atelierele Pedvisocar *„au participat cu produsele lor la Expoziția Universală de la Paris, din 1889, unde se pare că au fost premiați. Tatăl meu îmi spunea că primiseră comenzi pentru executarea anumitor piese pentru Turnul Eiffel".* Metalurgi de meserie, familia Pedvisocar se stabilise în București pe la începutul secolului al XIX-lea, venind din

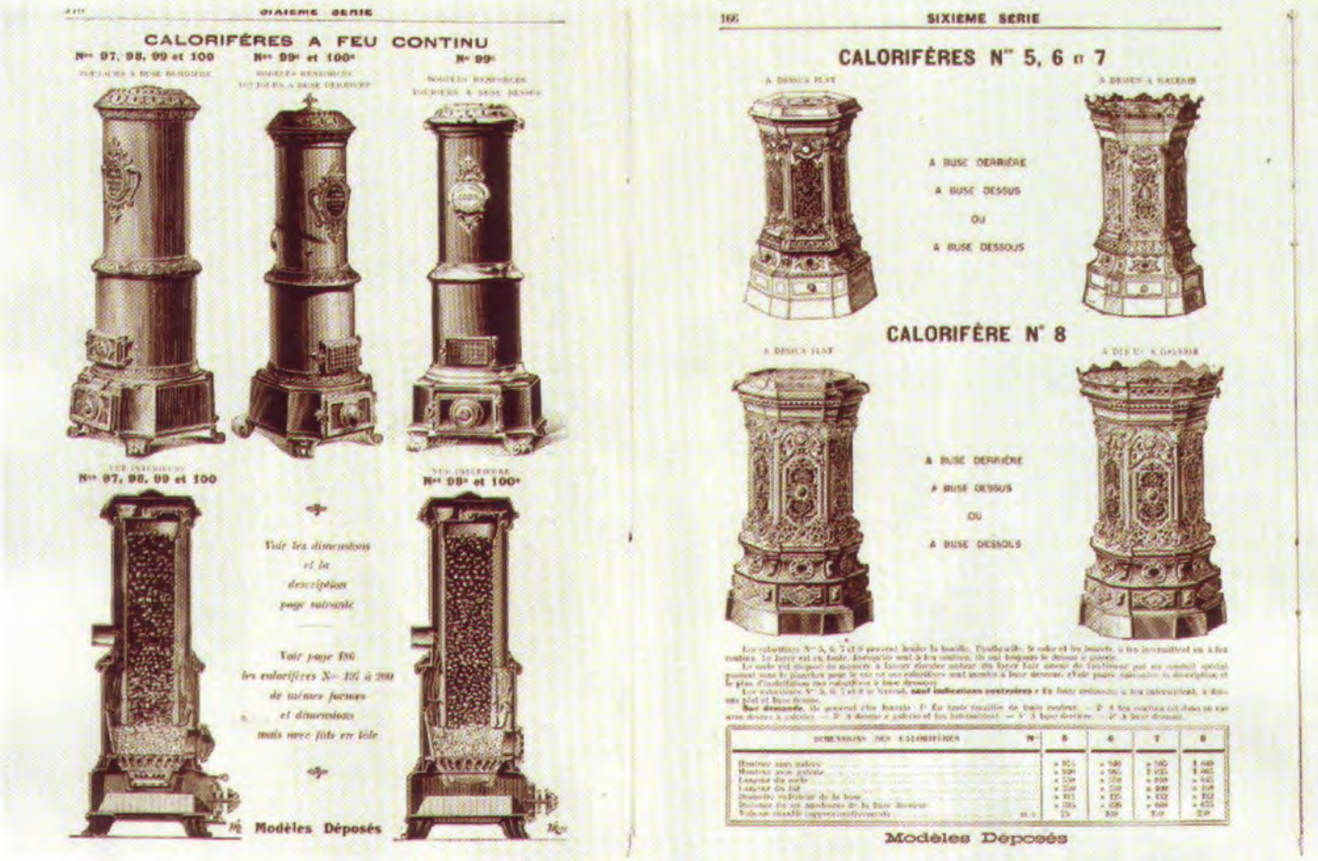

FOTO: COLLECTION MUSÉE DE GUISE/FAMILISTÈRE DE GUISE

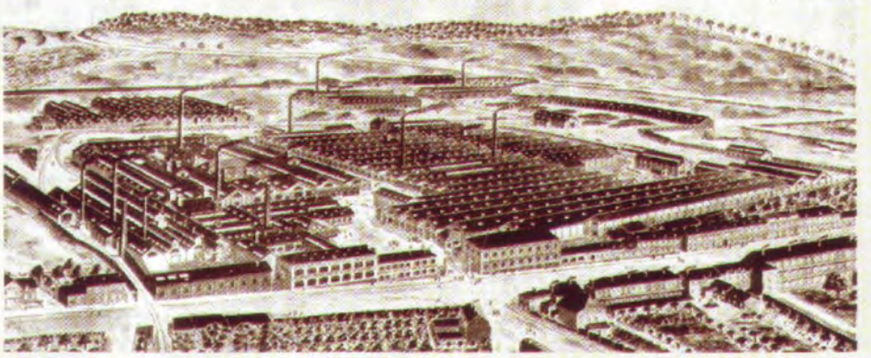

FILE din catalogul de prezentare a produselor firmei Godin (ediția 1914), care arată diferite modele de sobe (sus) și fabrica din Guise (stânga). În practica publicitară a timpului, pe lângă reclame în publicații și postere de promovare, firma se folosea și de cataloage ilustrate, destinate însă nu persoanelor particulare, ci acelora care se ocupau de vânzarea cu amănuntul a produselor Godin. Prezența cataloagelor de fabrică printre instrumentele de promovare arată eforturile lui Jean-Baptiste-André Godin de a-și dezvolta rețeaua comercială în Franța și în Europa, dar și de a spori notorietatea publică a mărcii.

sud-estul Poloniei, astăzi Ucraina. Fabricau în București felinarele orașului, candelabrele bisericilor și capacele de canal. Anca Pedvisocar povestește: *„Când eram copil, în fața casei mele, din strada Episcopul Chesarie 4, încă se mai afla unul dintre acele felinare vechi, pe care scria Pedvisocar. Știu că birourile firmei au supraviețuit în Piața Sf. Gheorghe, fiind încă prezente acolo între cele două războaie mondiale..."*

„Familisterul" lui Godin, cealaltă moștenire

În Franța, sobele din fontă emailată ale lui Godin reprezintă doar o parte a moștenirii sale. Godin-inventatorul (peste 50 de brevete în anul 1873), Godin-industriașul a fost, în același timp, și Godin-socialistul: un vizionar și un reformator, creator al „familisterului" („Familistère"). Ce e, pe scurt, „familisterul"? Soluția propusă de industriaș pentru rezolvarea problemelor (locative și nu numai) ale muncitorilor săi, o comunitate alipită fabricii sale din Guise. Un complex alcătuit din trei clădiri, capabile să-i găzduiască pe muncitori cu tot cu familii, creșe, școli, spital, spălătorie comunală, piscină, grădină, teatru și un bloc numit „economat" (care conținea, la rândul său, magazine care furnizau muncitorilor produse ieftine, „un atelier culinar", un restaurant și spații pentru relaxare). Un fel de cartier cu de toate, care favoriza viața în comun a familiilor și ale cărui pietre de temelie au fost așezate în anul 1859, dar la care Godin se gândea însă cu mult mai devreme. Într-o scrisoare din 1853, el mărturisea: *„M-am întrebat de multe ori dacă poziția mea nu mi-ar permite să realizez, alături de întreprinderea mea, un cartier muncitoresc, în care muncitorii mei să se bucure de un adevărat confort, dată fiind starea în care ei trăiesc"*. Așa s-a născut „familisterul" sau „palatul social": *„Neputând face un palat din coliba sau din mansardele fiecărei familii muncitorești, noi am dorit să punem locuința muncitorului într-un palat; Familisterul, într-adevăr, nu este altceva: este palatul social al viitorului"*.

Cu scopuri clare (chiar dacă, în mod evident, utopice): *„Plasarea familiei săracului într-o locuință comodă; asigurarea locuinței cu toate resursele și avantajele, cu care este înzestrată locuința bogatului; transformarea locuinței într-un loc de tihnă, distracție și odihnă; înlocuirea serviciilor, pe care bogatul le primește din partea domesticității, cu instituții comune" (Istoria vieții private. De la revoluția franceză la Primul Război Mondial)*. Mult mai târziu, restaurat și pus la punct, complexul a devenit principala atracție turistică a comunei Guise.

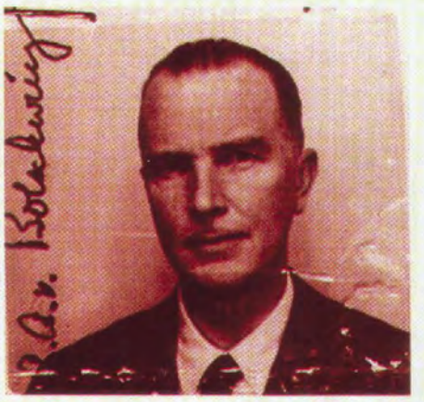

Ofițerul SS Otto von Bolschwing,

Omul care l-a scăpat pe Horia Sima de furia lui Antonescu

Incredibila carieră a unui ex-agent nazist, care, după înfrângerea hitlerismului, a fost recrutat de CIA și a devenit apoi cetățean american, cu antene până la Casa Albă, pentru ca, în urma dezvăluirii trecutului său, moartea să-l scape la timp de expulzare. Fețele multiple ale unui protagonist al lumii invizibile a spionajului internațional, care s-a intersectat, la un moment dat, cu un episod al istoriei recente a României.

DE ROMULUS CĂPLESCU

Scurta coabitare, în perioada septembrie 1940-21 ianuarie 1941, dintre Antonescu și Horia Sima era condamnată de la început eșecului. În ciuda cordialității afișate inițial, contradicțiile dintre proaspătul conducător al statului, pe de o parte, și noul șef al mișcării legionare s-au dovedit de neîmpăcat. Statul național-legionar, proclamat la 14 septembrie, a durat mai puțin de 5 luni. Ruptura dintre cei doi, culminând cu evenimentele sângeroase din 21-23 ianuarie, devenise inevitabilă. În acel moment, fiecare dintre ei l-a acuzat pe celălalt de intenții ucigașe. Antonescu s-a plâns că tirurile venite dinspre cazarma gardienilor publici, din imediata apropiere a clădirii președinției Consiliului de Miniștri din Piața Victoriei, aveau ca scop suprimarea sa. La rândul său, potrivit propriilor mărturisiri, Sima se temea că, dacă va cădea în timpul evenimentelor amintite în mâna zbirilor lui Antonescu, aceștia îl vor lichida; iar soarta luptelor de stradă s-a dovedit repede a nu-i fi favorabilă.

Casa secretă din Parcul Jianu, adăpost pentru Sima. Ca atare, căpetenia legionarilor s-a făcut nevăzută în acele zile, schimbând mai întâi câteva gazde sigure, iar în noaptea de 22 spre 23 ianuarie 1941 găsind refugiu la sediul din Parcul Jianu al reprezentanței locale a Sicherheitdienst-lui (SD), serviciul de informații, inițial al SS-ului, apoi al partidului și statului nazist, care se bucura de extrateritorialitate (separat existau la București reprezentanțe locale ale Abwher-ului, serviciul de informații al Wehrmachtului, ca și ale altor organizații germane).

Intră acum în scenă un personaj misterios, o figură din umbră, omul lui Himmler în România, respectiv conducătorul reprezentanței SD, căpitanul (Sturmhauptführer) Otto Albrecht von Bolschwing, nazist fanatic, descendent al unei familii de jun-

FOTO: GULLIVER/GETTY IMAGES, PHOTOLAND/CORBIS IMAGES

ION ANTONESCU și Horia Sima, pe vremea când rivalitatea dintre ei nu izbucnise deschis (într-o limuzină pe străzile Bucureștiului)

keri prusaci – ceea ce îl îndreptățea să poarte titlul de baron. Prin intermediul adjunctului său, Gunne, sas din Ardeal, vorbitor perfect de română, acesta îl invită personal pe Sima la sediul SD. Aici se aflau deja la adăpost mai mulți demnitari legionari, membri ai guvernului (încă nedemis): Vasile Iașinschi, Constantin Papanace și Corneliu Georgescu, apoi șeful Tineretului Legionar – Constantin Stoicănescu, secretarul general al Ministerului de Interne – Victor Biriș, șeful Ajutorului Legionar – Ilie Gârneață, președintele Uniunii Naționale a Studenților Creștini Români – Viorel Trifa (viitorul arhiepiscop Valerian Trifa), secretarul personal al lui Sima – Traian Borobaru și alți câțiva, în total 12 persoane, o dată cu venirea lui Sima numărul ridicându-se la 13.

Scopul acestei invitații nu era atât grija pentru siguranța personală a lui Horia Sima, cât intenția de a-l pune față în față cu Herman Neubacher, reprezentantul special al lui Hitler în Balcani și împuternicit al Reichului pentru tratativele economice cu România, probabil cea mai înaltă personalitate nazistă aflată în acel moment în țara noastră (trebuie spus că în conducerea legației germane la București exista tocmai atunci un hiatus, ministrul Wilhelm Fabricius își încheiase misiunea, iar succesorul său, Manfred von Killinger, nu-și preluase încă postul). Din dispoziția lui Hitler, reprezentantul special i-a declarat lui Sima pe un ton categoric că luptele de stradă trebuie să înceteze imediat, iar acesta s-a conformat, mai ales că șansele de răsturnare a lui Antonescu dispăruseră, și a dat un ordin corespunzător legionarilor, sub forma unui comunicat redactat împreună cu Neubacher. Situația era limpede: Führerul, care se pregătea să atace URSS, avea nevoie de liniște în România, pentru că țara noastră reprezenta o piesă importantă în strategia sa militară în flancul sudic al colosului sovietic și mai ales pentru a nu fi perturbată aprovizionarea cu petrol, materie primă esențială pentru mașina de război a Wehrmachtului. În plus, Hitler era iritat pentru că Horia Sima îl sfidase, refuzând invitația de a-l vizita la Bertechsgaden, împreună cu Antonescu, în ziua de 14 ianuarie.

De la București la Brașov, în cufărul unei mașini

O dată sarcina încredințată lui Neubacher fiind îndeplinită, prezența lui Sima la sediul SD nu mai era de dorit (e de luat în seamă și teama de reacția furibundă a lui Antonescu dacă ar fi aflat de această prezență). Și așa se face că, spre mirarea șefului Gărzii de Fier, i se pune în vedere să părăsească sediul, deși colegii săi legionari puteau rămâne. În schimb, Sima este invitat de șeful reprezentanței Gestapoului la București, Kurt Geissler, să înnopteze la el (exista însă inconvenientul că locuința acestuia nu se bucura de statut diplomatic), apoi, altă surpriză, invitația este retrasă. (Sima presupune în lucrarea sa memorialistică *Prizonieri ai puterilor Axei* că s-ar fi primit dispoziții noi de la Berlin, știut fiind că ministrul de Externe Ribbentrop nu-l avea la inimă pe Comandantul Legiunii – îl numea „derbedeu" – și că pleda pe lângă Hitler să-și ia mâna de pe el.) Total dezorientat, fugarul își găsește în cele din urmă adăpost în casa surorii sale, care era căsătorită cu un avocat din București. Surprizele nu se opresc însă aici deoarece, dis-de-dimineață, Bolschwing și ajutorul său, Gunne, însoțiți de un om de încredere (Ion Boian) al lui Sima, care știa unde se afla acesta, se prezintă la noul loc de refugiu, spunându-i că o alternativă mult mai sigură ar fi locuința din Brașov a lui Andreas Schmidt, șeful Grupului Etnic German. Probabil că Reichsführerul SS Himmler – aflat într-un conflict mocnit cu Ribbentrop – intervenise în ultimul moment și ordonase oamenilor săi să-l salveze pe conducătorul le-

UN GRUP compact de oameni de știință germani transferați în SUA, în cadrul „Operațiunii Paperclip". Faimosul Wernher von Braun, considerat „părintele" programului spațial al Statelor Unite ale Americii, pe primul rând, al șaptelea din dreapta

giunii, care putea constitui o soluție de rezervă prețioasă în cazul în care Antonescu ar fi ieșit din joc; așa cum avea să se și întâmple la 23 august 1944. Până una-alta, în timp ce autoritățile antonesciene îl căutau cu furie peste tot, Sima a avut de îndurat situația penibilă de a călători de la București la Brașov ghemuit în cufărul unei mașini...

Cu trenul până în Bulgaria, cu avionul până la Viena

Dar nici la Brașov nu avea să rămână prea mult timp, ci avea să fie mutat la locuința unor sași din Sibiu, pentru a reveni apoi la București, la sediul SD, de unde legionarii ascunși acolo fuseseră între timp expediați clandestin în Germania. Iar de la București, îmbrăcat în uniformă germană, a fost transportat cu trenul în Bulgaria (autoritățile se așteptau, după toate probabilitățile, ca fugarul cel mai căutat din România la acea oră să încerce să treacă granița cu Ungaria, care, tocmai din acest motiv, era și extrem de sever păzită), pentru ca de la Sofia să plece cu avionul la Viena. În tot acest periplu atât de întortocheat, Sima s-a bucurat în permanență de susținerea și ocrotirea lui von Bolschwing (și a ajutorului acestuia, Gunne), *„prieteni loiali ai mișcării care și-au riscat și cariera ca să ne salveze"*, cum scrie Sima, mai târziu, în cartea de memorii.

Într-adevăr, cariera căpitanului SD Otto von Bolschwing s-a pomenit, din pricina acestei afaceri, grav compromisă. Antonescu a aflat între timp de fuga căpeteniei legionare și de ajutorul primit din partea SD-ului și, furibund, a protestat pe lângă noul ministru german, von Killinger, cerând plecarea vinovatului, ca persona non grata. Șeful oficiului diplomatic de la București, care aidoma șefului său ierarhic, von Ribbentrop, nu-i simpatiza nici pe legionari, nici SD-ul, a ordonat o anchetă și a solicitat imediata rechemare în țară a celui în cauză (ca și a reprezentantului gestapovist Geissler).

Revenit în centrală și supus unui interogatoriu strâns, von Bolschwing a fost învinuit de a-și fi depășit atribuțiile și de a fi periclitat relațiile cu o țară aliată. El a fost la un pas de a-și frânge gâtul (trebuia dată o satisfacție, măcar formală, lui Antonescu), dar, până la urmă, a scăpat cu fața curată. Trecând peste un hop greu, cariera căpitanului și-a reluat traiectoria, ba chiar, imediat după război, avea să cunoască evoluții de necrezut.

La Ierusalim, sub acoperirea biroului de import. Fostul reprezentant al SD-ului în România se alăturase încă din tinerețe partidului nazist, în 1932 – von Bolschwing se născuse în 1909 –, fiind aproape imediat recrutat în rândurile serviciului de informații al SS-ului. Capacitatea remarcabilă de comunicare, modul afabil de a fi, aplicația spre limbi străine îl recomandau pentru o asemenea muncă. Devine unul dintre agenții naziști importanți în Orientul Mijlociu, iar în ultima parte a anilor '30 îl vom afla în Palestina, la Ierusalim, folosind ca acoperire un birou de importuri. Pe lângă spionarea britanicilor și strângerea legăturilor cu oamenii Marelui Muftiu al Ierusalimului – simpatizant deschis al nazismului, biroul se ocupa, într-adevăr, și de importuri. Dar nu era vorba de marfă obișnuită, ci de una „specială": biroul facilita importul, dacă se poate spune așa, de evrei din Germania și Austria (anexată între timp), dornici să emigreze pentru a scăpa de persecuții. Palestina era, în acea vreme, sub mandatul autorităților britanice, care, în condițiile de atunci, nu priveau cu ochi buni mișcarea sionistă și accesul pe scară largă a unor cetățeni de origine ebraică din alte țări (erau stabilite cote anuale stricte).

Pe de altă parte, mișcarea sionistă urmărea crearea unui stat evreiesc independent și avea nevoie de un număr cât mai mare de coloni, inclusiv pentru a lupta în caz de necesitate împotriva ocupanților britanici; iar aceștia, la rândul lor, se străduiau să oprească o asemenea tendință. Ca urmare, „importul" nu putea avea loc decât clandestin și aceasta era treaba de care se ocupa von Bolschwing, pentru înfăptuirea ei intrând în contact cu gruparea subterană evreiască Haganah. Interesul, pe termen scurt, era reciproc: al treilea Reich își ducea la capăt politica debarasării de evrei (pe atunci, „soluția finală" nu era încă pe agendă), iar mișcarea sionistă – care, firește, condamna cu asprime o asemenea politică, dar nu putea să o ignore – își întărea forțele. Nemții mai aveau în vedere și crearea unor dificultăți pentru britanici, ceea ce nu displăcea, în acea perioadă, nici sionismului.

Din slujba învinșilor nemți în cea a învingătorilor americani. Până la urmă, britanicii au dat de firele acestei operațiuni și von Bolschwing a fost expulzat în 1937, în preajma izbucnirii celui de-Al Doilea Război Mondial. Următoarea sa misiune a fost în România și ea a luat sfârșit din cauza trecerii peste graniță a lui Horia Sima și a altor căpetenii legionare. După ce a depășit dificultățile ivite din această pricină, noile sarcini de serviciu aveau să-i poarte pașii lui Bolschwing în alte părți ale Europei aflate sub stăpânire nazistă, mai ales (inclusiv la sfârșitul războiului) în Austria. Încheierea conflictului îl va găsi, paradoxal, de partea aliaților victorioși. Așa reiese, cel puțin, dintr-o scrisoare datată 7 iunie 1945 și semnată de locotenent-colonelul Ray F. Goggin, Regimentul 71 Infanterie al Armatei SUA. Un certificat de bună purtare în toată regula, în care se spune, nici mai mult nici mai puțin: *„Otto Albrecht von Bolschwing, membru al mișcării clandestine din Tyrol, a ajutat concret forțele armate ale SUA în timpul înaintării noastre prin trecătoarea Fern și în partea de apus a Austriei, anterior capitulării armatei germane. În timpul ocupației noastre a capturat personal 20 de înalte oficialități naziste și ofițeri SS și s-a aflat în fruntea unor patrule care au captu-*

WERNHER VON BRAUN (centru), director al Marshall Space Flight Center, împreună cu președintele John F. Kennedy (dreapta)

Departamentul american al Justiției recunoaște...

„Cazul von Bolschwing" este însă departe de a fi încheiat. Chiar în noiembrie trecut, adică la aproape trei decenii de la moartea fostului SS-ist, acest caz a cunoscut o nouă răbufnire, atunci când „New York Times" a publicat online versiunea integrală a unui document de uz intern, datat 2006, al Departamentului american al Justiției, privind modul cum SUA i-au ajutat pe foștii naziști. După patru ani de tergiversări, departamentul a acceptat, în fine, să dea publicității, dar cu foarte multe omisiuni asupra aspectelor considerate mai delicate, acest document, care cuprinde nu mai puțin de 600 de pagini și care se oprește cu lux de amănunte și asupra dosarului von Bolschwing. Personaj descris ca fiind „germanul de cel mai înalt rang" din rândurile imigranților, care au format (tardiv!), începând din 1979, obiectul investigațiilor unui organism special, înființat în anul amintit, în vederea identificării și deportării celor cu trecut nazist dovedit. Textul netrunchiat, care a intrat în posesia cotidianului new-yorkez amintit, demonstrează, fără putință de tăgadă, pentru a cita din articolul care însoțește documentul, că „oficialitățile serviciilor secrete americane au creat, după Al Doilea Război Mondial, un adăpost sigur în SUA pentru naziști și colaboratorii lor" și că Otto von Bolschwing „a lucrat pentru CIA". O recunoaștere din sursa cea mai autorizată, care spulberă orice urmă de îndoială ce ar mai fi existat în acest sens.

rat mulți alții".

Incredibil! Realitatea este că fostul SS-ist, o dată soarta războiului pecetluită, s-a pus la dispoziția trupelor americane. Un document descoperit ulterior îi atribuie următoarea declarație făcută în 1945: *„Am o bogată experiență. Dispun de un grup operațional. În schimbul unei retribuții corespunzătoare pot să vă fiu de mare folos".* Oferta a fost acceptată imediat. Nici nu amuțiseră bine tunurile, și primele semne ale Războiului Rece americano-sovietic, sau mai bine zis, dintre lumea occidentală și comunism, începeau să se facă simțite. Învingătorii americani, care nu prea erau familiarizați cu situația din Europa, în special partea ei răsăriteană, aveau nevoie de expertiza unui „meseriaș" al fostelor servicii secrete nemțești, presupus bun cunoscător inclusiv al realităților românești. În general, aveau nevoie de expertiza învinșilor germani.

„Operațiunea Paperclip"...

Așa s-a născut celebra „operațiune Paperclip" (agrafa de birou), cunoscută inițial sub denumirea de „operațiunea Overcast" (perdeaua de nori). În baza acestei operațiuni, Oficiul Serviciilor Strategice – OSS, instituția americană predecesoare a CIA, era autorizată să recruteze oameni de știință și ofițeri naziști (inclusiv din organismele informative). Este adevărat, directiva executivă din august 1945, prin care președintele Truman autoriza această operațiune (recrutarea a început chiar a doua zi după Victorie), excludea pe *„toți aceia care au fost membri ai partidului nazist și care au participat altfel decât pur formal la activitățile sale sau au sprijinit activ militarismul nazist"*, dar asemenea restricții au fost ignorate, pentru că ele ar fi făcut ineligibile personalități ca marele specialist în rachete Wernher von Braun, cel care avea să devină conducătorul programului american „Omul pe Lună". Ca să nu mai vorbim de oameni ai serviciilor de informații! Și atunci s-au creat celor în cauză false biografii („perdele de nori"), care îi exonerau de orice bănuieli de nazism. Și pentru că aceste false CV-uri erau atașate de fișa personală a fiecăruia cu ajutorul unei agrafe de birou, operațiunea respectivă a primit, în cele din urmă, numele „Paperclip" (agrafa).

Von Bolschwing, care s-a lăudat (și) cu expertiza în ce privește România, mizând pe vechile sale legături cu vârfuri legionare ca motor ale unor eventuale acțiuni anticomuniste, a fost doar unul dintre beneficiarii unui asemenea proces de „albire" a cazierului. Așa cum se afirmă în volumul *US Intelligence and the Nazis (Serviciile de informații americane și naziștii)*, întocmit de istoricul american Richard Breitman, împreună cu mai mulți colaboratori, după ce l-a recrutat, agentura OSS din Viena i-a încredințat lui von Bolschwing misiunea delicată de a coordona activitatea agenților secreți din spatele Cortinei de Fier. Unele surse americane spun acum că informațiile furnizate de acesta, în noua sa calitate de agent OSS (numele de cod: Ossie și Grossbahn), nu s-au prea dovedit de mare actualitate, dar lui personal certificatul de bună purtare i-a fost de real și imens folos.

...și varianta ei sovietică

Să nu se creadă însă că serviciile secrete americane (CIA a preluat operațiunea inițiată de OSS) au fost singurele care au procedat în așa fel și că serviciile corespunzătoare sovietice s-au aflat în postura unor îngerași nevinovați. Dimpotrivă, au făcut exact același lucru în cadul operațiunii „Ossavakim", recrutând și punând la treabă în interesul lor mii de oameni de știință naziști din zona lor de ocupație. Și nu numai oameni de știință... Ajutorul științific primit, ca și transferul masiv de tehnologie,

REINHARD GEHLEN (în centru), șeful structurilor informative de pe Frontul de Est al Wehrmachtului, alături de o parte din echipa sa (fotografie din perioada 1942-1945)

evident fără plată („captură de război"), au fost de neprețuit în crearea primului sputnic, și apoi în plasarea pe orbită a primei nave spațiale sovietice cu un om la bord (Iuri Gagarin). Și americanii, și rușii au știut să pună la dispoziția oamenilor de știință germani condiții corespunzătoare de lucru pentru a le valorifica în mod optim cunoștințele. Și aceasta s-a dovedit, în ultimă instanță, în interesul progresului tehnic general, chiar dacă scopurile urmărite au fost esențialmente de ordin militar, adică proiectarea și fabricarea de arme cu putere distructivă cât mai mare.

Neîndoios, au existat câștiguri de o parte și de alta – deși asupra acestora se păstrează o explicabilă discreție – și în domeniul atât de gingaș al activității informative. E greu de crezut, de pildă, că eficacitatea exemplară a Securității est-germane, STASI, aflate la remorca KGB, nu s-a datorat și contribuției unei părți a fostului aparat informativ nazist.

Von Bolschwing, agent al rețelei Gehlen

În ceea ce privește serviciile secrete americane, de un mare folos pentru ele s-a dovedit Arhiva Gehlen, după numele șefului structurilor informative de pe Frontul de Est al Wehrmachtului, Reinhard Gehlen, cuprinzând mii și mii de dosare asupra URSS, PCUS și Armatei Roșii. O dată cu lăsarea Cortinei de Fier, activitatea informativă a americanilor în interiorul Uniunii Sovietice (și în interiorul țărilor intrate în sfera ei de influență) a devenit tot mai dificilă, așa încât oferta lui Gehlen de a le pune la dispoziție această imensă arhivă, ca și rețeaua sa informativă, în schimbul libertății pentru el și colegii săi, a constituit o adevărată mană cerească. La sfârșitul anului 1946, Gehlen a purces la organizarea pe teritoriul zonelor de ocupație occidentale din Germania a primelor structuri informative, care s-au transformat în ochii și urechile CIA pentru URSS și Europa Răsăriteană. La un deceniu de la încheierea războiului, grupul lui Gehlen a fost transferat sub autoritatea guvernului vest-german, constituind nucleul proaspătului format Serviciu Informativ Federal – BND (Bundesnachrichtendienst).

Despre activitatea în Austria, unde se afla în primii ani de după război, a lui von Bolschwing, în noua sa calitate de agent al spionajului american, nu se știe mare lucru, dar e mai mult ca sigur că, prin specificul său, a avut legături directe cu rețeaua Gehlen. Chiar dacă acum, așa cum am văzut, asupra utilității acestei activități se manifestă rezerve, cert este că, în 1954, bucurându-se de sprijinul discret al CIA, von Bolschwing primește răspuns favorabil la solicitarea sa, făcută cu un an înainte, de a emigra în SUA. Iar după cinci ani, în 1959, în baza aceluiași sprijin, dobândește cetățenia americană. Se pare că acum va funcționa pe teritoriul SUA ca agent de legătură cu organizația Gehlen, trecută între timp sub jurisdicția Bonnului. Asupra acestui aspect domnește tăcerea (nu este exclus să fi intrat în contact cu unul dintre „cei 13" de odinioară, de la București, și anume, cu fostul conducător al studențimii legionare și teolog ca pregătire profesională, devenit între timp arhiepiscopul Valerian Trifa, păstor al comunității românești din America și Canada). În schimb, nu există niciun secret asupra celeilalte laturi a activității desfășurate în America de von Bolschwing, aceea de om de afaceri, ipostază în care va cunoaște succese notorii.

În avanscena lumii de afaceri și aproape de Casa Albă. Mai întâi, von Bolschwing are legături cu o cunoscută companie farmaceutică, Warner-Lambert, unde va fi numit director al departamentului internațional de marketing. Apoi, la mijlocul anilor '60, îl găsim în conducerea companiei Cabot Manufacturing, având ca profil o gamă largă de produse chimice și farmaceutice. În 1969, cartea sa de vizită ca businessman se îmbogățește cu o nouă calitate, vicepreședinte al Consiliului de Administrație al unei companii de vădită importanță strategică, Trans International Computer Investement (TCI), după ce primește certificatul că nu prezintă vreun risc din punct de vedere al securității. Fostul căpitan SS se pomenește catapultat în lumea mare a businessului, simțindu-se în largul său alături de VIP-uri ca miliardarul american J. Paul Getty jr. sau magnatul grec Aristotele Onassis.

De la lumea marilor afaceri la cea politică este doar un pas. Încă în anul primirii cetățeniei americane, el face intens campanie electorală în favoarea lui Nixon, în vederea scrutinului prezidențial din 1960, câștigat la o mică diferență de Kennedy (însă Nixon avea să iasă triumfător în alegerile prezidențiale din 1968, susținut, de asemenea, de von Bolschwing, iar președintele nu va uita de sprijinul primit). Păstrându-și neclintit simpatiile republicane, fostul agent nazist va sprijini, în 1966, candidatura lui Ronald Reagan la postul de guvernator al Californiei (stat unde von Bolschwing își avea reședința). Susținerea acordată lui Reagan se explică și ca urmare a prieteniei strânse care îl leagă de Helene von Damm, colaboratoare apropiată și secretară personală a lui Reagan în timpul celor două mandate de guvernator al Californiei; mai mult, din 1981, după ce fostul actor de cinema va deveni președinte al Americii, ea va răspunde direct de agenda prezidențială, funcție de mare influență. Prin intermediul ei, von Bolschwing se apropie de cele mai înalte sfere ale politicii americane, întinzându-și, practic, antenele până la Casa Albă! O ascensiune de-a dreptul amețitoare. Este semnificativ faptul că ascensiunea lui von Bolschwing a servit ca sursă de inspirație a unui roman SF, *Serpent's Walk (Târâșul șarpelui)*, al scriitorului american de extremă dreapta, Randolph D. Calverhall (pseudonim), despre un grup de SS-iști de elită care, după încheierea războiului, găsind adăpost în America, creează un im-

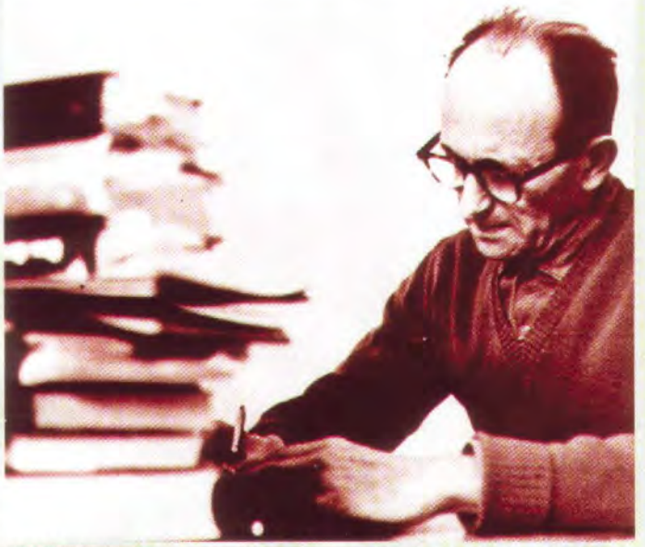

ADOLF EICHMANN, la 12 aprilie 1961, pregătindu-și apărarea, în cadrul procesului de la Ierusalim. Eichmann a fost condamnat la moarte și executat în Israel în mai 1962

periu economic cu vaste ramificații politice, ca trambulină pentru a declanșa un nou conflict mondial și a-și lua, astfel, revanșa.

Mentorul lui Eichmann intră în panică. Paralel cu incursiunea sa plină de succes în marele business, von Bolschwing avea parte de unele necazuri neașteptate. Încă în 1960, Adolf Eichmann, „arhitectul Holocaustului", organizatorul transporturilor de evrei spre lagărele morții și camerele de gazare naziste, era capturat de către un comando al Mossadului în Argentina, unde trăia sub nume fals. Adus în Israel și supus unei anchete minuțioase, acesta spune că „a învățat meserie" de la von Bolschwing, care i-a fost un adevărat mentor în chestiunea evreiască. Otto Albrecht, care neagă cu înverșunare asemenea acuzații, simte că în jurul lui se țese un laț nevăzut și intră în panică, se teme să nu fie și el răpit de Mossad, dar ofițerul CIA cu care păstra legătura îl asigură că nu e cazul să-și facă griji. Lațul se strânge însă tot mai mult, încep să iasă la iveală amănunte profund incriminatorii asupra existenței sale anterioare. Organizația lui Simon Wiesenthal, „vânătorul de naziști", solicită expulzarea sa din America, pentru a fi tras la răspundere. Steaua fostului SS-ist începe să apună. Norocul îl părăsește puțin câte puțin. Cererile opiniei publice americane și, mai ales, ale influentului lobby evreiesc devin tot mai insistente.

„Pe spioni îi folosești, dar nu-i inviți la masă"

După multe tergiversări – protecția de care se bucură se face încă simțită – în 1981, von Bolschwing este, în fine, acuzat oficial de crime de război și cetățenia americană i se ridică. Nu va fi, totuși, expulzat pentru că i se agravează maladia cerebrală de care suferă și este nevoie să se interneze în spital. Or, înțelegerea la care ajunsese cu autoritățile stipula că nu poate fi deportat atâta vreme cât starea sănătății nu permite acest lucru. În martie 1982, la vârsta de 72 de ani, se stinge în spitalul din Sacramento, California, reușind să păcălească pentru ultima oară justiția. Lua, astfel, sfârșit un episod, în fond tipic, pentru cel mai tulbure și mai sângeros secol al istoriei. Cuvintele autojustificative, impregnate de cinism, rostite cu referire la Reinhard Gehlen de către Allen Dulles, stâlp al OSS în vremea războiului și, mai apoi, primul civil numit director al CIA, sunt aplicabile, ca un soi de epitaf sui generis, și activității desfășurate timp atât de îndelungat de către von Bolschwing, ca iscoadă, pe traiectoria Palestina-SUA, via București, dar mai ales ca pion folosit o bună parte a Războiului Rece: *„Nu știu dacă este un ticălos. Lumea spionajului nu este croită pentru niște fețe bisericești... Și, în definitiv, nu ai obligația să inviți o asemenea persoană să ia masa cu tine la club".*

Odiseea unei aventuriere: „frumoasa Helene"

Helene von Damm are, la rândul ei, o biografie tot atât de fascinantă, demnă de un scenariu hollywoodian. Născută Helene Winter, la Linz, în Austria, în 1938, a avut o copilărie nefericită, marcată de război, de ocupația ulterioară sovietică și de moartea timpurie a tatălui ei. Căsătoria cu tânărul caporal american Charles McDonald a apărut ca o salvare miraculoasă, prin posibilitatea de a-și îndeplini un vis: plecarea în America. În 1959, tinerii însurăței de stabilesc la Detroit, dar căsnicia lor întâmpină dificultăți și cei doi vor divorța în 1964. Este perioada când fosta austriacă, ajunsă între timp în California, îl cunoaște pe von Bolschwing, venit de peste Ocean cu câțiva ani înainte. În 1966, cea poreclită „frumoasa Helene" se lansează fără rezerve în campania electorală pentru guvernatorul Californiei dusă de Reagan, căruia îi va fi alături, neclintită, timp de aproape două decenii, pe tot parcursul carierei ulterioare a acestuia, până la Casa Albă. Este apogeul aventurii ei americane, iar prietenul său Otto Albrecht von Bolschwing nu va putea decât să se bucure, căutând să profite și el cât mai mult de pârtia creată. În 1983, președintele, ca răsplată pentru fidelitatea unei asemenea colaboratoare statornice, o numește ambasador în Austria. Cea care părăsise ca o Cenușăreasă țara natală se întorcea acum ca o adevărată Prințesă.

HELENE VON DAMM, alături de președintele Reagan. În stânga, al patrulea ei soț, austriacul Peter Guertler

Între timp, în 1971, se recăsătorise cu bancherul american de origine germană Christian von Damm, al cărui nume îl va păstra și după divorțul intervenit patru ani mai târziu. Agitata ei viață sentimentală cunoaște o altă turnură când se va căsători din nou, de data aceasta cu businessmanul milionar Byron Leeds, care o va urma în Austria, când soția sa își va lua în primire postul de ambasador. Nestatornica Helene nu se va dezminți și va stabili o relație adulterină cu bogatul proprietar al vestitului hotel vienez Sacher, Peter Guertler, cu opt ani mai tânăr decât ea. Presa prinde de veste și izbucnește un scandal monstru, ale cărui ecouri răbufnesc până la Casa Albă. Helene se vede nevoită să-și dea demisia (chiar dacă va divorța în pripă și va aranja un nou mariaj cu playboyul vienez), *„pentru a nu-l pune pe președintele Reagan într-o situație neplăcută".*

Ţarul Alexandru al II-lea declară război Imperiului Otoman la Chișinău

Detașată de Țara Moldovei în 1812, regiunea pruto-nistreană, numită de noile autorități Basarabia, a fost treptat limitată în contactele ei cu românii de peste Prut. De atunci, provincia răsăriteană a Moldovei a avut o „istorie paralelă" cu cea a Principatelor Române, fiind puține momentele când destinul lor putea să se intersecteze. Una dintre acele rare ocazii a fost Războiul ruso-turc din 1877-1878.

DE VIRGIL PÂSLARIUC

FOTO: PHOTOLAND/CORBIS IMAGES

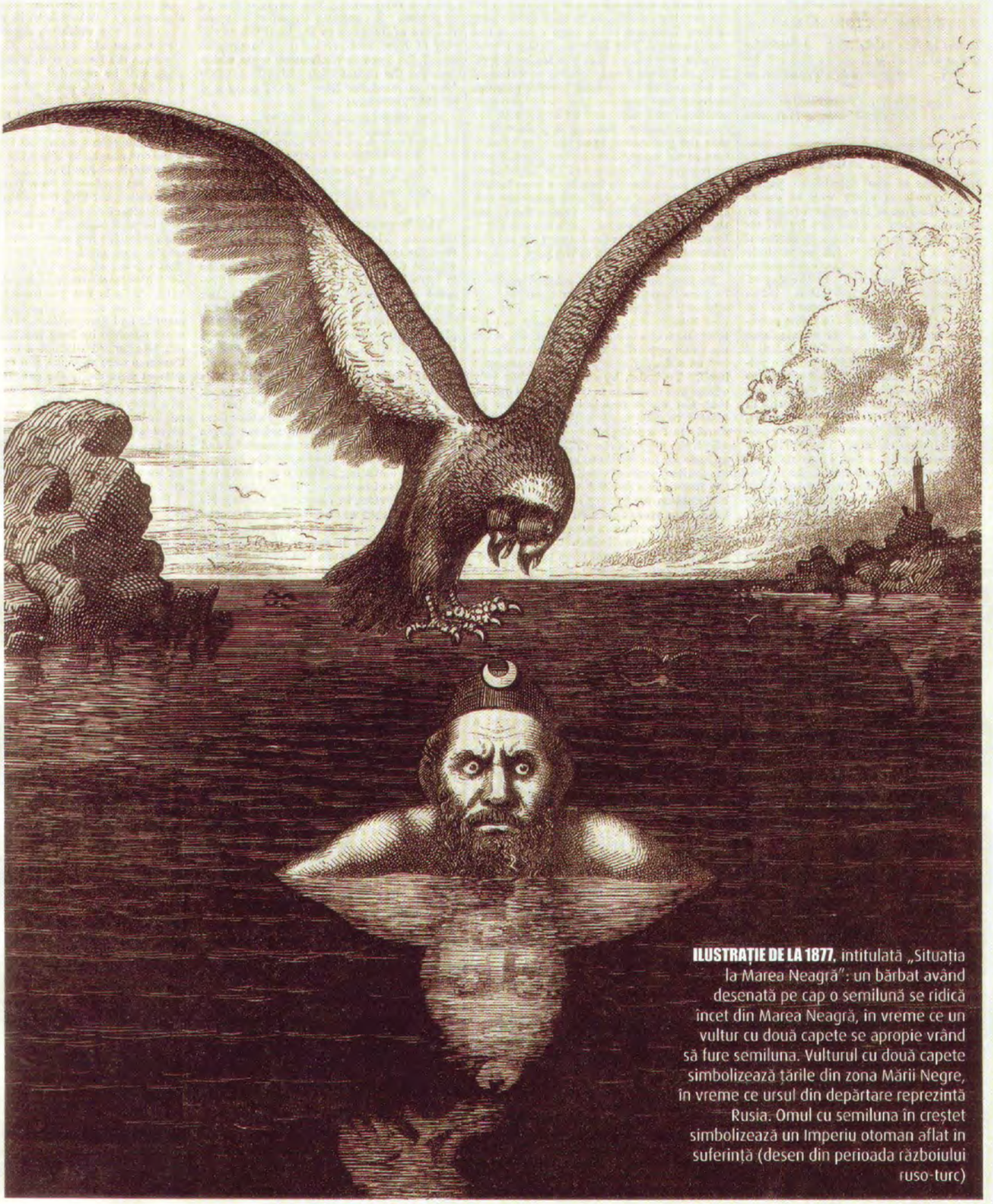

ILUSTRAȚIE DE LA 1877, intitulată „Situația la Marea Neagră": un bărbat având desenată pe cap o semilună se ridică încet din Marea Neagră, în vreme ce un vultur cu două capete se apropie vrând să fure semiluna. Vulturul cu două capete simbolizează țările din zona Mării Negre, în vreme ce ursul din depărtare reprezintă Rusia. Omul cu semiluna în creștet simbolizează un Imperiu otoman aflat în suferință (desen din perioada războiului ruso-turc)

Războiul ruso-turc din 1877-1878 a constituit un rezultat al evoluției „chestiunii orientale". Reformele „modernizatoare" declarate de Imperiul Otoman nu au satisfăcut noile entități etno-politice din Balcani, fapt care a generat o mișcare de rezistență extrem de virulentă din partea lor. În 1875 se răscoală Bosnia și Herțegovina, iar peste un an și bulgarii. Reacția extrem de dură, invers proporțională cu aspirațiile europene ale guvernului turc, ce a condus la măceluri organizate în provinciile răsculate, a fost privită în capitalele europene drept un afront, deoarece nu putea fi justificată în fața opiniei publice, un factor care începea să joace un rol din ce în ce mai important în lumea modernă. Mult mai complicată era situația în Rusia. Reformele modernizatoare demarate de Alexandru al II-lea necesitau un grad sporit de mobilizare a societății, care putea fi asigurat atât pe plan politic, cât și pe cel simbolic. Un rol important l-a jucat aici dorința de a diminua memoria traumatică a Războiului Crimeii, prin reluarea inițiativei în „problema orientală".

De data aceasta, Rusia și-a făcut bine lecțiile, pregătind cu migală sprijinul internațional, printr-o ofensivă diplomatică model: a se vedea acordurile cu Prusia, Austria, România, și neutralizarea Angliei, care, cu tot sprijinul acordat otomanilor, nu putea să tolereze la nesfârșit comportamentul „atavic" al clientului său din Balcani.

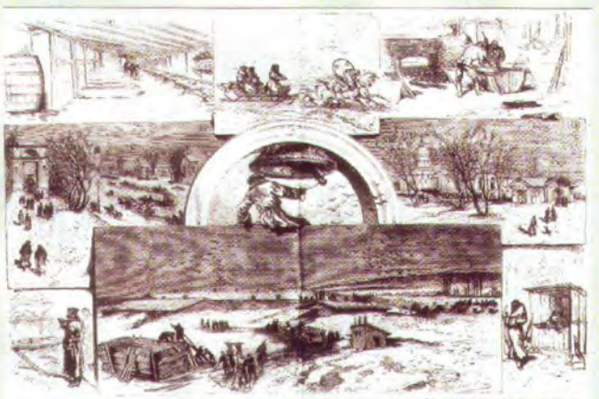

ARMATA rusă concentrată în Basarabia în primăvara lui 1877 a făcut subiectul a numeroase articole și ilustrații în ziare din întreaga lume (în acestea, Chișinăul era ba „Kischineff", ba „Kisceneff", ba „Kicheneff")

Zeci de corespondenți de război vin în Basarabia

Lucrurile au început să se precipite către toamna anului 1876, când țarul a luat decizia să trimită la granița cu Imperiul Otoman armata regulată. A fost declarată mobilizarea parțială, care a adus sub arme peste un milion de soldați, dar, de teama mișcărilor revoluționare, guvernul a decis să nu fie implicate în război trupele de elită – gărzile imperiale, corpul de grenadieri etc. Chiar și fără aceștia, „armata dunăreană" concentrată în Basarabia număra în jur de 200.000 de oameni, iar în fruntea ei a fost numit Marele Duce Nicolae Nicolaevici. Acesta a sosit în capitala guberniei la 23 noiembrie 1876, împreună cu fiul său, și a fost cazat în Casa Catargi, în spatele Catedralei, unde s-a constituit și Statul Major al Armatei. Prezența unui număr atât de mare de trupe a atras atenția asupra regiunii, aici venind zeci de corespondenți de război de la ziare importante din Anglia, Franța, Italia, Germania, România, astfel încât Chișinăul, care număra la acea dată ceva mai mult de 100.000 de locuitori, devine una dintre „capitalele mediatice" ale Europei. În așteptarea marelui eveniment, declararea războiului, presa descria de la fața locului, cu lux de amănunte, evenimentele legate de negocieri, starea și moralul trupelor, donațiile ce veneau din diferitele colțuri ale Imperiului pentru combatanți, pericolul ciumei, chestiuni privind spionii, dezertorii etc. Era, probabil, unul dintre primele evenimente mediatizate la așa nivel, dorindu-se să se arate gradul de deschidere a Noii Rusii.

În „glodul" din Chișinău s-ar fi înecat un bou

În general, opinia publică rusă era extrem de interesată de cele petrecute în Basarabia, fiindcă nu era vorba doar despre un război pentru „eliberarea fraților slavi" din Balcani. Chiar dacă „panslavismul" devenea la acea vreme curentul cel mai popular, susținut deschis de către puterea de la Petersburg, fiind un important factor mobilizant, ideea principală era de a arăta lumii întregi că Rusia nu mai era o putere secundară în lume și că era gata la sacrificii mari pentru a demonstra acest lucru. Guvernul avea nevoie de un război victorios în Europa și din motive de politică internă. Amplele reforme social-politice cu caracter modernizator au bulversat societatea rusă, trezind și un puternic val contestatar de expresie socialistă și anarhistă. De aceea, era nevoie de prezentarea unei imagini a unei societăți sudate în jurul tronului, atât pentru „consum" intern, cât și pentru cel extern. De aceea, presa scria cu satisfacție despre moralul înalt al trupelor, despre ofițerii conștienți de misiunea lor patriotică, care treceau cu stoicism de privațiunile unui cantonament îndelungat, despre tot felul de escroci care s-au strâns din toată Rusia pentru câștiguri ușoare în jocul de cărți, dar care erau nevoiți să părăsească dezamăgiți capitala Basarabiei, deoarece ofițerii ruși nu doreau să irosească timpul și banii, pentru lucruri „minore". Chiar și problemele inerente erau prezentate ca mici victorii ale „armatei și poporului".

Într-adevăr, condițiile nu erau dintre cele mai plăcute: iarnă grea (1876/1877), situație epidemiologică dificilă, mai ales în condițiile unei concentrări de trupe atât de mare, o infrastructură a orașului care lăsa mult de dorit. Astfel, așa cum arăta Gheorghe Bezviconi, în acele zile, în noroiul („glodul") din preajma Cartierului Statului Major, adică în plin centrul orașului, s-ar fi înecat un bou, astfel încât corespondentul ziarului „Daily News" nu voia să creadă că orașul Chișinău este o „capitală". Chiar dacă localnicii încercau să se disculpe prin vorbe de duh de genul *„s-a înecat **fiindcă** era bou"*, impresia generală a rămas aceeași: condițiile dificile în care se afla armata rusă în Basarabia.

Pe de altă parte, exista și un alt pericol, și anume, că tratativele de pace se vor încheia cu succes, iar armata va trebui demobilizată, în ciuda cheltuielilor personale ale recruților (cazacii și alte categorii de soldați se echipau și ajungeau

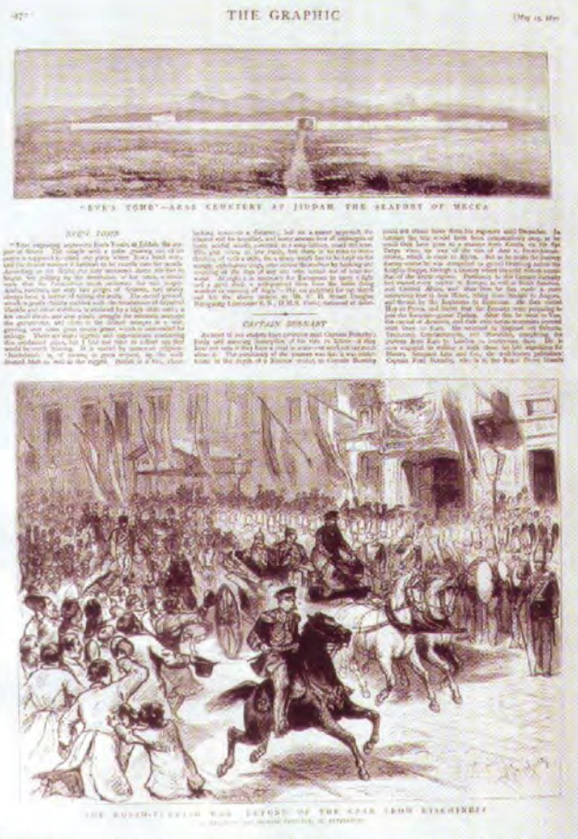

PRIMIREA țarului Alexandru al II-lea la St. Petersburg, după vizita la Chișinău

la punctul de destinație pe cont propriu), ceea ce putea genera alte tensiuni sociale nedorite.

Totuși, în luna aprilie 1877, după blocajul Conferinței de la Londra, s-a înțeles că soluționarea pașnică a conflictului este imposibilă. De aceea, țarul și-a anunțat vizita la Chișinău în ziua de 11 aprilie. În acele zile au fost puse la punct și relațiile cu statul român, pe teritoriul căruia trebuiau să treacă trupele ruse, fiind semnat un acord bilateral (baronul Stuart din partea Rusiei și Mihail Kogălniceanu din cea română). Acesta includea două convenții. Prima, compusă din patru puncte, stipula trecerea liberă a armatelor ruse prin teritoriul Principatelor, ca rezultat al recunoașterii politice din partea Rusiei, garantarea integrității teritoriului românesc, respectarea legilor locale și plata imediată a serviciilor prestate de către locuitori. A doua convenție, în 26 de puncte, stipula exact ordinea trecerii armatelor ruse prin Principate, pornind de la dorința de a evita problemele ce s-au iscat în trecut cu asemenea ocazii.

Vizita împăratului

Țarul Alexandru al II-lea a ajuns la Chișinău la orele 11 seara, în ziua de 11 aprilie 1877. Chiar dacă era miezul nopții, în timpul traversării sale de la gară spre reședința guvernatorului orașul a fost iluminat, iar toate bisericile au tras clopotele. Alaiul imperial a mers pe artera principală a orașului, bulevardul Moscovei, care, după această vizită, a fost rebotezat în Alexandrovskaya.

În dimineața zilei de 12 aprilie, împăratul a semnat Înaltul Manifest de declarare a războiului împotriva Turciei și a mers la Catedrală, unde episcopul Chișinăului, Pavel Lebedev, i s-a adresat cu următoarele cuvinte: *„Evlavioase Doamne! Doar Tu, cu poporul Tău credincios, iubești popoarele creștine călcate de talpa islamului, nu doar cu cuvântul, dar și cu fapta!”*. La sfârșitul slujbei, Alexandru a sărutat Icoana Făcătoare de Minuni de la Gârbovăț și a mers la Ipodromul din afara orașului, unde-l așteptau trupele. Acolo, episcopului Pavel i s-a înmânat pentru citire o scrisoare sigilată în care se afla Înaltul Manifest. Martorii spun că în timpul citirii manifestului s-a lăsat o liniște absolută, iar emoțiile au atins cota maximă după ce împăratul a ordonat trupelor să cadă în genunchi, el însuși rugându-se cu lacrimi în ochi pentru victoria în război. De altfel, pentru majoritatea contemporanilor, citirea Manifestului a fost o surpriză, deoarece se aștepta că acesta va fi făcut public într-una dintre capitalele imperiului, dar nicidecum la Chișinău. După acest moment emoționant, împăratul a inspectat trupele regulate ruse și batalioanele de voluntari bulgari, rămânând impresionat de starea și determinarea lor. Pentru a marca acest eveniment, peste câțiva ani, în acel loc a fost ridicată o capelă.

„Basarabia românească nu mai există“

O parte dintre trupele ruse au trecut hotarul la Prut chiar în aceeași zi, iar Marele Duce Nicolae a semnat o proclamație către poporul român: *„Locuitori ai Principatului Român! Armata condusă de mine este destinată acțiunilor militare împotriva Turciei și ea intră acum pe teritoriul vostru, care nu o singură dată a întâlnit cu bucurie armatele ruse (sic!)... Strămoșii noștri și-au vărsat sângele pentru eliberarea strămoșilor voștri... de aceea contăm pe ajutorul acordat armatei care trece prin țara voastră și care dorește să dea ajutor creștinilor oprimați din Balcani, suferința cărora a trezit compasiune nu doar în Rusia, dar și în întreaga Europă. Chișinău, 12 aprilie 1877, Nicolae”*.

În timpul șederii sale de opt zile la Chișinău, Alexandru al II-lea a vizitat mai multe instituții de învățământ din oraș – Gimnaziul eparhial de fete, gimnaziul regional de băieți, Seminarul teologic –, fiind impresionat de calitatea corpului didactic și al elevilor. Țarul le spunea în permanență că sunt viitorul Rusiei și că are încredere în sprijinul lor. De altfel, centrul imperial a investit foarte mult în formarea unei pături culte basarabene loiale Rusiei. Pe data de 17 aprilie, împăratul Alexandru și-a sărbătorit ziua de naștere la Chișinău, unde nobilimea basarabeană i-a oferit o frumoasă recepție în sala Adunării Nobiliare. Cu această ocazie, țarul i-a mulțumit public Marelui Duce Nicolae pentru pregătirea trupelor, exprimându-și încrederea în sfârșitul victorios al războiului. La plecare, pe 19 aprilie, trenul țarului a fost petrecut de câteva mii de locuitori ai Chișinăului, parcă presimțind că-l văd ultima oară. Peste nouă ani, în memoria acestei vizite, vizavi de Casa Varfolomeu, unde a stat Alexandru, acestuia i s-a ridicat o statuie pe care era gravată data de „12 aprilie”, ziua citirii Manifestului de Declarare a războiului. Monumentul nu a supraviețuit însă evenimentelor din 1918...

După căderea Plevnei, la Chișinău, în Casa Donici, a fost ținut o vreme sub arest însuși Osman-pașa. Totuși, după plecarea trupelor, orașul a fost părăsit și de armata de corespondenți, încât Chișinăul a redevenit un oraș tihnit de provincie.

Cu toate că s-a obligat prin convenția cu statul român să nu atenteze la integritatea teritorială a aliatului său, Rusia nu s-a ținut de cuvânt. Încă din alocuțiunea episcopului Pavel, după citirea Manifestului, în data de 12 aprilie, s-a lăsat de înțeles că teritoriile din sudul Basarabiei sunt parte integrantă a imperiului. Tratatul de la San-Stefano impunea Imperiului Otoman plata unei reparații de război uriașe, în mărime de 1.400.000.000 de ruble dar, având în vedere că Turcia era incapabilă să plătească această sumă integral, se cerea cedarea sudului Basarabiei și a unor teritorii din Caucaz în schimbul a 1.100.000.000 de ruble. Cu toate protestele oficialilor români, Rusia a rămas neclintită în decizia sa, astfel încât Congresul de Pace de la Berlin consfințește acest rapt. În ziua de 9 octombrie 1878, gubernatorul Basarabiei, Șebeko, trimite o telegramă țarului: *„Am fericirea să vă raportez că Basarabia românească nu mai există. Astăzi, acest segment reîntregit a fost solemn declarat de mine ca aparținând Imperiului rus...”* În aceeași zi țarul îi răspunde printr-o telegramă: *„Cu mare plăcere am citit telegrama Dvs. Mă bucur din suflet pentru acest eveniment – reîntregirea Basarabiei în granițele sale. Alexandru”*.

PALATUL SUȚU, în anul 1931

La Palatul Suțu erai primit doar în caleașcă

Construit la porunca lui Costache Gr. Suțu în deceniul patru al secolului al XIX-lea, Palatul Suțu a dominat, prin unicitatea arhitecturală, vreme de mai bine de o jumătate de veac, centrul cosmopolit al Bucureștilor. Impunătoarea clădire a ajuns, după 1875, centrul vieții mondene a Principatului și apoi a Regatului României. Balurile și seratele dansante organizate de Grigore Suțu atrăgeau întreaga protipendadă a orașului, însuși Regele Carol I onora cu prezența sa balurile de Revelion.

DE ANA IACOB

FOTO: MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

STEMA familiei Suțu (stânga) și stema Principatelor Unite

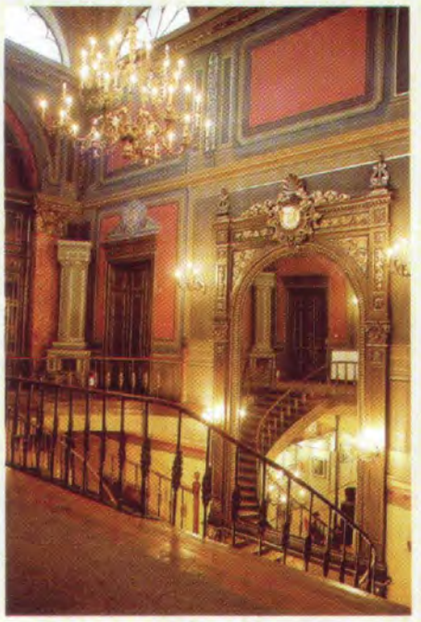

Familia Suțu

FAMILIA SUȚU, originară din Epir, a înglobat două ramuri trăitoare în Țările Românești: cea descendentă din Mihail I Suțu, Domn al Țării Românești, prima dată în 1783-1786, iar al Moldovei în 1793-1795, și cea coborâtoare din Alexandru – fratele lui Mihail I Suțu –, mare dregător în Țara Românească. Pronunția și grafia numelui au suferit diverse transformări, în funcție de tendințele lingvistice ale vremurilor. De la grecescul Suțu, trecând prin franțuzescul Soutzo, în prezent se întrebuințează, îndeosebi în vorbirea curentă, pe lângă versiunea originală, varianta Șuțu, mai lesne rostirii românești.

Printre livezi și maidane, în compoziția urbană a Bucureștiului din prima jumătate a veacului al XIX-lea, puține și dispuse îndeosebi în centrul citadin, erau clădirile care se înălțau cu măcar un nivel peste partea construită la suprafața solului. *„Era de ajuns să te urci pe acoperișul unei clădiri mai înalte în clopotnița unei biserici din cele mari sau mai bine pe unul din dealurile orașului, pentru ca din vârful lui, rotind privirea, ochiul să cuprindă mult, departe în zare, priveliștea întinsă a orașului, estompat vara într-o tonalitate verde-roșie datorită vegetației bogate care înconjura locuințele și olanele de pe ele”*, evoca Emanoil Hagi-Mosco imaginea urbei.

Textura urbană se constituia, într-un stil eterogen specific Bucureștilor de altădată, dintr-un amalgam de maghernițe și clădiri distinse, dispuse răzleț pe traseul drumurilor contorsionate, când înguste sau mai late, aleatoriu constituite în timp după bunul plac al locuitorilor. Așezări cu caracter modest, case sărăcăcioase, coexistau în proximitatea unor construcții somptuoase, sălașe ale elitei vremii. Cocioabe abia zărite dintre arborii și viile grădinilor înconjurătoare ființau haotic – firesc în concepția edililor, dar mirând pe orice străin – în vecinătatea locuințelor elegante de-a lungul străduțelor rudimentar pavate, acoperite cu straturi dense de praf sau de noroi. În această dezordine arhitecturală, pe la anul 1833, cam peste drum de Turnul Colței, pe locul unde odihneau, acoperite de moloz, pivnița și vechile fundații ale construcției anterioare, dar și rămășițele unui atelier medieval de olărit de la începutul secolului al XVI-lea, se așezau temeliile unui nou edificiu. Un an mai târziu, în peisaj se profila impunător Palatul Suțu, dând tonul, alături de vechiul Palat al Universității, la transformarea orașului în spirit european.

O construcție fără pereche

Ridicat la porunca postelnicului Costache Gr. Suțu, din dorința unei înnoiri arhitecturale în spiritul orientărilor stilistice înscrise în cerințele epocii, palatul îngloba în compoziția sa, alcătuită încă din elemente constructive și decorative de manieră feudală, cu precădere gotice, primele componente ale romantismului din Țara Românească, introduse de către meșterii arhitecți Konrad Schwink și Johann Veit.

Urmând noile tendințe ale epocii în privința accentuării relației cu exteriorul prin apariția portalurilor de intrare marcate cu steme și inscripții, mărirea golurilor ferestrelor, amplificarea spațiilor interioare sau utilizarea unor suprafețe deschise și acoperite, noua construcție se impunea prin trăsături distincte în toate privințele față de clădirile bucureștene din acea vreme. Același E. Hagi-Mosco relata descriptiv unicitatea arhitecturală a palatului pe tărâmurile natale: *„Intrarea majestuoasă, largă, înaltă, inversul intrărilor caselor vechi românești, cu intrare îngustă. Ferestre largi cu oberlichturi ogivale, inversul ferestrelor obișnuite la noi, pătrate sau dreptunghiulare. […] Spatele clădirii, care pe vremuri dădea în grădină, identic cu fațada principală, inversul caselor noastre al căror spate nu corespundea întru nimic cu fațada. La cunoștința mea, iarăși un singur exemplu de acest fel.”*

Departe de finalizarea executării construcției, anul 1834 a fost marcat în istoria imobilului de neînțelegeri între proprietar și arhitecții constructori cu privire la realizarea lucrărilor, soldate cu plângerea adresată Vorniciei Bucureștilor, la 25 mai, de către Costache Gr. Suțu, în care acuza calitatea

sobelor şi bolta ameninţată de surpare.

Ulterior, pe la 1862, aspectul interior al clădirii a fost mult modificat, în urma unor operaţii de modernizare executate de sculptorul Karl Storck, prin adăugarea unor elemente arhitectonice printre care şi o monumentală scară desfăcută în două braţe, reflectată în imensitatea unei oglinzi aduse de la Murano.

Emblema palatului, motiv de dispută între Suţu şi Cuza

Om cu personalitate puternică, Costache Gr. Suţu a avut o existenţă deloc lipsită de culoare atât în societatea timpului, cât şi în viaţa privată. Ager la minte, încăpăţânat şi suficient de instruit, a ocupat, încă de la vârsta de 21de ani, funcţii importante în marile dregătorii. Jinduind, pare-se, şi la Scaunul ţării, pe fondul unui caracter uneltitor, întărâtat de imboldul unor răzbunări personale izvorâte din ofensa pricinuită de excluderea de pe lista alegătorilor, în toamna anului 1843 s-a implicat în complotul împotriva noului domnitor Gheorghe Vodă Bibescu, ticluit la un an după demiterea silită a lui Alexandru Vodă Ghica. Conspiraţia pusă la cale de un grup de 21 de persoane urmărea atacul şi asasinarea domnitorului într-o pădure aflată în stăpânirea lui Costache Gr. Suţu.

Cu o atitudine asemănătoare, de frondă generată de năzuinţele de domnie neîmplinite, avea să-şi aducă participarea, prin împotrivire, şi în timpul evenimentelor încheiate cu lovitura de stat a lui Cuza Vodă, din 2 mai 1864, exprimându-şi cu fermitate părerea contra domnitorului şi a ministrului său, Mihail Kogălniceanu, nici mai mult nici mai puţin decât solicitând intervenţia *„preabiruitoarelor oşti”* ale Imperiului Otoman.

Dacă în privinţa aversiunii lui Suţu faţă de domnitorul Cuza acţiunile săvârşite o validează în mod public, nici viceversa, procesele afective şi atitudinea determinată de acestea nu erau de altă natură. Antipatia reciprocă, dorinţa coercitivă la adresa reacţionarului Suţu, sau poate îngrijorarea pentru Scaunul domniei, i-au indus lui Cuza impresia unei lipse de măsură şi impertinenţă în etalarea pe frontispiciul palatului a emblemei Suţuleştilor. Asemănătoare cu stema ţării, emblema familiei Suţu cuprindea cele două elemente distinctive oficiale, vulturul Munteniei şi zimbrul Moldovei. Într-atât de mâhnit a fost Cuza încât, conform spuselor lui Radu D. Rosetti, *„a trimis vorbă lui Suţu s-o dea jos. Dar beizadeaua, bătos, n-a dat ascultare dorinţii fostului colonel şi atunci Domnitorul a dat ordin pompierilor s-o smulgă peste noapte. De necaz, Suţu a înlocuit-o cu un ornament inspirat de la Sublima Poartă”*. Blazonul de factură domnească a fost reaşezat în partea superioară a faţadelor edificiului la stăruinţa urmaşilor lui Costache Gr. Suţu şi din îngăduinţa Regelui Carol I.

Nici în viaţa familială comportamentul lui Costache Gr. Suţu nu s-a manifestat chiar sub semnul pioşeniei conjugale, ci, mai degrabă, al duplicităţii. Însurat de timpuriu, la numai 17 ani, cu Ruxandra Racoviţă, cea care-i adusese ca zeste proprietatea pe terenul unde s-a înălţat palatul, a fost simultan antrenat într-o legătură extraconjugală cu Elisa Orbescu. Stranie potriveală, fiecare dintre ele i-a dăruit pe parcursul vieţii câte cinci copii, patru fete şi doar câte un singur băiat.

Deşi îi fusese oferit anterior spre folosinţă, abia la 1875, după stingerea din viaţă a biv vel postelnicului Costache Gr. Suţu, palatul din Bucureşti, împreună cu alte case şi moşii, a intrat oficial în posesiunea unicului său fiu legitim, Grigore Suţu.

Centrul vieţii mondene a Bucureştilor

Graţie interesului şi a pretenţiilor rafinate ale noilor proprietari, Grigore şi Irina Suţu, fiica marelui bancher Ştefan Hagi-Mosco, palatul a traversat sub stăpânirea acestora perioada sa existenţială de maximă splendoare şi însuşi

COSTACHE GR. SUŢU s-a implicat profund în politica Ţării Româneşti

fleţire. Preocuparea acordată amenajărilor, atât a reşedinţei propriu-zise, cât şi a grădinii înconjurătoare, demonstraţiile de eleganţă şi lux, preţiozitatea şi constanţa balurilor organizate, parcimonia în selecţia oaspeţilor după criterii strict definite de poziţia în societate, au conferit palatului şi perechii posesoare un rol însemnat în desfăşurarea vieţii comunităţii bucureştene din a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

„Două porţi monumentale împodobite cu câte doi lei aurii ce ţineau în labe un soare aurit şi el, mare cât o roată de car”, cum povesteşte Radu D. Rosetti, străjuiau la intrarea palatului, deschizându-se ospitalier şi fără răgaz la recepţii, baluri şi alte petreceri, însă numai pentru accesul celor privilegiaţi ai sorţii.

Îngăduit contemplării doar din afară pentru restul norodului, care nu avea posibilitatea şi dreptul de a pătrunde în incinta saloanelor, înfăţişarea palatului – prin iluminaţia exterioară cu gaz aerian, parada trăsurilor elegante ce aduceau lumea aleasă, uneori chiar perechea domnitoare, şi imaginea parcului înconjurător garnisit cu vegetaţie luxuriantă, păsări exotice şi figurine din porţelan colorat – echivala cu o impresionantă reprezentaţie de teatru. Creând o autentică feerie de lumini pentru secolul respectiv, *„De-a lungul celor două balcoane ale palatului erau instalate ţevi de fier, pe toată întinderea lor, cu găurele apropiate, prin care ardea gazul [...]. În mijlocul balconului, un soare, de mari dimensiuni, ale cărui raze erau făcute din asemenea ţevi luminate de gazul care ieşea prin ele. În spatele leilor şi soarelui de peste cele două porţi de la intrarea în curte, un dispozitiv la fel ilumina emblema”*, rememorează „balzacianul” Hagi-Mosco.

Interiorul acestei „senioriale aşezări”, de asemenea spectaculos luminat de numeroase policandre, candelabre şi lămpi, includea pe lângă camerele cu destinaţie personală şi

SOȚII SUȚU, Irina și Grigore, au redat strălucirea și opulența Palatului Suțu

saloanele mai mici de primire, la parter o spațioasă sufragerie din care se descoperea vederii privelișteа grădinii, iar la etaj, simetric dispuse, două mari săli de bal, cu ieșire spre balcoanele de aceeași lungime, denumite potrivit culorii tapițeriei mobilierului, „salonul roșu" și „salonul galben", în care pâlpâierile luminoase erau mult sporite de reflectarea în enormele oglinzi ce decorau pereții.

Pe parcursul zilei, lumina pătrundea (ca și astăzi, de fapt, căci aceast giuvaier arhitectonic își perpetuează încă existența) în holul central și pe monumentala scară ce face trecerea la etaj, printr-un brâu de ferestre, de forma unor jumătăți de cerc, aflat la intersecția cu plafonul împodobit cu ornamentații în relief, de un efect grandios.

Domnul și Doamna Țării, la balul de Revelion

În această ambianță se desfășurau faimoasele baluri, carnavaluri, petreceri onomastice și alte sindrofii ce nu rivalizau în Bucureștiul de atunci decât cu cele ale amfitrioanei Elena Otetelișanu, care vădea însă o nuanță de ceva mai multă îngăduință la selecția participanților.

Dacă țineai de protipendada acelei dimensiuni temporale, onorând invitația la Palatul Suțu (neapărat urcat într-o caleașcă, primul indiciu că nu ești un sărăntoc, altfel era ca și cum ai fi mers desculț prin colbul sau mocirla ulițelor bucureștene) descindeai grațios, ferit de intemperii atunci când era cazul, sub acoperământul din sticlă plasat deasupra intrării principale. Primul chip întâlnit ar fi fost al unui paznic albanez, îmbrăcat după portul tipic arnăuțesc, *„cu fustanelă cusută cu fir de aur, încins peste mijloc cu-n brâu în care erau înfipte două pistoale și având la șold un iatagan strașnic"*, la vederea căruia se „minuna" în copilărie viitorul istoric Radu D. Rosetti. Apoi, până a fi întâmpinat de gazde cu ireproșabilă curtoazie în capătul de sus al scării impozante, defilai prin fața chipeșilor ofițeri de cavalerie înșiruiți pe trepte, strict selecționați și instruiți dinainte în a oferi brațul doamnelor pentru a le călăuzi spre saloanele de bal și a le întreține în conversație.

După o noapte întreagă petrecută într-o frenezie dansantă pe ritmuri de polcă, mazurcă, cadril sau vals, și savurând finețuri culinare aduse din Constantinopol, abia spre ivirea zorilor, o dată cu isprăvirea cotilionului, ai fi părăsit palatul. În mod special, doamnele se înapoiau acasă copleșite de numeroase și prețioase daruri oferite de mărinimoasele gazde, precum mici cutiuțe din aur sau necessaire-uri din argint.

Asemenea „seratelor dantante", reuniunile artistice sau comediile de salon desfășurate cu participarea invitaților, cântăreți sau actori, toate derulate în limba adoptată de societatea vremii, franceza, se bucurau deopotrivă de același ales ceremonial.

Însă, *„Balul cel mai renumit se dădea în seara Reveillonului, și-atunci îl onora cu prezența chiar Domnul și Doamna Țării. Stăpânul casei înmănușat le ieșea în întâmpinare la intrare, ținând în mână un policandru [sfeșnic – n.a.] cu lumânările aprinse, urcând apoi scara de-a-ndăratelea, ca să lumineze calea înalților oaspeți. La ultima treaptă i-aștepta Suțuleasa, înaltă și grasă, de două ori cât prințul, ceea ce făcea pe mucaliți să spună, când îi zărea împreună, Turcul și Cămila"*, ne destăinuie într-un text scris de mână, pe la 1949, Radu D. Rosetti.

„Doamne, cât de mic este el, și cât de înaltă sunt eu"

În pofida persiflărilor publice iscate pe seama deosebirii de statură dintre soți, autoironizată de însăși Irina Suțu chiar într-una dintre seratele muzicale, când a interpretat personal un cântec cu refrenul *„Doamne, cât de mic este el, și cât de înaltă sunt eu"*, cei care i-au cunoscut povestesc că erau nedespărțiți și că s-au înțeles bine, fiind chiar fericiți, deși gelozia nu i-a neglijat pe niciunul dintre ei. *„Grigore Suțu, curtezan ca și tatăl său, se cam lega de* ***femmes de chambre*** *ale soției sale, care în cele din urmă, pentru a pune capăt acelei ispite, a luat în serviciu o pocitură de femeie în vârstă, germană, pe care a păstrat-o până la moarte"*, aflăm din paginile memorialistice ale lui Hagi-Mosco. Chinuit la rându-i de bănuiala că soția i-ar fi necredincioasă, ceea ce-o ofensa foarte mult pe Irina Suțu, *„când pleca din București [...] ruga pe cumnata sa, soția lui Niculae Hagi Mosco, să petreacă ziua – în lipsa sa – pe lângă soție"*. Ori, după cum aflăm de la Radu D. Rosetti, o slugă avea sarcina de a o supraveghea pe doamna: *„ca un fel de eunuc, arapul acesta trebuia să urmărească pe prințesă peste tot, și să dea stăpânului în fiecare zi un raport amănunțit"*.

În percepția societății, „mititelul" Suțu trecea întrucâtva drept un excentric. Pesemne, din pricina trăsurii de lux, ce ieșea din limitele obișnuitului, echipată fiind inclusiv cu renumitul arap împodobit „ca la operetă", situat, neclintit și cu brațele încrucișate, în spatele landoului, din care, într-un contrast izbitor cu trupeșa-i consoartă, abia se zărea în timpul deplasărilor la Șosea în tovărășia animalului lor de companie. Sau, probabil din pricina aspectului caraghios afișat când, purtând mănuși albe, își plimba câinele îmboldindu-l cu voce tare: *„Cacarela, Lula, cacarela!"*.

Splendoarea acelor distracții mondene, neasemuite și nicicând întrecute, s-a mistuit o dată cu dispariția din viață a Irinei Suțu, urmată la numai doi ani de soțul acesteia, după un răstimp de trai neglijent, lipsit de grija cuvenită trebuințelor zilnice. *„Când s-au aprins felinarele noului bulevard al Brâncoveanului a apus și soarele Suțuleștilor de pe porțile lor majestuoase, fără nădejde să mai răsară vreodată"*, ne mărturisea cu părere de rău, la finalul manuscrisului său privitor la vremurile „suțuleștiene", același Radu D. Rosetti.

ELENA CEAUȘESCU, cu un grup de soții de demnitari (Emilia Marinela Macovescu, blondă, pe rândul doi), în vizită la Muzeul Național de Istorie

Emilia Marinela Macovescu:

„Soțul meu credea că Elena Ceaușescu îl avea la mână pe Nicolae cu ceva”

Emilia Marinela Macovescu, soția fostului ministru de Externe al României, George Macovescu, din perioada 1972-1978, aduce în prim-plan, pentru cititorii revistei „Historia”, o față mai puțin cunoscută a Elenei Ceaușescu. Elena-invidioasă, Elena-antisemită, Elena-femeie frustrată sunt numai câteva dintre nuanțele care alcătuiesc portretul soției lui Nicolae Ceaușescu, așa cum a văzut-o Emilia Macovescu pe parcursul anilor. Și mai importante sunt însă dezvăluirile pe care le face doamna Macovescu în legătură cu dezamăgirea pe care a trăit-o Nicolae Ceaușescu atunci când omul său de încredere, Ion Mihai Pacepa, l-a trădat.

INTERVIU DE CIPRIAN STOLERU

EMILIA MARINELA MACOVESCU (prima din dreapta), împreună cu soția ambasadorului Greciei la București. În spate, George Macovescu (stânga) și ambasadorul grec

Spuneți-ne, în primul rând, cum ați perceput dumneavoastră politica externă a momentului în care soțul dumneavoastră a fost adjunct al ministrului și ulterior ministru?

Trăind alături de soțul meu, am fost un pic implicată în toată această viață diplomatică. Corneliu Mănescu (n.r. – ministru de Externe în perioada 21 martie 1961-22 octombrie 1972) se ocupa cu partea reprezentativă și voiajurile, iar soțul meu făcea treaba diplomatică. După ce soțul meu a fost numit ministru de Externe, am preluat asupra mea și atribuțiile d-nei Dana Mănescu.

Cum era percepută familia Mănescu de apropiați?

Corneliu Mănescu era un om foarte degajat, avea un cult al personalității, era foarte preocupat de înfățișarea lui. Dana Mănescu era o soție de ministru de Externe reprezentativă pentru țară, foarte inteligentă și foarte frumoasă. La un moment dat, în Turcia, s-a scris în ziare că „parcă adevărata doamnă a României este Dana Mănescu și nu Elena Ceaușescu".

N-a atras antipatia Elenei Ceaușescu?

Ba da. Elena Ceaușescu nu putea s-o sufere pe Dana Mănescu. Femeile care au fost profund antipatizate de Elena Ceaușescu au fost Violeta Andrei, soția lui Ștefan Andrei, și Silvia Popovici, nevasta lui Cornel Burtică. În momentul în care Elena Ceaușescu vedea pe cineva îmbrăcat frumos se simțea frustrată pentru că era pusă pe locul doi. Au fost foarte multe scene în care Elena Ceaușescu s-a repezit la câte o femeie și, trăgând-o de rochie, o întreba: „Asta de unde ai cumpărat-o?", punând-o, astfel, într-o situație dificilă. Persoana abordată în acest fel se înroșea și abia putea să îngaime că soțul i-a adus un material din care a făcut o rochie.

Dumneavoastră cum ați încercat să preveniți asemenea situații?

Eu nu eram nici foarte frumoasă și mă îmbrăcam și foarte la locul meu, pentru că soțul meu nu mă lăsa să mă îmbrac altfel. Mă îmbrăcam sobru, dar elegant, nedepășind limitele. În momentul în care plecam în vizite cu soții Ceaușescu, primeam bilet de la Cabinetul 2 pe care scria: „Nu aveți voie coc – nu puteam să-mi fac coc atunci, trebuia să am părul lăsat liber –, n-aveți voie ruj, n-aveți voie să vă machiați, n-aveți voie ojă pe unghii". Acestea erau instrucțiunile pe care le primeam și pe care trebuia să le respectăm. Doar Elena Ceaușescu purta părul strâns în coc, noi (soțiile miniștrilor – n.r.) nu aveam voie să purtăm. În vizitele mele cu ea, uneori Elena Ceaușescu mă chema și-mi spunea: „Dragă – așa mi se adresa – ia spune-mi mie care dintre tablourile astea este de cadou?". Erau tablouri de Sabin Bălașa, de Tarcea, aduse pentru cadouri, și îi spuneam: „Eu cred că acesta, dacă vă place și Dvs., dar dacă nu vă place alegeți pe care vreți". Răspundea: „Da, da, și eu m-am gândit la ăsta".

Altădată, m-a chemat la 2 noaptea la ea în dormitor pentru că i se aduseseră valize cu bijuterii și-și pusese un colier la gât, pe care n-a mai putut să-l scoată. Fiind un colier extrem de scump, i se declanșase siguranța, pentru a nu putea fi furat, și nimeni nu știa să-l desfacă decât bijutierul. Când am ajuns în cameră, era foarte furioasă și congestionată și mi-a spus: „Hai, dragă, scoate-mi și mie ăsta, că nu mai pot". Am încercat, n-am reușit și-atunci i-am spus: „Vă rog să mă scuzați, dar nu pot,

Ordin de la Cabinetul doi: Fără coc, fără ruj, fără machiaj, fără ojă!

e imposibil", „Și ce fac atunci, dorm cu el?" A trebuit să scoale bijutierul noaptea, să i-l dea jos de la gât. La mese, când mergeam, nu puteam să mâncăm, deși erau lucruri foarte bune, pentru că ea se uita la tine și, dacă te vedea că mănânci, spunea: „Uite cum mănâncă și se îndoapă ca o scroafă". Spunea așa despre toate femeile care veneau la mesele respective. De Anul Nou, când se mergea la petrecerea la care eram obligați să mergem, Elena Ceaușescu, după ce dădea mâna cu noi, se dezinfecta. Venea chelnerul ăla special al lor și le dădea spirt și se dezinfectau amândoi. Aveau teroare de microbi. După fiecare dat de mână cu noi, ei se spălau foarte bine cu alcool, ca să nu se îmbolnăvească.

Care erau relațiile dintre soții Ceaușescu?

Se mai certau. De exemplu, au fost situații în vizitele din străinătate în care soțul meu s-a dus la Nicolae Ceaușescu și i-a spus: „Tovarășe președinte, dați-le la băieți niște bani, că

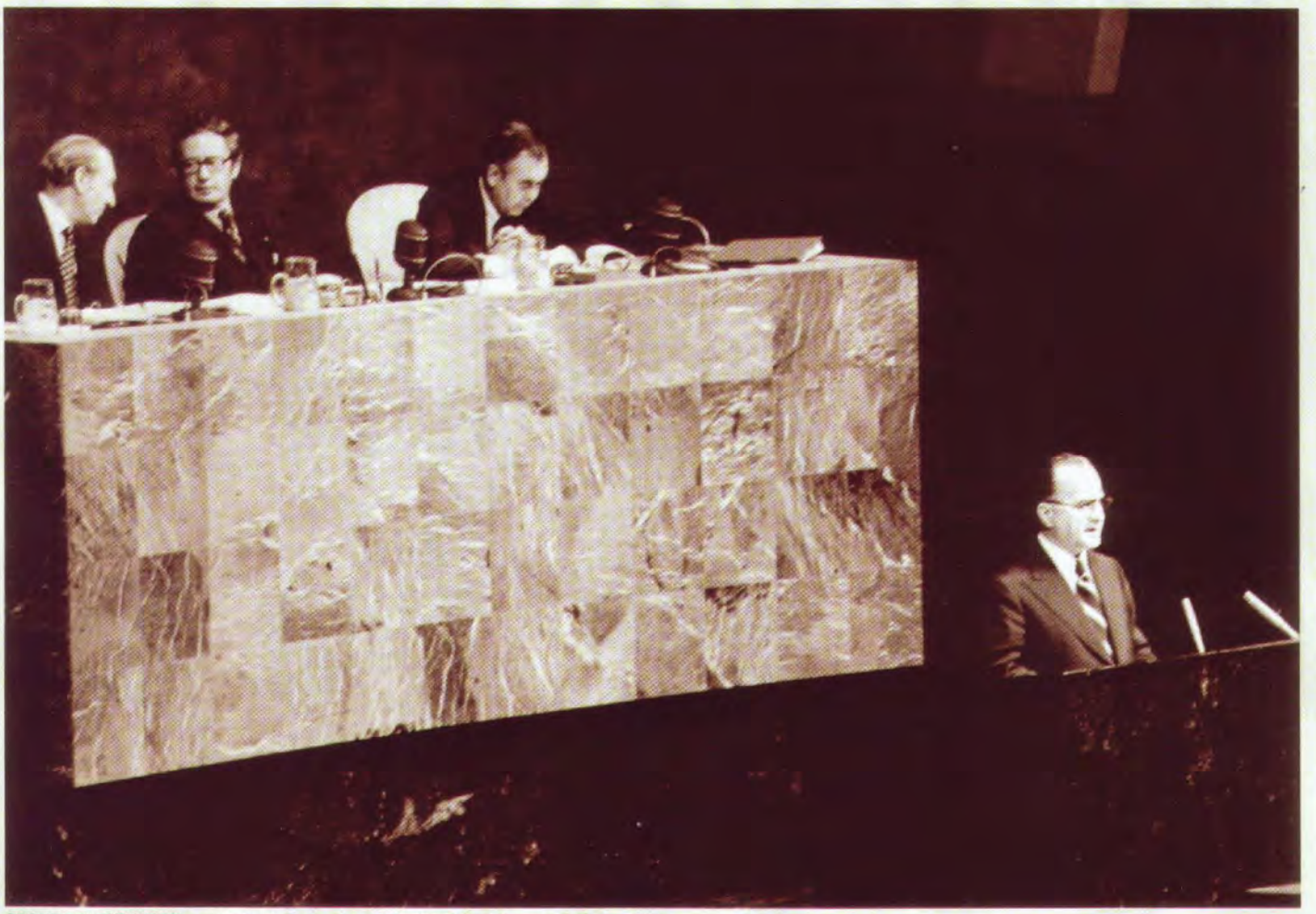

GEORGE MACOVESCU susținând o cuvântare la ONU, la 26 septembrie 1975

Profil George Macovescu

George Macovescu (1913-2002) a fost unul dintre cei mai vechi și mai activi membri ai PCR. S-a înscris în partid în 1936, atunci când partidul era în ilegalitate. În martie 1945 este numit secretar general la Ministerul Propagandei, în guvernul dr. Petru Groza. După doar doi ani hotărăște să intre în diplomație. Din 1947 până în 1949 este însărcinatul cu afaceri al României la Londra, apoi devine director în Ministerul Afacerilor Externe (MAE). Este îndepărtat din MAE în 1952, în urma conflictului dintre Grigore Preoteasa și prima sa soție, Tereza. Este reprimit în diplomație în iulie 1959 și trimis ca reprezentant extraordinar și plenipotențiar în SUA până în octombrie 1961, când devine adjunct al ministrului de Externe. Din octombrie 1972 până în martie 1978 este ministru al Afacerilor Externe, fiind înlocuit cu Ștefan Andrei. La Congresul al XII-lea al PCR din 1979, Macovescu „sare" să îl apere pe Nicolae Ceaușescu de atacul lui Constantin Pîrvulescu. Între 1977 și 1981 îndeplinește și funcția de președinte al Uniunii Scriitorilor, după care este pensionat și marginalizat.

vor să trimită o vedere și nu au bani de timbre". Și Elena replica: „De ce, dragă, vrei bani de timbre? Să aducă timbre de-acasă..." Și atunci soțul meu i-a spus: „Doamnă, nu vă supărați, dar să știți că timbrele românești nu merg în străinătate". Și Nicolae Ceaușescu i-a replicat, tot Elenei Ceaușescu: „Ia mai taci tu din gură, cum poți să spui să aducă timbre de acasă?".

Nicolae Ceaușescu o mai repezea pe Elena Ceaușescu...

Da, o repezea. Dar soțul meu a crezut întotdeauna că Elena îl are la mână cu ceva pe Nicolae Ceaușescu. Pentru că într-una dintre vizitele oficiale, când el s-a întors de la o întâlnire care era programată cu un președinte, ea, care nu fusese chemată, i-a spus, de față cu toți: „Dragă, dar tu unde te trezești? Ai pornit la drum singur, nu cu mine? Ia vezi, că acum schimb foaia, unde te trezești tu?" Au înlemnit toți: Oprea, soțul meu, Verdeț. Și soțul meu a spus tot timpul: „Nu știu cu ce îl are la mână ea, dar îl are la mână cu ceva cu care-l șantajează".

Bănuiesc că între Dvs. mai discutați...

George credea că Nicolae Ceaușescu a făcut vreo crimă ceva, sau la un moment dat în viața lui a fost implicat în vreo crimă, și ea știa și îl șantaja că va spune dacă nu ține cont de ea. Cu toate acestea, Elena Ceaușescu își iubea foarte mult copiii. În special pe Nicu.

Pe Nicu Ceaușescu l-ați cunoscut?

Nicu Ceaușescu a fost coleg la Școala 24 cu un băiat pe care soțul meu îl înfiase. Îl cunoșteam pe Nicu de când era mic. Era foarte adulat și răsfățat de profesori. Când a crescut, am asistat la foarte multe scene în care, în momentul când ieșea de la Clubul de tenis din Herăstrău (unde juca tenis împreună cu copiii mei și Jean Maurer), îl așteptau în stradă mulți oameni și i se plângeau de diverse lucruri. Lua de la ei toate petițiile și le rezolva apoi. Era de o bunătate extraordinară. Nicu Ceaușescu a iubit-o foarte mult pe fata lui Mizil, pe Donca, a vrut s-o ia de soție, dar Elena Ceaușescu nu l-a lăsat să se căsătorească cu ea. Această fată de 16 ani a fost luată de pe stradă forțat și dusă

PRIMUL-MINISTRU israelian Golda Meir îl primește în vizită oficială la Ierusalim pe George Macovescu, iulie 1974

GEORGE MACOVESCU și Kim Ir Sen la Phenian

la un spital unde a fost chiuretată, însărcinată fiind cu Nicu Ceaușescu. Pentru Nicu, Donca Mizil a fost iubirea vieții lui. Apoi a iubit-o foarte mult pe soprana Daniela Vlădescu (n.r. – actuala directoare a Operei din Constanța). După despărțirea forțată de Donca Mizil, Nicu a avut o perioadă în care a mers din femeie în femeie. În ultimii ani a început să bea foarte mult whisky, cred că așa a și făcut ciroză.

Ce v-a mai frapat la Elena Ceaușescu?

Ea avea o ură extraordinară împotriva evreilor, împotriva celor care își mai țineau obiceiurile religioase. Walter Roman era un evreu convins, practicant. Brunea-Fox, marele ziarist, la fel. Brucan la fel, Gaston Marin, toți mergeau la Adunarea de la Sinagogă, cu rabinul. Nu și-au părăsit niciodată religia. În schimb, evreii au fost o sursă de mari venituri pentru ei, pentru că Israelul a început să plătească pentru evrei.

Soții Ceaușescu țineau sărbătorile?

Da, Paștele și Crăciunul.

Soțul dumneavoastră a fost bun prieten cu Walter Roman...

Da. Se întâlneau după 1979 în Parcul Herăstrău, pentru a nu fi ascultați de către Securitate. Și Walter Roman tot timpul spunea: „Macule, unde ne-am înșelat, ce-am făcut noi... O viață întreagă am luptat pentru comunism și acum vedem că suntem înșelați". Amândoi au fost foarte triști de modul în care conducea Ceaușescu țara.

Cum ați trăit momentul preluării puterii de către Nicolae Ceaușescu?

După moartea lui Gheorghiu-Dej a început lupta pentru putere, o luptă crâncenă pentru postul de secretar general al partidului, luptă ce s-a dat între Apostol și Ceaușescu. Vinovat că a fost ales Ceaușescu este Ion Gheorghe Maurer. Votul lui a fost decisiv în favoarea lui Ceaușescu. La un moment dat, la Snagov, Maurer i-a spus: „Să-mi fii recunoscător toată viața, că eu te-am făcut pe tine secretar general". În condițiile în care Apostol fusese desemnat de Gheorghiu-Dej drept secretar general...

În momentul când soțul Dvs. ajunge adjunct al ministrului de Externe și începe să se implice activ în special în problema dintre arabi și israelieni, care erau indicațiile date de Ceaușescu?

Soțul meu spunea că Nicolae Ceaușescu avea un instinct politic de țăran. Adică, fără să fie foarte inteligent, avea un fler al politicii externe în vârful degetelor. Pentru a-și crește importanța pe plan internațional, Ceaușescu s-a implicat să facă pace între Vietnam și SUA. Apoi, între Israel și Egipt. Soțul meu l-a cunoscut foarte bine pe Nasser. Așa au început voiajurile Hanoi-Washington, apoi Cairo-Tel Aviv.

L-ați însoțit?

De vreo două ori, pentru că erau voiajuri rapide. Se ducea, ținea conferințe și se întorcea. Ceaușescu, fiind extrem de nerăbdător, îi spunea mereu: „Macovescule, vii repede, vii repede!". Apoi, s-au implicat și între Israel și Egipt. Al Sadat a venit în vizită în România împreună cu soția de câteva ori și i-am dus în vizită la Castelul Peleș.

Lui Ceaușescu i s-a intonat imnul Regelui

Care a fost cel mai tensionat moment pe care l-a avut de trecut soțul Dvs.?

Cel mai important a fost întoarcerea lui Ceaușescu din China (1971) și oprirea la Moscova, unde a fost admonestat de Kosîghin, care i-a spus: „Unde te trezești? Cum îți permiți tu să te duci, fără aprobarea noastră, în China?" Ceaușescu a vrut să riposteze, dar rusul a țipat așa de tare la el încât Ceaușescu s-a oprit și n-a mai putut să spună nimic. Altădată, când au făcut o escală la Jakarta, la coborârea din avion, lui Ceaușescu i-a fost intonat imnul național de pe vremea Regelui. Când au auzit, soții Ceaușescu s-au uitat urât la soțul meu care s-a dus repede lângă cel cu Protocolul și a oprit, nu s-a mai cântat. Un alt moment tensionat a fost în Cuba, la Havana, pe aeroport. Fidel Castro a întârziat vreo trei sferturi de oră. Ceaușescu a stat în avion și nu era aer condiționat. Avionul, fiind jos, nu mergea aerul condiționat și era o căldură infernală. Erau nervoși amândoi și strigau: „Ce-ați făcut voi, ministerul de Externe, de ce nu-i aici Castro? Noi nu trebuie să coborâm până când Castro nu-i aici ca să ne aștepte". Dar cel mai important a fost în România, atunci când a fost zvonul că rușii intră în țară. La ora 2 noaptea, soțul meu a primit un telefon și i s-a spus că rușii sunt la graniță și vor să invadeze România. Soțul meu se întreba: „Ce fac acum? Că dacă îl trezesc pe Ceaușescu și rușii nu intră în țară, ăsta mă omoară... Dar dacă intră și eu nu-l trezesc, iarăși mă omoară". Până la urmă, nu i-a dat telefon.

Cine-l influența pe Nicolae Ceaușescu? Cine era mai apropiat de el în perioada în care soțul Dvs. a fost ministru de Externe?

Singurul mai apropiat de Ceaușescu a fost Pacepa. De aceea, Ceaușescu a suferit enorm de mult când Pacepa a trădat și a fugit. El era omul de încredere al lui Ceaușescu. El făcea tot. Pacepa era o minte strălucită, însă avea un dispreț total pentru Nicolae și Elena Ceaușescu.

„Ceaușescu a suferit enorm de mult când Pacepa a trădat și a fugit"

Un început în istoria afișelor de cinema din România

Apariția lucrării *Marele Ecran în Epoca de Aur. Afișe de filme românești 1965-1989 (The Silver Screen in the Golden Age. Romanian Film Posters 1965-1989)*, a cineastului american Christopher Landry, constituie un prim pas în acest domeniu foarte puțin explorat în România.

DE CIPRIAN PLĂIAȘU

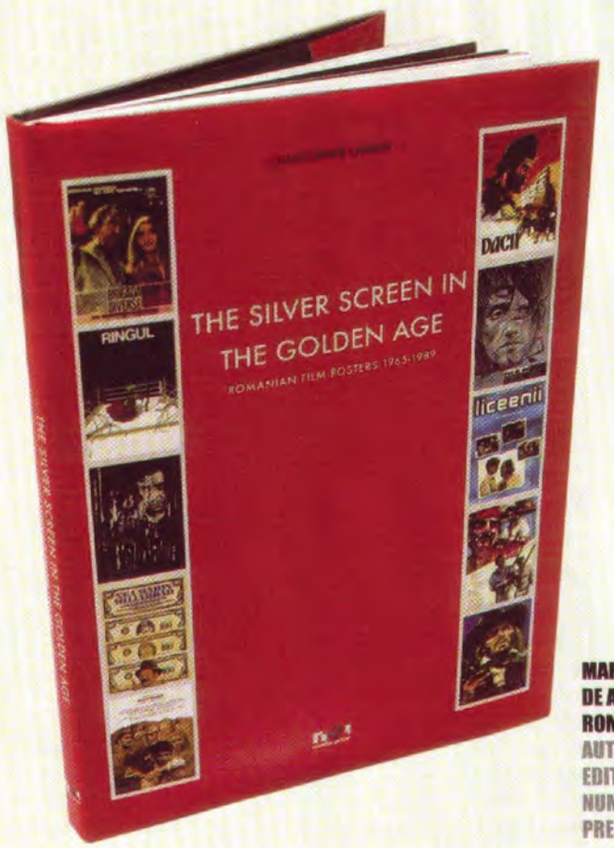

MARELE ECRAN ÎN EPOCA DE AUR. AFIȘE DE FILME ROMÂNEȘTI 1965-1989
AUTOR: CHRISTOPHER LANDRY
EDITURA NOI MEDIA PRINT
NUMĂR PAGINI: 208
PREȚ: 90 LEI

Afișul de film nu a constituit o preocupare prioritară pentru istoricii români și străini care au avut ca obiect de studiu comunismul românesc. Informația ce s-ar fi putut desprinde din afișele cinematografice este destul de nișată, adesea criptată în spatele unor ani de studiu al imaginii și al cinematografiei – ceea ce a făcut ca până azi să nu existe cataloage și cărți bine documentate despre afișul românesc de film. Comparativ, istoria culturală occidentală acordă o atenție aparte afișului de film: sunt, pe de-o parte, studiile privind istoria marketingului, pe de alta, cele privind evoluția artei vizuale.

De la bun început, ideea capitalistă ce s-ar fi putut desprinde din aceste afișe s-a aflat în antiteză cu ideologia comunistă, însă nevoia de informare și, mai apoi, de exaltare a mândriei naționale au făcut ca afișele să existe totuși. Mulți critici și istorici români le-au judecat ca pe niște documente corupte de cenzura Epocii de Aur, însă pentru un trăitor al perioadei ele reprezintă o duioasă privire în trecutul propriu. Da, există elemente de cenzură în afișele de film, însă cartea-catalog a lui Christopher Landry nu are în centrul ei această idee. Ci chestiunea pe care Tudor Giurgiu o remarca în cuvântul de încheiere a albumului: lipsa unei școli de film veridice, cum a fost în Polonia sau în Cehoslovacia, a dus și la slaba preocupare în privința graficii afișului, ca artă vizuală. Demersul unui autor străin – adoptat, ce-i drept, de aproape 15 ani, de meleagurile bucureștene – în această direcție este foarte important, însă, așa cum sublinia chiar autorul, materialul publicat în acest catalog nu este exhaustiv sub nicio privință. E doar un început.

Cele trei modele de bază ale afișului românesc. Autorul acestei cărți a descoperit, astfel, faptul că existau trei tipuri de afișe de film în România comunistă. *„Primul era simplu – o tipăritură pe hârtie de ziar, într-o culoare sau două, de obicei fără nicio grafică spectaculoasă, având dimensiunea de 36 pe 47 cm. Aceste afișe erau lipite pe pereți și pe chioșcuri în orașele mari și mici, acolo unde filmul urma să ruleze. Al doilea model și cel mai răspândit a fost cel tipărit în patru culori pe hârtie fotografică lucioasă, de 46 pe 67 cm, tipul acesta de afiș fiind cel mai des întâlnit în cinematografele din România comunistă. Mult mai rar, el era înlocuit cu unul în două sau trei culori pe o hârtie de proastă calitate, măsurând 50 pe 70 cm. Cel de-al treilea și cel mai elaborat model de afiș era destinat pentru cele mai prestigioase premiere, fiind emis în mult mai puține exemplare. Măsurând 70 pe 100 cm și imprimate pe hârtie mai groasă, aceste afișe au fost de multe ori adevărate opere de artă, unicate pe piața românească. Toate afișele au fost fabricate într-una dintre cele trei tipografii de stat din Sibiu, Oradea sau, cea mai mare din-*

AFIȘUL românesc al filmului „Mihai Viteazul", 1970

AFIȘUL din Japonia al filmului „The Last Crusade (Mihai Viteazul)", 1970

AFIȘUL iugoslav al filmului „Poslednji krstaski pohod (Mihai Viteazul)", 1970

tre ele, Întreprinderea Poligrafică 13 Decembrie 1918 din București."

Cartea lui Christopher Landry nu prezintă doar afișele românești realizate pentru producțiile autohtone. Un capitol aparte îl reprezintă afișele filmelor străine, în special, afișele filmelor occidentale. De cele mai multe ori, filmele străine au fost distribuite fără prea multă publicitate, fiind promovate, de regulă, printr-o fotografie alb-negru mărită, cu titlul filmului și distribuția. Acesta era „afișul". Uneori se aranjau fotografii într-un colaj cu grafică simplă, în culori pastel. Au existat însă și excepții – afișele seriei „Planeta Maimuțelor" (1968) au fost capodopere ale graficii de afiș cinematografic, iar afișul original din 1968 se vinde cel mai scump printre colecționari.

„Mihai Viteazul" la noi și la alții. Un element interesant al catalogului lui Landry este prezentarea în oglindă a unor afișe făcute pentru producțiile autohtone, care au rulat și peste hotare (a se vedea grupajul de mai sus, cu afișe din țară și din străinătate ale filmului „Mihai Viteazul"). Albumul cuprinde, astfel, și afișe ale peliculelor precum „Un comisar acuză" (1973), din Cehoslovacia, Cuba, URSS, Ungaria și România. Autorul „a scotocit" serios după anumite producții, aducând cititorului afișe ale filmului „Mihai Viteazul" (1970) din Statele Unite ale Americii și chiar din îndepărtata Japonie. Totuși, cele mai multe afișe din afara granițelor ale unor pelicule românești prezente în acest catalog au fost adunate din spațiul fostei Cehoslovacii și din Polonia.

Autorul s-a oprit și asupra unor profiluri de artiști care au adus elemente de originalite în afișul românesc precum Klára Tamás, Ion Stendl, Pompiliu Dumitrescu. Numele acestora nu spun multe publicului larg, însă enunțarea peliculelor cărora aceștia le-au creat „ambalajul" artistic poate fi de ajutor pentru cititori: „Toate Pînzele Sus" 1976 (afiș realizat de Pompiliu Dumitrescu), „Pas în doi" 1985 (afiș de Klára Tamás), „Luchian" 1981 (afiș de Ion Stendl).

Dincolo de genurile clasice de film, care au fost mai atent monitorizate și implicit cenzurate, afișele filmelor pentru copii s-au bucurat de mai multă libertate. Expresivitatea afișului peliculei „Amintiri din copilărie" (1965) poate oricând rivaliza cu cel din Spania sau din Cuba. La polul opus stă „Veronica" (1973). Deși a fost considerată o megaproducție românească, pelicula are parte de un afiș de-a dreptul dezolant – imaginile alb-negru ale câtorva dintre personaje pe un fundal verde. În schimb, afișele din Polonia, Germania Democrată și cele din Cehoslovacia radiază de bucuria copilăriei, așa cum personajul principal o face în film. Una peste alta, cartea lui Cristopher Landry, tipărită în condiții grafice excepționale și perfect normale pentru ceea ce autorul a dorit să ne arate, este un mare câștig pentru istoria culturii românești. E însă un demers care trebuie continuat.

Marietta Sadova, de la legionarism la proletcultism

Actriță, regizoare și profesoară de teatru, Marietta Sadova a rămas pentru cultura noastră un personaj controversat, nu pentru arta pe care a slujit-o cu pasiune, ci pentru convingerile ei politice. Arestată în urma revoltei legionare din ianuarie 1941, a suportat întreaga viață consecințele alăturării ei la această mișcare.

DE VERA MOLEA

În toamna anului 1913, la porțile Conservatorului Regal de Muzică și Artă Dramatică din București și-a făcut apariția o fetiță firavă, mică de înălțime, cu ochii jucăuși și plini de speranțe. La Conservator aveau loc examenele pentru cei care băteau la porțile sacre ale Thaliei, iar fata slăbuță își dorea să devină actriță. În fața unei comisii formate din nume celebre ale scenei românești și-a spus numele tare: Maria Bârsan. Constantin Nottara s-a uitat la ea neîncrezător, iar Lucia Sturdza-Bulandra i-a șoptit maestrului: *„Nu am de gând să fac o clasă de copii”*. Maria a pierdut examenul, dar a insistat să fie luată ca studentă auditoare. Debutul său s-a produs chiar în acea perioadă, mai precis la 12 octombrie 1915, în spectacolul „Trandafirii Roșii” de la Teatrul Național din București. Nottara a fost cel care a distribuit-o în rolul unui paj. Datorită succesului obținut cu acest rol a fost admisă în 1916 în anul doi de Conservator. S-a putut realiza acest lucru și pentru că Lucia Sturdza-Bulandra, care nu o plăcea deloc, era plecată din București.

„Madam Poesis”

Maria a terminat Conservatorul Dramatic în 1918 (avea 21 de ani) și s-a căsătorit, un an mai târziu, cu Ion Marin Sadoveanu. La scurt timp, însurăței aveau să plece într-o călătorie de studii la Paris. El, pentru a-și desăvârși studiile doctorale în drept, ea, pentru a studia arta actorului cu marea artistă Susanne Després. Ion Marin Sadoveanu a renunțat însă la doctoratul în drept și s-a specializat în estetica teatrului. Reveniți în țară, cei doi au fondat, împreună cu alți tineri intelectuali, gruparea „Poesis“, care-și propunea să reînnoiască formele teatrului românesc. Conferințele grupării au avut loc în aula Fundației Universitare începând cu data de 12 noiembrie 1921. În cadrul lor, tânăra actriță recita poezii, fapt pentru care Nicolae Iorga o numea *„Madam Poesis”*.

Din nefericire însă, căsnicia cuplului Sadoveanu începe să se deterioreze. Maria îl cunoaște în august 1926 pe Haig Acterian, ambii fiind actori la Compania Bulandra-Manolescu-Maximilian-Storin. Actrița divorțează la sfârșitul anilor '20 de Ion Marin Sadoveanu și, la câțiva ani, se căsătorește cu Haig. Deși mai tânăr cu șapte ani decât ea, Haig Acterian își introduce soția într-un grup de tineri intelectuali din care făceau parte Mircea Eliade, Emil Cioran, Petru Comarnescu, Sorana Țopa, Mihail Sebastian, Mihail Polihroniade, Traian Herseni, Floria Capsali, Mac Constantinescu, Mircea Vulcănescu. Era grupul „tinerei generații”, care avea să revigoreze întreaga noastră cultură. Întâlnirile acestei pleiade de minți luminate au dus la crearea grupării *„Criterion“*.

Soția lui Haig continuă se joace pe scenele teatrelor particulare, cu precădere la Compania Bulandra. Iar în aprilie 1929 – când juca în spectacolul „Viața e frumoasă” de Marcel Achard, la Compania Dramatică Fantasio, condusă de Ion Iancovescu – ia, la îndemnul lui Iancovescu, numele de scenă Sadova, Marietta Sadova (de la Marietta Sadoveanu). Începând cu 1 ianuarie 1930 e încadrată ca actriță la Teatrul Național din București. Dar nu talentul era cel care ieșea la rampă, ci inteligența, fapt notat și de Marioara Voiculescu în *Memoriile* sale: *„Ea, Sadova, o actriță de mâna a șaptea, care reușea să facă un «typ» dintr-o foaie sau două de rol fiindcă era inteligentă”*.

A trecut peste prietenia cu Mihail Sebastian

În 1934, un eveniment avea să-i schimbe Mariettei cursul întregii vieți: aderarea la ideile mișcării legionare. Amploarea fenomenului legionar înfierbântase cele mai luminate minți ale României. Împreună cu Haig, Marietta participă la o serie de întâlniri cu intelectuali care credeau că națiunea română putea să-și rezolve toate problemele prin eradicarea celor trei mari plăgi ale țării, așa cum erau ele considerate atunci: politicianismul, bolșevismul și evreii. Nu putem spune cu certitudine care dintre Haig și Marietta a fost mai ancorat în gândirea acestei mișcări și cine pe cine a influențat mai mult. În fapt, amândoi au crezut că legionarismul va rezolva și problemele vieții culturale românești, implicit pe cele ale teatrului. Marietta nu mai ține cont de nimic, nici chiar de prietenii, un exemplu elocvent fiind atitudinea ei față de Mihail Sebastian. Atunci când nimeni nu îndrăznea să-i spună acestuia să nu mai vină în grupul lor, căci era evreu, ea avea să o facă fără menajamente.

Uciderea lui Corneliu Zelea Codreanu și a unui număr impresionant de legionari în 1938 lăsase urme adânci în sufletele adepților mișcării legionare. Ajunși la guvernare, în 1940, ei aveau să ia o serie de măsuri radicale. Și, la vremuri noi, oameni noi. În noiembrie 1940, Haig Acterian a fost numit directorul Teatrului Național din București. Dacă s-ar fi oprit doar la problemele legate de arta teatrală, evenimentele s-ar fi derulat, cu siguranță, altfel. Dar din amestecul de artă cu politica și mistica religioasă s-a născut un „balaur fioros” – intoleranța. Marietta, ca femeie legionară, avea menirea de a-și sprijini bărbatul legionar, după cum însuși Constantin Noica îndemna în articolul *Electra femeia legionară*, publicat la 2 octombrie 1940, în ziarul „Buna-Vestire”: *„Căpitanul a visat întotdeauna să aibă în jurul său o elită ascetică. Orice mișcare spirituală se săvârșește printr-o elită ascetică. E un gând necruțător pentru femei? Se poate. Dar așa e spiritul, pe culmile sale fără cruțare. Și totuși, femeia legionară poate îndrepta ceva din răul care o lovește: fiind ea însăși fără cruțare. Cu cât vor exista mai multe legionare autentice, cu atât elita ascetică a Legiunii ideale va fi mai restrânsă. (...) Dar elita legionară se pleacă în fața cuiva. În fața femeii legionare. Și cum ne-o închipuim? O închipuim ca pe o Electră dârză și fără cruțare. Că e soră, soție ori mamă – ea slujește comunitatea. Prin brațul lui Oreste, ea slujește comunitatea. Ea nu poate lovi; e în destinul ei să nu lovească de-a dreptul. Dar poate însufleți brațul lui Oreste sau îl poate paraliza. Să-l însuflețească. Să uite de sine și să-l însuflețească”*.

Convinși că mișcarea legionară va putea să aducă „mântuirea” României prin credință, Haig și Marietta au în-

FOTO: BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, CNSAS-CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU STUDIEREA ARHIVELOR SECURITĂȚII

MOMENTE DIN VIAȚA MARIETTEI SADOVA

ION MARIN SADOVEANU, primul soț al Mariettei și cel căruia actrița îi datorează numele de scenă „Sadova”. Cei doi divorțează la sfârșitul anilor '20

DE LA STÂNGA LA DREAPTA: Mihail Sebastian, Mihail Polihroniade cu soția, Marietta Sadova (în centru), Mircea Eliade... Primul din dreapta, Haig Acterian, al doilea soț al Mariettei

cercat să impună trupei de la Teatrul Național ideile la care aderaseră, sădind în rândul actorilor o stare de tensiune și de spaimă. Nu a fost de-ajuns și atunci când a avut loc rebeliunea legionară, în noaptea de 21 spre 22 ianuarie 1941, Haig a montat pe terasa Teatrului Național megafoane de la care s-a chemat tineretul legionar să participe la revoltă. A fost greșeala fatală a soților Acterian, căci, după cum se știe, rebeliunea a fost anihilată. Ca participanți activi la manifestație, cei doi au suportat consecințele. Haig a primit 12 ani de închisoare, iar pentru libertate i s-a „oferit" la schimb plecarea pe front, în linia întâi. A murit în august 1943, la Kuban. În ceea ce o privește pe Marietta, la 24 martie 1941, directorul general al Poliției, generalul Leoveanu, la cererea lui Eugen Cristescu, a dispus arestarea și internarea ei în lagărul de la Tg. Jiu. La 15 iulie 1941 a fost eliberată, conform Ordinului nr. 10588 al Ministerului de Interne. De fapt, cel care intervenise pentru eliberarea ei a fost Mihai Antonescu. Din cauza acestei arestări, Marietta a fost dată afară de la Catedra de actorie a Conservatorului Dramatic, iar după eliberare a fost în permanență sub supravegherea Siguranței. În 1942 a revenit la Academia de Muzică și Artă Dramatică, ca suplinitoare a catedrei lui Ion Manolescu. Documentele existente în Arhivele Naționale ale României dovedesc că Sadova era supravegheată tot timpul: *„Marietta Sadova-Acterian, legionară de marcă, eliberată din lagăr, desfășoară din nou o vie activitate legionară în rândurile personalului artistic al Teatrului Național, colaborând și cu Ioana Cantacuzino, cu care este prietenă"*. Sau: *„Marietta Sadova Aterian participă intens la bătălia ajutorului legionar, care în acest an se dă în condițiuni foarte grele datorită evenimentelor. Numita are misiunea de a aduna bani de la cetățuile legionare din înalta societate și să viziteze pe toți «prietenii legiunii» de la care să ceară ajutoare cât mai mari. Toate sumele colectate de numita artistă sunt depuse la D-na Macarovici și Lilica Macovei"* (A.N.R., fond: M.I; dosar: 11/1930).

Ca să reziste, comportament duplicitar

Învinsă în plan politic, Marietta a continuat să joace și să fie preocupată de arta teatrului. Pe de altă parte însă, încă din toamna lui 1944, acțiunile de epurare și arestările zilnice îi dau frisoane. Ziarul „Tribuna poporului", din 25 noiembrie 1944, publica, printre numele legionarilor arestați, și pe cel al Mariettei Sadova. Iar cotidianul „Semnalul", din 21 martie 1945, informa că Sadova a fost audiată în procesul fugii soției lui Corneliu Zelea Codreanu, ajutată de avocatul Sorin Negutzi. Speriată, Marietta adoptă un comportament duplicitar: în public era cu regimul și în particular, contra lui. Greu de menținut acest echilibru.

Montează în stagiunea 1945-1946 la Teatrul Mic spectacolul „Încătușarea" de Philip Barry, iar la Teatrul Odeon, Sala mică (azi Nottara), „Scumpa mea Ruth" de Norman Krasna. În 1947, Marietta face parte din colectivul artistic al Teatrului Național București, dar în același an e eliminată pentru *„activitate dușmănoasă contra regimului nostru"*. Își va câștiga existența din lecțiile particulare de actorie, iar în 1948 o găsim angajată ca figurantă la proaspăt înființatul Studio Cinematografic „Constantin Nottara", unde, „datorită calităților profesionale", avea să fie avansată în funcția de director. Este cea mai fecundă perioadă a carierei Mariettei Sadova, alături de un colectiv excepțional din care făceau parte Clody Bertola, Liviu Ciulei, Nicolae Tomazoglu, Corina Constantinescu, Dan Nasta, Dem. Savu, Jeny Acterian.

Începe acum afirmarea Mariettei în lumea regiei de teatru. Lângă Ion Marin Sadoveanu învățase cum să disece un text dramatic, iar lângă Haig, cum ar trebui să se însceneze o piesă de teatru. Dar după o serie de spectacole cu ecou în viața noastră teatrală, așa cum au fost „Arsenic și dantelă veche" (la Odeon), „Pescărușul" (la Teatrul Municipal), „Othello" (Teatrul Național din Cluj), Sadova este nevoită să abdice de la principiile ei despre artă și viață și să se conformeze noii estetici impuse de comuniști. Ajunge, astfel, să monteze spectacole din dramaturgia proletcultistă, amintind aici „Minerii" de Davidoglu (premiera, la 20 aprilie 1949, la Teatrul Național din Cluj), „Pace pe pământ" de Georg Sklar și Albert Matz (la Teatrul Municipal, premiera, la 29 aprilie 1950). Pătrunde și pe tărâmul cinematografiei și, în 1952, împreună cu regizorul Victor Iliu, turnează filmul „Mitrea Cocor", după romanul omonim scris de Mihail Sadoveanu. Se spune despre Marietta că ea a fost adevăratul regizor al filmului, dar că dosarul ei, prea încărcat de povara trecutului, o așezase în planul doi. Anul 1953 îi aduce o mare izbândă prin memorabila montare de la Teatrul Național din București, „Apus de soare" de Delavrancea, cu George Calboreanu în rolul

Mircea Eliade: „Marietta trăia exclusiv pentru alții"

„De iubirea lor *(n.r. – a Mariettei cu Haig)* știam din Universitate când Marietta era pe cale să se despartă de Ion Marin Sadoveanu. Dar era, pe atunci, o mare taină – așa că nu avusesem prilejul să o întâlnesc. Am întâlnit-o într-o seară de decembrie. Era așa cum o văzusem pentru întâia oară pe scenă. Avea o figură străină, părând mai mult o scandinavă decât o ardeleancă din Bistrița *(n.r. – Marietta Sadova s-a născut la Sibiu, la 14 iulie 1897)*, de unde venise nu cu mulți ani înainte să se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică. De-abia după ce ne-am împrietenit, am înțeles câtă bunătate, inteligență, imaginație și energie zăceau în femeia aceasta, care părea firavă, aproape clorotică, de care-ți era teamă că ar putea cădea oricând bolnavă, pe care te așteptai s-o vezi [preocupându-se] exclusiv de sănătate și problemele ei. Descopereai mai târziu că Marietta trăia exclusiv pentru alții, că alături de marea ei pasiune pentru teatru, viața ei se nutrea din bucuriile pe care le făcea celorlalți".

Mircea Eliade, ***Memorii***

VICTOR EFTIMIU, Marietta Sadova și Liviu Rebreanu (stânga).

MARIETTA în piesa „Șarpele casei", de Vasile Leonescu

Haig Acterian

Haig Acterian s-a născut în 1904, la Constanța, într-o familie de armeni. A fost fratele lui Arșavir și Jeny Acterian. A absolvit Conservatorul de Artă Dramatică la clasa Luciei Sturdza-Bulandra, dar cum n-a reușit, în această meserie, să obțină decât niște roluri episodice, și-a îndreptat energiile spre regia de teatru. Pentru a-și desăvârși cunoștințele în acest domeniu, a plecat la Viena cu scopul de a participa la cursurile de regie susținute de vizionarul regizor Max Reinhardt. Acolo își va fundamenta o nouă estetică pe care dorea să o implementeze mișcării noastre teatrale. Revenit în țară, a montat la Compania Bulandra „Călătoria din urmă" de Peter Sheriff și „Porumbița fără aripi" de Ion Minulescu. Dar visul lui era să monteze la Teatrul Național piesele anticilor sau ale lui Shakespeare. Toate încercările lui de a-și impune numele în teatrul românesc au sucombat însă. S-a spus că una dintre principalele piedici a fost Ion Marin Sadoveanu, fostul soț al Mariettei. Nereușitele în plan creativ l-au făcut să-și îndrepte energia spre teoria de teatru. A colaborat cu articole la „Vremea", „Teatru și muzică", „Universul literar", „Revista Fundațiilor Regale", „Adevărul". În toamna lui 1940 a fost numit director al Teatrului Național din București. În urma rebeliunii din ianuarie 1941, a fost arestat și trimis pe frontul de răsărit în linia întâi. A murit în august 1943, la Kuban.

principal. Apoi, în 1958, la Teatrul Național din Cluj are o viziune originală asupra înscenării „Viforului" de Delavrancea, în care personajul Ștefăniță Vodă nu mai este privit ca un scelerat, ci ca o victimă a lui Luca Arbore. Viziunea originală provoacă un adevărat scandal în rândul „trepăduților" culturnici, iar cenzura avea să-l scoată de pe afiș, considerându-l un spectacol neortodox.

Permanent supravegheată și bănuită de acțiuni subversive, Marietta e totuși decorată de regimul comunist cu Ordinul Muncii clasa a III-a (1951), după cum primește titlul de Maestru emerit al Artelor (1953) și Premiul de stat clasa I (1954). Recunoașterea se poate să-i fi dat curaj să ia decizii îndrăznețe, așa cum s-a întâmplat în 1957, când a semnat un memoriu, alături de Victor Eftimiu și Petre Ștefănescu-Goangă, pentru eliberarea din închisoare a lui Petre Țuțea.

Misiune la Paris

Chiar dacă Sadova era, aparent, cu regimul, acesta nu putea acorda deplină încredere unei „legionare notorii" și, pe deasupra, intelectuală. În anul 1956, Teatrul Național din București a organizat un turneu în Franța cu două piese: „O scrisoare pierdută" de I. L. Caragiale și „Ultima oră" de Mihail Sebastian. Alături de trupa de actori și de regizorul Sică Alexandrescu, la turneu a participat și Marietta Sadova, dar cu o misiune foarte clară.

Era anul revoltei anticomuniste de la Budapesta. Crimele staliniste dezvăluite de Hrușciov în 1954, apoi evenimentele din 1956 din Ungaria, au dus la o „vigilență" sporită a regimului comunist din România. Comuniștii din țara noastră voiau să demonstreze că sunt mai ceva decât regimul stalinist din URSS și, ca urmare, s-au luat măsuri drastice. Cei vizați au fost studenții participanți la acțiunile de solidarizare cu evenimentele din Ungaria și cei mai luminați intelectuali.

Aparent însă, în România, era o deschidere în viața culturală, iar prestigiul țării noastre trebuia afirmat peste hotare. Concret, se cerea stabilirea unor legături cu oamenii noștri de cultură aflați în exil. Constanța Crăciun, ministrul Culturii de atunci, și Pavel Țugui, șeful Secției de cultură-știință la CC al PCR în anii 1956-1960, membru supleant al CC al PCR, i-au însărcinat pe Marietta Sadova și pe George Calboreanu să meargă cu trupa Naționalului bucureștean la Paris, pentru a lua legătura cu Eliade, Cioran și Ionescu și, dacă se putea, pentru a-i atrage de partea regimului din România prin scrierile lor. Sadova a acceptat și, la întoarcerea din Franța, a adus în țară câteva lucrări: *Ispita de-a exista* și *Scrisoare către un prieten din depărtare* de Emil Cioran și *Pădurea interzisă* de Mircea Eliade. Cartea lui Cioran, *Ispita de-a exista*, a fost lăsată și pe biroul Constanței Crăciun, dar celelalte au circulat doar printre prietenii ei intelectuali. Acesta va fi unul dintre capetele de acuzare ale Mariettei în celebrul și tristul dosar Noica-Pillat, căruia Stelian Tănase i-a dedicat cartea *Anatomia Mistificării*.

Procesul Noica-Pillat, închisoarea și sfârșitul

De la revenirea din Franța și până la 15 octombrie 1959, data la care a fost arestată, Marietta Sadova și-a desfășurat nestingherită activitatea de regizoare, profesoară de dicție și actriță. Din dosarul aflat la CNSAS, vol. II, fila 100, aflăm însă că era urmărită 24 de ore din 24 de către serviciile Securității române. Cu doar trei zile înainte de arestare, la 12 octombrie 1959, a fost pensionată. Ancheta a durat până în martie 1960, când a avut loc procesul. Marietta Sadova a primit opt ani de închisoare corecțională, cinci ani de interdicție corecțională, confiscarea totală a averii personale și plata a 1.000 de lei cheltuieli de judecată pentru uneltire contra ordinii sociale. Procesul, considerat „de înaltă trădare", s-a ținut în secret, la ședință participând doar avocații. Calvarul îndurat în temnițele comuniste a încetat la 18 ianuarie 1963, când a fost eliberată de la Penitenciarul Miercurea-Ciuc. Din această încercare, Marietta a ieșit cu demnitatea mototolită, căci la proces, după cum povestește Nicolae Steinhardt în *Jurnalul fericirii*, și-a afirmat apartenența la regim prin zecile de spectacole proletcultiste pe care le montase prin toate teatrele din țară. După eliberare nu s-a lăsat însă doborâtă și și-a reluat activitatea artistică, activând ca regizoare în diferite teatre din țară: Teatrul „Valea Jiului" din Petroșani, Teatrul Național din Cluj, Teatrul „Matei Millo" din Timișoara, teatrele din Oradea, Brașov, Botoșani. Marietta a murit la București, la 17 iulie 1981, ziua în care a încetat și urmărirea ei de către Securitate.

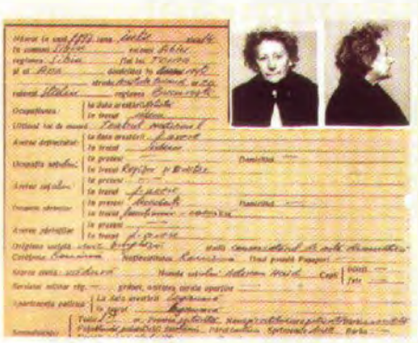

FIȘA de la CNSAS a Mariettei Sadova, arestată în octombrie 1959 pentru „uneltire contra ordinii sociale". Fișa reținea și apartenența politică a Mariettei: legionară, atât la data arestării, cât și în trecut

ACTRIȚA și regizoarea Marietta Sadova, la bătrânețe. Ea va muri la București, în iulie 1981, la trei zile după ce împlinise 84 de ani

Richard Helms, cerberul secretelor politicii externe americane

Richard Helms a fost prototipul spionului modern. Timp de 30 de ani de la înființarea Agenției Centrale de Informații (CIA) și anterior înființării ei, în anul 1946, în perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, la Oficiul de Servicii Strategice (OSS), Richard Helms a deținut funcții-cheie în lumea aceea secretă: agent secret OSS, șef de rețea de spionaj, planificator și organizator de acțiuni secrete, iar în final, timp de peste șase ani (1966-1973), director-general al CIA.

DE MICHAEL NICHOLAS BLAGA

FOTO: GULIVER/ GETTY IMAGES, PHOTOLAND/ CORBIS IMAGES

Niciun alt american nu a fost atât de implicat, atâția ani, cu așa multe acțiuni ale CIA, ca Richard Helms. Povestea lui este, practic, povestea CIA. În descrierea extraordinarei sale cariere, autorul cărții de față a scris prima istorie completă a CIA. Biblioteca Congresului SUA are în catalogul ei peste 200 de cărți despre CIA, cele mai multe dintre ele scrise de foști salariați, dar cartea de față deține o poziție privilegiată față de celelalte.

Motivul ține de faptul că este o lucrare necenzurată, iar autorul ei este acuzat de critici pentru prezentarea lui Helms într-o formulă prea dură. Thomas Powers nu a fost obligat să prezinte manuscrisul acestei cărți spre examinare și aprobare șefilor de la CIA, cum a fost cazul celorlalți autori care au lucrat acolo. Rezultanta acestei situații este că imaginea în care apare CIA în această lucrare este mai obiectivă, mai completă și mai revelatoare decât tot ce s-a scris anterior. Cel puțin acestea sunt calificativele date cărții de față *(The man who kept the secrets – Richard Helms and The CIA)* de către editura Alfred Knopf, care a îndrăznit publicarea ei. Autorul cărții, Thomas Powers, este jurnalist la United Press International (UPI) și laureat al premiului Pulitzer pentru cartea sa precedentă, *Diana: The marking of a terrorist.*

Scandalul Watergate și demiterea directorului CIA, Richard Helms

În galeria directorilor CIA, de la înființare și până azi, Richard Helms ocupă un loc central și privilegiat. Primul motiv este acela că a fost promovat din interior la funcția supremă pentru merite profesionale, în timp ce majoritatea celorlalți directori-generali ai CIA a fost reprezentată de oameni aduși din afara instituției, pe considerente cunoscute doar de președintele SUA. În acest context, cel mai edificator exemplu este cel dat de președintele Gerald Ford, care, la instalarea sa la Casa Albă, a numit la conducerea CIA pe politicianul George Herbert Bush, tatăl ultimului președinte republican al SUA – un om fără experiență în domeniul spionajului extern.

Un alt motiv de distincție pentru Helms, comparativ cu ceilalți directori, este modul în care acesta a ținut piept asaltului Casei Albe asupra CIA de a-l salva pe președintele Nixon și pe oamenii lui apropiați din scandalul intrat în istorie sub numele Watergate. Concret vorbind, Nixon, prin asistenții lui de la Casa Albă (John Dean, Haldeman etc.), încerca să obțină de la CIA milioane de dolari în bani gheață cu care să cumpere tăcerea celor prinși în flagrant în efracția de la Watergate și arestați de FBI. Helms a făcut senzație prin refuzul său de a implica CIA în orice operațiune de acoperire a ilegalităților comise de Nixon și de oamenii lui. Fiind o anchetă federală în plină desfășurare pe plan intern, Helms a considerat în mod corect că este de competența poliției federale FBI și că nu are vreo legătură cu spionajul extern. Pentru acest gest temerar, Helms va plăti cu funcția sa, fiind demis de Nixon și expediat la Teheran ca șef al misiunii diplomatice americane din capitala Iranului.

Șefi de stat uciși din ordinul președinților americani

Al treilea motiv de celebritate dobândit de Helms a fost modul în care s-a comportat după demiterea sa de la CIA și mai ales după demisia lui Nixon de la Casa Albă. Helms a fost anchetat dur de către o comisie a Congresului american prezidată de senatorul Frank Church, care îi cerea lui Helms să dezvăluie toate ilegalitățile comise de CIA sub conducerea sa, în special în Chile, unde președintele ales democratic, Salvador Allende, a fost răsturnat de la putere din ordinul lui Nixon.

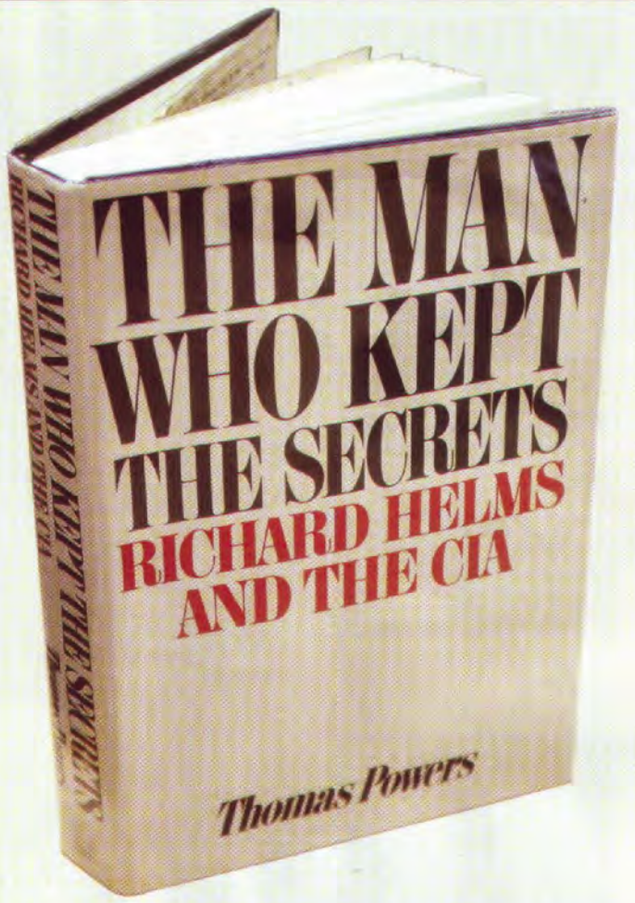

The man who kept the secrets Richard Helms and The CIA,
de Thomas Powers, publicată de editura Alfred Knopf din New York

În aceste confruntări acerbe cu senatorii americani, Helms și-a construit strategia de păstrare a secretelor de stat pe două considerente. Primul a fost apărarea oamenilor de la CIA care au executat ordinele ministrului de Externe Henry Kissinger, aflat la conducerea politicii externe a SUA, alternativa fiind ani de închisoare pentru ei și pentru Richard Helms. Iar cel de-al doilea, obligația de serviciu de a păstra confidențialitatea acțiunilor externe ale guvernului american, alternativa fiind compromiterea SUA pe plan extern.

Pe scurt, Helms s-a decis să mintă comisia senatorială de anchetare a activităților CIA, a fost prins mințind sub stare de jurământ și pedepsit cu amenda maximă prevăzută de lege plus doi ani de închisoare. William Colby, care l-a succedat pe Helms la conducerea CIA, a procedat exact invers în fața Congresului: a livrat senatorilor tot ce au cerut aceștia din arhivele secrete ale CIA, spre disperarea ministrului de Externe Kissinger și a președintelui SUA, Gerald Ford. Așa au aflat America și restul lumii despre asasinarea unor șefi de stat sau de guverne din alte țări la ordinul unor președinți americani (Patrice Lumumba, Rafael Trujillio, Ngo Dinh Diem, Salvador Allende etc.). Pe masa senatorilor americani din sala de anchete au fost expuse de William Colby armele și dispozitivele de ucidere pregătite de CIA pentru asasinarea lui Fidel Castro. În urma dezvăluirilor lui William Colby s-au putut stabili cu precizie crimele comise de președintele Nixon: blocarea justiției SUA în ancheta FBI privind Watergate și violarea Constituției statului Chile prin răsturnarea unui guvern democratic ales.

RICHARD NIXON coborând din *Marine One* (elicopterul prezidențial), pentru a se întâlni cu Richard Helms, directorul general al CIA, în 1969

Asasinate, răsturnări de guverne, experimente medicale...

Nici Henry Kissinger n-a scăpat nepătat, acesta purtând răspunderea pentru organizarea războiului civil din Angola, precum și pentru conducerea directă a acțiunilor americane în Chile contra guvernului Allende. Concluzia finală a anchetei Senatului SUA este precisă, cu enumerarea concretă a ilegalităților comise de CIA, care demonstrează că sub pretextul unei urgențe internaționale (lupta contra comunismului) președinții SUA au folosit un instrument secret al puterii (CIA), pentru violarea unor principii de bază ale Constituției SUA. Între acestea se înscriu: 1) deschiderea frauduloasă a corespondenței poștale a cetățenilor americani; 2) asasinarea unor șefi de stat din Vietnamul de Sud (Ngo Dinh Diem), din Republica Dominicană (Rafael Trujillio), din Congo (Patrice Lumumba), Chile (Salvador Allende), precum și numeroase tentative la viața președintelui Cubei (Fidel Castro); 3) experimente medicale asupra unor cetățeni nepreveniți anterior; 4) finanțarea și educarea poliției locale din alte țări pentru torturarea opozanților; 5) sprijinirea și apoi abandonarea unor răsculați în țări ca Ungaria (1956); 6) injectarea de sume corupătoare de bani în sistemul politic al altor țări (Chile); 7) atâțarea unor războaie civile în scopuri străine țărilor care găzduiau acele războaie (Angola); 8) intervenția directă în răsturnarea unor guverne democratice la cererea unor firme private americane (guvernul Arbenz din Guatemala, răsturnat în anul 1954, la cererea firmei United Fruit).

Cum au aflat americanii de rachetele din Cuba

Un aspect inedit dezvăluit în această carte este contribuția neprețuită adusă de agentul sovietic Oleg Penkovsky în soluționarea crizei rachetelor sovietice din Cuba. Aflat în serviciul britanicilor, care, alarmați de iminența unui război nuclear, au solicitat participarea CIA la interogarea la Londra a lui Penkovsky (cel mai înalt și mai prolific dezertor sovietic), el a furnizat anglo-americanilor peste 10.000 de documente militare sovietice, inclusiv specificații tehnice detaliate ale rachetelor sovietice de ultimă generație.

Aceste documente au permis militarilor americani să urmărească oră cu oră progresul de instalare a rachetelor sovietice în Cuba și să calculeze cu precizie țintele americane care intrau în raza acestora. Așa au descoperit că orice oraș important de pe continentul nord-american era expus devastării nucleare, cu excepția orașului Seattle din statul Washington, de pe coasta Oceanului Pacific. Președintele Kennedy și-a evacuat familia din capitala SUA într-o zonă rurală a statului Virginia. Omenirea nu știe nici azi ce deșert ar fi devenit planeta noastră în urma unui duel nuclear între URSS și SUA în timpul crizei rachetelor sovietice instalate în secret de Hrușciov în Cuba anului 1962. Penkovsky a fost prins în flagrant delict de KGB, arestat, judecat și ars de viu din ordinul lui Hrușciov. În acest context trebuie înțeles și avertismentul ulterior al unui ministru de Externe american că *„nu este rezonabil pentru europeni să se aștepte din partea unui președinte al SUA să riște existența orașului Chicago pentru a salva orașul Hamburg”*.

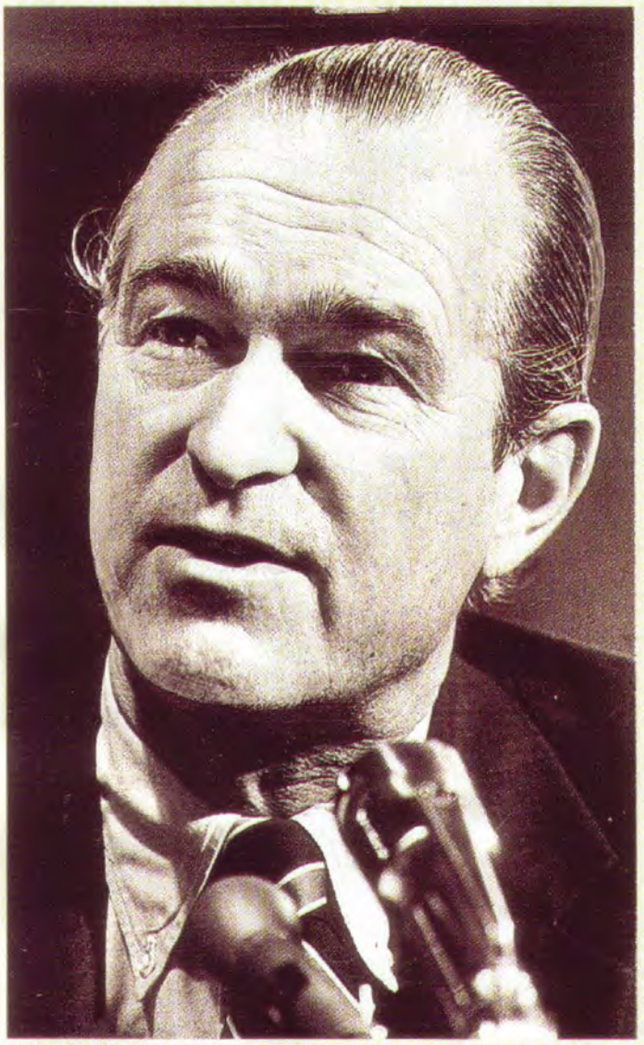

RICHARD HELMS, fostul director al CIA, în fața comisiei senatoriale americane în anul 1973, când a mințit pentru a proteja secretele instituției pe care o condusese

RICHARD HELMS, reinvestit în funcția de director CIA de către președintele Lyndon B. Johnson în 1966

Autorul cărții precizează cu detalii că ordinul de asasinare a lui Fidel Castro de către CIA a fost emis de către președintele Eisenhower și reconfirmat de John F. Kennedy după alegerea sa ca președinte al SUA (pag. 342). Numai că Santos Trafficante, care era plătit de CIA pentru efectuarea atentatului în Cuba, îl informa sistematic pe Fidel Castro despre aceste acțiuni contra lui. Concluzia autorului este lapidară: *„Este un fapt verificat că CIA a încercat în mod cert să-l omoare pe Castro, indiferent de motivele și loialitățile agenților aleși pentru această acțiune"* (pag. 342). Iar Richard Helms era ofițerul care supraveghea la CIA fiecare fază și toate detaliile tehnice ale acestei acțiuni (pag. 150). Ani mai târziu, când președinte al SUA era Lyndon Johnson, acesta a fost informat de Richard Helms, devenit între timp director-general al CIA, despre tentativele de asasinare a lui Castro, organizate sub administrația lui Kennedy.

Autorul cărții scrie că Lyndon Johnson, cu puțin înainte de plecarea sa la pensie de la Casa Albă, a făcut următoarea confesiune jurnalistului Howard K. Smith: *„Am să-ți spun ceva care o să te șocheze: Kennedy a încercat să-l suprime pe Castro, dar Castro a ajuns primul la Kennedy"* (pag. 157).

Sovieticii pregăteau alte „Hiroshime" în Asia

Am lăsat pentru finalul acestui articol cea mai surprinzătoare dezvăluire a acestei a treia cărți scrise de jurnalistul Thomas Powers. Americanii au fotografiat din Cosmos ciocnirile militare dintre trupele sovietice și chineze din luna martie 1969, pe valea râului Ussuri, care este granița naturală a celor două țări. Sovieticii au concentrat acolo mari forțe militare, inclusiv arme nucleare tactice.

Alarmat, Henry Kissinger a ordonat la CIA elaborarea unui studiu aprofundat al conflictului Chinei cu URSS. La prezentarea acestui studiu, guvernul american a aflat cu detalii tehnice că URSS pregătea un atac nuclear contra centrelor de cercetare și dezvoltare a armelor atomice de pe teritoriul Chinei (pag. 210). În sprijinul acestor afirmații neverosimile și nemaiauzite despre cele două puteri comuniste ale lumii, autorul cărții citează, în note de subsol, contribuția adusă la clarificarea acestui secret de stat de către Secretarul General al Casei Albe, H.R. Haldeman. Acesta, în cartea sa de amintiri, *The Ends of Power,* aduce detalii suplimentare ale demersurilor sovietice pe lângă președintele Nixon, de la care rușii încercau să obțină un acord politic în atacul nuclear al URSS contra Chinei (pag. 354).

Omenirea află cu mare întârziere că în vara anului 1969 sovieticii pregăteau alte Hiroshime pe continentul asiatic! Cartea nu ne spune cine a reușit să-i oprească pe sovietici de la bombardarea atomică a Chinei: Nixon, Mao sau amândoi împreună? Să nu uităm că Nixon și Kissinger au intrat în istoria acelei perioade pentru modul în care au jucat cartea Chinei în marele joc strategic contra URSS-ului. În încheiere, menționez un detaliu pitoresc: pentru a nu pierde pensia cuvenită pentru cele trei decenii de activitate la OSS și la CIA, Richard Helms a primit cu suspendare sentința de doi ani de închisoare pentru sperjur la audierile Congresului SUA. El a decedat în urmă cu opt ani, la 22 octombrie 2002, la venerabila vârstă de 89 de ani.

La Estoril, în Portugalia

Din gloria lui Carol al II-lea a rămas doar plăcuța

„Meu amor, meu amor, meu corpo em movimento…" Chiar dacă nu ai cunoaște istoria casei, un fior de dragoste răzbate și acum, întocmai ca un tânguitor fado, de dincolo de ziduri. După 57 de ani de la moartea regelui am găsit la Estoril casa în care și-au petrecut exilul și povestea de dragoste Carol al II-lea și soția sa, Elena Lupescu.

DE VINCENȚIU FOTESCU

Înainte de a pleca din țară, un prieten, mare amator nu atât de istorie ca atare, cât de bizanteriile ei, mi-a spus: *„Dacă tot pleci în Portugalia, ai putea să mergi să cauți și casa în care și-au trăit exilul lusitan Carol al II-lea și Lupeasca. Eu am găsit-o acum câțiva ani, dar nu am putut să intru. Tu ești mai tânăr, poate reușești".* Astfel formulată invitația la aventură, prietenul meu a fost sigur că voi trece ca acceleratul pe la castelele Lisabonei, voi zăbovi poate mai mult la Capătul Lumii, așa cum am promis, dar ținta principală va fi casa cuplului regal ce a ales exilul. Și, evident, nu s-a înșelat.

„Habar N-am al II-lea". Ce face un turist când nu găsește un obiectiv turistic, ba mai și vede o clădire pe care scrie cu litere de-o șchioapă și în câteva limbi de circulație internațională *„Întreabă-mă!"*? Desigur, dă năvală în centrul de informare turistica din Cascais, de unde iese blindat cu hărți, cărți de vizită, ilustrate, suveniruri de 2 euro bucata, o sticlă cu suc, pliante de la principalele taverne ale stațiunii, instrucțiuni de folosire a te-miri-ce, ghidul micului cercetaș etc. După cum arată domnișoarele de la recepție, e clar că-ți pot lămuri orice curiozitate. Asta până la întrebarea mea: *„Locuința în care a trăit regele român Carol al II-lea, vă rog".* Mă privește interzisă preț de câteva secunde, dar, în fond, nu eu am agățat *„Întreabă-mă!"* pe pereți. În mod aproape nesperat, domnișoara își suflecă mânecile și se năpustește pe Internet și pe telefonul mobil, cerând informații în stânga și în dreapta. E atât de ocupată încât nu simte privirile ucigătoare ale celor ce s-au așezat la coadă după mine. Eu însă, da. *„Cum ziceați că-l cheamă pe tipul acela, al II-lea, parcă?"* Nici nu apuc bine să mă împăunez cu istoria strămoșească și domnișoara sare în sus, efectiv, de bucurie. Dintr-un colț prăfuit de Internet au izbucnit la suprafață, pe display, răspunsurile corecte. *„Da, regele dumneavoastră a existat! Nu, nu a avut domiciliul aici, în Cascais, ci cu o stație mai devreme, în Estoril".* Adresa este undeva pe Rua do Alentejo, e o casă mare, nu am cum să o ratez. Casa se cheamă ceva de genul *„Marisol"*, probabil un fel de *„Mărioară"*, îmi notez eu după vorba extrem de rapidă a interlocutoarei. Astfel că, după mai bine de jumătate de oră de căutări, ies triumfător cu adresa în mână, însoțit de murmurele destul de explicite în esperando ale celor ce au îngroșat coada la *„Întreabă-mă!"*, în urma mea. Vorba aceea, n-ai cu cine, niște turiști...

În căutarea reședinței, pe Rua do Alentejo. Ajungem după șapte minute de mers cu trenul, cu tot cu suit în vagon, deschide ușa, închide ușa, pardon, merci, bonjour. Vizavi de micuța gară unde cel mai impozant element este placa pe care scrie *„Estoril"*, dăm peste parcul stațiunii. În față se deschide, în toată splendoarea lui, Oceanul. Văzut din partea asta, pare, deși nu este, cu totul altul decât imensitatea de apă care te întâmpină *„peste Baltă"*, la New York. Alegem, evident, varianta parcului cu palmieri, străjuit de Casino, hoteluri de lux, restaurante cochete și străzi construite pe deal la unghiuri ascuțite. Prea ascuțite! Deoarece, *„per pedes"* fiind, am senzația că mă cațăr pe Muntele Furnica de la noi. Ajung în sfârșit în dreptul străzii Alentejo și e doar o chestie de inspirație în ce parte să merg. Stânga sau dreapta. Probabil că *„urările"* de bine primite la *„Întreabă-mă!"*, în Cascais, își fac efectul abia acum fiindcă aleg dreapta. Ceea ce îmi oferă un exercițiu cardio de aproape o oră, posibilitatea de a afla de mai multe ori cum se spune *„nu știu"* în dialectul locului, dar și o priveliște de sus, de foarte de sus, a stațiunii preferate de capetele încoronate din toată Europa. Într-un târziu ajung, din nou, la punctul de plecare. Și fac stânga. După ce îmi palpită inima în fața unei clădiri impozante, altă dată de mare șic, acum în prag de demolare și înconjurată cu un gard din sârmă, după ce aflu de la recepția hotelului aflat vizavi că ori am greșit orașul, ori strada, ori obiectivul turistic, evident, la mai puțin de

FOTO: GULIVER/GETTY IMAGES, COLECŢIA PERSONALĂ VINCENŢIU FOTESCU

SUS: Fostul rege al României, Carol al II-lea, împreună cu soţia sa, Elena Lupescu, în vila din Estoril, în 1950
JOS: Carol al II-lea în faţa intrării vilei din Estoril

„Am puţină nădejde că se va putea dezlega vreodată, până în toate ascunzişurile ei, enigma Carol, enigmă psihologică mai mult decât istorică. Observatorii contemporani vor mărturisi sau cu totul împotriva lui Carol, înfăţişându-l ca pe un demon; sau cu totul pentru dânsul, făcând din el un erou ce n-a fost înţeles. Vor avea dreptate şi unii şi ceilalţi. Căci a fost şi demon şi erou; şi întruchipare a puterilor întunericului şi arătare luminoasă, deschizătoare de zări mai bune. Carol nu poate fi prins şi exprimat în formule simpliste, ca un personaj de melodramă care întruchipează sau tot răul sau tot binele".

Mihail Manoilescu

GARA din staţiunea portugheză Estoril, unde s-au stabilit fostul rege al României şi Elena Lupescu

PLĂCUŢA de la intrarea în vilă, singurul lucru care mai aminteşte că în acest loc a locuit fostul suveran al României

ŞEMINEUL în faţa căruia îşi savura cafeaua Carol al II-lea

PISCINA a înlocuit vechiul teren de tenis unde se relaxa Carol

300 de metri aveam să găsesc ceea ce căutam! Condominium *„Rei Carol"* şi parcă, pentru prima dată, nu mi-a mai păsat nici mie al câtelea era.

Greaua moştenire: instalaţia de supraveghere. Ceea ce am crezut că e *„Pensiunea Mărioara"*, s-a dovedit a fi *„Villa Mar y Sol"*, denumirea care l-a atras pe Regele Carol al II-lea spre această proprietate. I-a promis Elenei Lupescu luna de pe cer, dar a reuşit să îi ofere, până la urmă, *„Marea şi Soarele"* la Estoril. Şi dragostea sa vulcanică, cu năbădăi, cu acceptări şi renunţări, totală... Ceea ce poate însemna, până la urmă, chiar şi luna de pe cer.

Primul lucru pe care l-am văzut la intrarea în casă a fost panoul mare cu chei, întocmai ca la hotel. Sunt 22 de chei frumos rânduite. Apoi privirea mi-a fost atrasă de un suport special, frumos realizat, plin cu umbrele. Probabil că făcea parte din *„eticheta"* locului fiindcă despre ploaie, la Estoril, se cunosc cele mai multe lucruri din cartea de geografie şi nu din experienţa cotidiană. Construită la capătul unei alei pietruite şi mărginite de un uriaş conifer, casa este realizată în stilul neoclasicismului de început de secol XX, foarte diferită de tot ceea ce se vede în jur. Vila iniţială este înconjurată acum de alte două aripi de clădiri, construite recent, ceea ce face, alături de piscina care a înlocuit vechiul teren de tenis, ca acest condominium, *„Rèi Carol"*, să fie un loc destul de râvnit în Estoril, şi nu la preţuri exorbitante. De altfel, locatarii spun că mare parte a cheltuielilor de întreţinere sunt legate de sistemul de supraveghere, destul de sofisticat şi menit să protejeze în cele mai mici amănunte intimitatea celor care locuiesc aici.

În prezent, vechea casă este destinată în special locurilor comune ale locatarilor. Ei pot servi masa aici când au musafiri, se pot delecta stând în faţa şemineului sau pot citi presa în sala de lectură. Din păcate, aproape nimic nu mai aminteşte de foştii proprietari, poate doar plăcuţa de la intrare, cuvintele *„Rei Carol"* gravate caligrafic în dreptunghiul din aramă fiind mai mult un artificiu de marketing – cine nu ar vrea să locuiască într-o casă cu *„sânge albastru"*? – decât o recunoaştere a regelui român şi a soţiei sale. De altfel, singurele *„urme"* lăsate de cuplul regal şi păstrate de oficialităţile portugheze se găsesc în Muzeul Imigraţiei, la doi paşi de gară, unde, din numeroasele fotografii istorice, cuplul regal arată că a reuşit desprinderea de etichetele statutului lor social, devenind pe parcursul şederii lor la Estoril ceea ce milioane de oameni visează să fie: un simplu cuplu de îndrăgostiţi, convinşi că doar pentru ei soarele răsare deasupra acestui pământ binecuvântat.

MOŞTENITOAREA: În exil, visul Elenei Lupescu s-a împlinit. Carol a luat-o legal de nevastă în 1947, în Brazilia. Unele surse spun că Duduia l-ar fi păcălit că e pe moarte şi că asta e ultima ei dorinţă. Cei doi s-au stabilit la Estoril, o staţiune pentru bogătaşi, în Portugalia. Au cumpărat un palat şi o duceau bine. La 3 aprilie 1953, fostul rege a murit de inimă, la 59 de ani. Elena Lupescu i-a mai supravieţuit încă 24 de ani, decedând la 7 iulie 1977. Surse din emigraţie spun că îşi aducea aminte cu nostalgie de ţara în care se născuse şi primea emigranţii români care doreau să o vadă.

interviuri • reportaje • cultură / în fiecare joi

„Nu știu
ce-a căutat neamțu'
în Bulgaria, dar nu pot
să nu mă întreb
ce caută el
din ce în ce mai mult
în imaginarul românilor.
Și să mă gîndesc că
seamănă parcă
tot mai mult
a vis de ordine..."

Vintilă Mihăilescu

ACUM
și în rețeaua
de magazine
MIC.RO

DILEMA VECHE

...îți dă mai mult de gîndit!

ABONEAZĂ-TE! la Historia

OFERTĂ SPECIALĂ*

50% reducere pentru studenți și pensionari*

Pentru abonamente și informații sunați la 0800.800.111, număr cu apel gratuit în orice rețea, între orele 7.00 - 22.00 (luni – duminică), e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

Abonamente non-stop la 0318.200.200, număr cu tarif normal.

Nume ..... Prenume ..... Compania* .....
Cod Fiscal* ..... *(* Completați numai dacă plătitorul este o firmă)* Str. .....
nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. ..... localitate ..... județ/sector .....
cod poștal ..... telefon ..... e-mail .....
Adresa de livrare (dacă este diferită față de adresa de mai sus): Str. .....
nr. ..... bloc ..... scara ..... etaj ..... ap. ..... localitate .....
județ/sector ..... cod poștal .....
Doresc să mă abonez începând cu data de ..... (scrieți în căsuță numărul de abonamente pe care doriți să-l contractați)

Historia ☐ **3 luni** (3 numere) - **13 lei** ☐ **6 luni** (6 numere) - **25 lei** ☐ **12 luni** (12 numere) - **47,50 lei + carte CADOU**

și am achitat S.C. Adevărul Holding S.R.L. în contul ☐ nr. RO21 RNCB 0070 1048 3031 0008 deschis la BCR Pipera, ☐ RO81 ABNA 4100 2641 0028 5818 deschis la RBS BANK SA Centrala București cu ☐ mandatul poștal ☐ OP nr. ..... din data .....

Trimite dovada plății și talonul completat ■ la S.C. Adevărul Holding S.R.L. (Șos. Fabrica de Glucoză nr. 21, sector 2, București) ■ la OP 33 - CP 14 București ■ prin fax: 021.407.54.67 ■ prin e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

*** Pentru a beneficia de reducere, transmiteți obligatoriu copie după carnetul de student vizat la zi sau după ultimul talon de pensie în același plic cu talonul de abonare și dovada plății.**

METODE DE ABONARE

SMS

3 LUNI
un SMS la 7466
6 euro, fără TVA
Orange, Vodafone și Cosmote

6 LUNI
un SMS la 7485
15 euro, fără TVA
doar Vodafone

12 LUNI
un SMS la 7480
20 euro, fără TVA
doar Vodafone

Trimite un SMS la unul dintre numerele de mai sus (în funcție de perioada dorită) cu textul HISTORIA. Din rețeaua Orange vei primi un mesaj de confirmare a înregistrării. Din rețeaua Vodafone sau Cosmote vei primi un mesaj prin care ți se cere confirmarea, iar costul SMS-ului de răspuns este de 0,05 euro. Contravaloarea SMS-ului nu se returnează. Informații la tel: 0800.800.111.

ONLINE pe www.adevarul.ro

Ai nevoie de un card MASTERCARD, VISA, VISA ELECTRON sau MAESTRO valabil.

La sediile, chioșcurile și librăriile Adevărul

POȘTĂ

La oficiile poștale și firmele de abonamente din țară, cu care Adevărul Holding are contracte.

CADOU!**

O CARTE EVENIMENT „FRANCO Un bilanț istoric"

** ofertă valabilă numai pentru abonamentele pe 12 luni

FOTO: RĂZVAN PĂSĂRICĂ, GAZETA SPORTURILOR (1945)

Angelo Niculescu dezvăluie de ce n-a jucat Dobrin în Mexic

Angelo Niculescu, antrenorul care a condus naționala de fotbal la Campionatul Mondial din 1970, e unicul supraviețuitor al celebrei echipe Carmen București, desființată de comuniști în 1947.

DE ADRIAN EPURE

PRIMĂ LA DINAMO: TREI METRI DE STOFĂ! Dacă în fotbalul de azi un jucător poate primi și o primă de 100.000 de euro dacă obține o performanță notabilă, precum câștigarea campionatului, în anii '50 se juca mai mult de plăcere. „Țin minte că am primit o dată trei metri de stofă pentru haine, iar altă dată câțiva metri de pânză pentru cearșafuri. Astfel de recompense par ridicole acum, dar în acele vremuri ne erau foarte utile. E adevărat, mai luam și câte o primă de joc ce era echivalentă cu un salariu lunar", a povestit Niculescu.

Angelo Niculescu își trăiește bătrânețile într-un bloc vechi, situat în apropierea Liceului „Spiru Haret" din Capitală. Deși a împlinit deja 89 de ani, fostul selecționer e foarte lucid și are o memorie de elefant, putând să-ți descrie la fel de ușor un gol marcat de Iuliu Bodola în anii '30 sau reușitele din ziua de astăzi ale unui Andrei Cristea. Spre deosebire de alți antrenori etichetați drept „Domn' Profesor", Angelo Niculescu își merită cu vârf și îndesat renumele, întrucât a absolvit cu acte în regulă Academia Națională de Educație Fizică și Sport din București. Orice discuție despre fotbal îl prinde foarte rapid, venerabilul tehnician fiind omul care spune întotdeauna lucrurilor pe nume.

Mociornița, „domn distins". Despre jucătorul Angelo Niculescu nu se mai cunosc astăzi prea multe, însă tehnicianul a evoluat mai bine de zece ani în primul eșalon. *„Apogeul meu ca fotbalist a coincis cu perioada belică, iar eu am stat patru ani sub arme, motiv pentru care nici n-am ajuns vreodată la echipa națională. Am și luptat pe lângă Odessa. Apoi, am fost detașat la FC Craiova, unde am și câștigat titlul, în sezonul '42-'43, dar campionatul de război n-a fost niciodată oficializat"*, își amintește profesorul Niculescu, care consideră că perioada cea mai bună a carierei sale a fost cea petrecută la echipa lui Ionel Mociornița, Carmen București. *„El era un domn distins, avocat de profesie, care a și jucat alături de noi o perioadă. În '45-'47 noi aveam contracte de profesioniști, chiar dacă se instaurase deja comunismul. Eram încadrați, pentru «camuflaj», la fabrica lui Mociornița, dar primeam salarii cu totul aparte. Banii îi luam în funcție de activitatea sportivă, iar în plus ni se acordau și prime de meci"*, povestește fostul selecționer. După desființarea echipei, Niculescu a ajuns la „Ciocanul", iar ulterior, la „Dinamo", unde și-a încheiat cariera, în 1950.

„Pentru mine, cel mai mare fotbalist român din toate timpurile a fost Iuliu Bodola. Nici Nicolae Dobrin, nici Gică Hagi nu se puteau compara cu el"

Dobrin în Mexic. Sub comanda antrenorului Angelo Niculescu, România s-a calificat din nou, în 1970, la un Campionat Mondial de Fotbal, după o absență de 32 de ani. Naționala României a trecut de o grupă preliminară de foc, în care a întâlnit Portugalia, medaliată cu bronz în 1966, Elveția și Grecia, pentru a nimeri apoi în „Groapa cu Lei" de la Guadalajara, o grupă cu Anglia, campioana en-titre, Brazilia, campioana din 1958 și 1962, respectiv, Cehoslovacia. *„Pentru mine, participarea la Mexico '70 a fost împlinirea unui vis"*, mărturisește Angelo Niculescu, care nu ocolește nici subiectul Nicolae Dobrin. *„După mine, Gicu a fost mai mare decât Hagi, pentru că știa să dea culoare fotbalului, era un artist care îmbina plăcutul cu utilul. Totuși, același Dobrin mi-a creat mari neplăceri în Mexic. Cerea mereu un tratament special. Să facă ce făcea și la club, adică doar ce voia el. Or, la Națională nu se putea asta. Era comod și nu depunea efort decât dacă avea chef. Altfel, era băiat de treabă"*, spune antrenorul care nu l-a folosit niciun minut la Mondialul de acum 40 de ani. Și-și motivează decizia: „Dobrin a venit în Mexic ca să se distreze și să se simtă bine. Pleca noaptea din cantonament împreună cu Rică Răducanu și veneau dimineața. Odată i-am așteptat în paturile lor, eu și secundul, ca să nu ne mai poată minți. Șeful delegației a vrut să-i trimitem acasă, dar m-am opus, pentru că ne făceam de râs. Dobrin se uita mereu la englezi. Ăia mai beau câte o bere, mai stăteau la o tera-

AZI LA VENUS

F. C. CARMEN VA TRECE DIN NOU IN FRUNTEA CLASAMENTULUI DUPA JOCUL CU UNIVERSITATEA

Arena Venus găzduește astăzi un match contând pentru campionatul «Onoarei». Cele două echipe care se vor întâlni sunt F. C. Carmen și Universitatea.

Fostul leader F. C. Carmen va trece astăzi din nou în fruntea clasamentului, deoarece Universitatea nu-i poate opune o rezistență serioasă.

Totuși pentru prezumptivii învingători, matchul de astăzi este o chestiune de maximă importanță. «Galbenii» sunt hotărâți să-și verifice puterea de shoot.

Universitatea, în schimb, din cele ce am putut afla din cercuri apropiate conducerii, este hotărâtă să facă un match cât mai strâns.

D-lui Cristea Marin i se vor prezenta echipele următoare:

SIMATOC (Carmen)

F. C. CARMEN: Șt. Ionescu, Panait, Niculescu Angelo, Șiclovan, Torjoc, Simatoc, Fabian I, Marian, Fabian II, Farcaș, Iordache.

UNIVERSITATEA: Nichifor, Drăgulescu, Jean Niculescu, Jipa, Matei Dumitrescu, Predescu, Petre Ion, Șiboteanu, Sustreanu Herescu, Pricop.

Partida va începe la ora 15,15 și nu poate avea decât un învingător sigur: F. C. Carmen. Rămâne de văzut numai modul cum își va înșuși victoria.

URMĂRIT CU APARATUL FOTO LA BUTONIERĂ

Angelo Niculescu ne-a mărturisit că s-a simțit de multe ori hăituit de către cei din Securitatea Statului, mai ales că avea posibilitatea de a pleca mereu în străinătate. „Sigur că s-a încercat racolarea mea, am fost și urmărit. Unii securiști mai sinceri îmi și arătau câteodată aparatul de fotografiat de la butonieră. Nu m-am lăsat însă niciodată influențat de tentații de-astea ieftine. Eu n-am fost nici măcar membru PCR!", a comentat fostul jucător al echipei Carmen București

să, dar erau campioni mondiali. Noi ce eram? Niște anonimi. La ultimul meci de pregătire, s-a tras undeva în stânga, la umbra tribunei, și nu se mișca de acolo. I-am zis: «Gicule, ce faci?», «Nea Angelo, eu nu pot. Nu vezi ce soare e?». «Gicule, tu ai zis că nu poți. Să știi că nu s-a născut încă fotbalistul cu umbrelă». Și atunci, eu de ce să joc cu Dobrin? Ca să-i fac lui un hatâr și să mă compromit eu? Oricum, la vremea aceea nu mi-a reproșat nimeni nimic. După ani de zile s-a ridicat problema: de ce nu a jucat Dobrin în Mexic? Acum ați aflat de ce nu a jucat".

Fostul selecționer explică și de ce l-a introdus totuși pe Rică Răducanu în meciul cu Brazilia: *„Răducanu a avut noroc. La 2-0 pentru Brazilia m-am gândit că ar fi cazul să-l schimb pe Adamache, mai ales că și Rică începuse să se trezească la realitate. Înainte de meci a venit la mine în cameră și m-a întrebat: «Bre, dar ce-o să zică soția mea, nașul meu, că am fost aicea, în Mexic, și n-am jucat?». I-am spus: «Măi, Rică, mie-mi place cum gândești acum, dar cel mai bine era ca gândirea asta să fi avut-o cu două săptămâni înainte, pentru că altfel ar fi stat lucrurile!». Schimbarea asta a lui de atitudine m-a convins să-l bag în meciul cu Brazilia".*

Cum a apărut „temporizarea". Selecționerul Angelo Niculescu a fost îndelung criticat de presa vremii pentru că a introdus la echipa națională conceptul de „temporizare", caracterizat drept un stil de joc foarte lent, cu multe pase de-a latul terenului. *„Ideea de bază a «temporizării», foarte actuală și astăzi, a fost aceea de preparare a jocului la mijlocul terenului pentru declanșarea acțiunilor ofensive pe spațiile libere. Nouă ni se cerea, pentru că suntem români, să mergem și să cucerim Pământul, să luptăm precum Mircea Vodă și Ștefan cel Mare. Nu prea se putea, că l-au cucerit alții înainte! Eu mi-am însușit această tactică în perioada când am făcut un turneu în Brazilia, dar și în timpul cursurilor de perfecționare organizate de UEFA"*, punctează fostul mare antrenor.

Campion al Africii cu Club Africain de Tunis. Pe lângă activitatea de selecționer, pe care a desfășurat-o între 1967 și 1972, Angelo Niculescu a mai fost antrenor și la Dinamo, Steaua, Tractorul Brașov, SC Bacău, Sportul, Poli Timișoara, „U" Cluj și FC Galați. El regretă și astăzi faptul că Partidul nu i-a dat voie să antreneze în străinătate. *„Astea au fost timpurile. Au plecat alți colegi de-ai mei, precum Piști Kovács, iar eu a trebuit să rămân pentru că eram antrenorul echipei naționale. M-au dorit cei de la Olympique Marseille, a venit și un grec de la AEK Atena care a stat două săptămâni prin București, dar n-am primit aprobarea Comitetului Central. Apoi, după ce am făcut egal în Finlanda din cauza lui Răducanu, m-au schimbat!"*, își amintește Angelo Niculescu, care a reușit totuși să plece, în 1990, la Club Africain de Tunis. *„Abia când aveam 69 de ani am fost solicitat să preiau Club Africain de Tunis, dar am cerut să fiu director tehnic și să aduc eu un antrenor principal. Știind că Balaci a fost vitregit de soartă prin accidentul ăla nenorocit și nu-l mai băga nimeni în seamă, l-am luat pe el. Numai că Ilie s-a singularizat apoi fără nicio explicație...Oricum, sunt mândru că am reușit să câștigăm Cupa Campionilor Africii".*

„Cel mai competent sfătuitor a fost fratele meu, Jean Niculescu, mai mare decât mine cu 12 ani. A jucat și el la Olympia București, iar apoi a fost funcționar la Telefoane"

DVD-ul lunii ianuarie

ÎNCEPÂND CU LUNA IULIE 2010, AVEȚI LA DISPOZIȚIE REVISTA „HISTORIA" ÎN DOUĂ VARIANTE: CU DVD, LA PREȚUL DE 11,99 LEI, ȘI FĂRĂ DVD, LA PREȚUL DE 8,99 LEI. ABONAȚII VOR PRIMI REVISTA CU DVD.

JULES VERNE

Deși povestirile sale erau foarte apreciate în cercurile literare, Jules Verne a reușit să găsească un editor abia în anul 1863. Romanul său de debut a fost *Cinci săptămâni în balon,* iar editorul, Pierre-Jules Hetzel. Apreciind talentul lui Jules Verne, acesta a încheiat un contract pe 20 de ani care îl obliga pe autor să predea două cărți pe an contra sumei de 10.000 de franci. Ultimul său roman, *Parisul în secolul 20,* a fost publicat pentru prima dată în 1994. Jules Verne a fost cel mai bine vândut autor din toate timpurile, iar operele sale au fost traduse în cele mai multe limbi, până la apariția romanelor polițiste ale Agathei Christie. Totodată, aventurile imaginate de „părintele" literaturii SF au fost ecranizate în mai multe rânduri.

NU PIERDE URMĂTORUL DVD!

În FEBRUARIE:

„Viața lui Jules Verne"

EVA BRAUN

În aprilie 1945, Eva Braun i s-a alăturat lui Hitler în buncărul din Berlin. I s-a oferit posibilitatea să fugă, dar a considerat că este una dintre foarte puținele persoane care i-au rămas loiale lui Hitler și putea să demonstreze acest lucru împărtășind aceeași soartă cu el. „De când ne-am întâlnit prima dată, am jurat să te urmez pretutindeni, chiar și la moarte. Trăiesc doar pentru iubirea ta!". Acesta era „crezul" Evei Braun. Pe 29 aprilie, asistați de Joseph Goebbels și Martin Bormann, Eva și Adolf s-au căsătorit.

Jack Spintecătorul,
și teroarea din Whitechapel

Imaginea celebrului și terifiantului criminal în serie, Jack Spintecătorul, care a inspirat numeroase pelicule, este departe de a fi conturată, chiar și azi, la peste 100 de ani de la atrocitățile produse în cartierul londonez rău famat, Whitechapel. De-a lungul vremii, chipurile atribuite criminalului au variat, incluzând personaje din toate categoriile sociale: vagabonzi, comercianți, doctori sau chiar membri ai Casei Regale. Totuși, autorul acestor crime abominabile nu a fost găsit. De altfel, nici numărul victimelor nu este exact, multe alte evenimente fiind atribuite aceluiași autor. Dintre cele unsprezece omoruri investigate de poliție, cinci au fost desemnate ca fiind opera unui singur infractor. Dosarele de la Poliția Metropolitană arată că investigațiile au început în 1888, luându-se, până la urmă, în considerare și alte șase crime desfășurate pe parcursul perioadei 3 aprilie 1888-13 februarie 1891. Cele cinci victime clare sunt: Mary Ann Nichols (Polly), ucisă vineri, pe 31 august 1888 (avea 43 de ani);

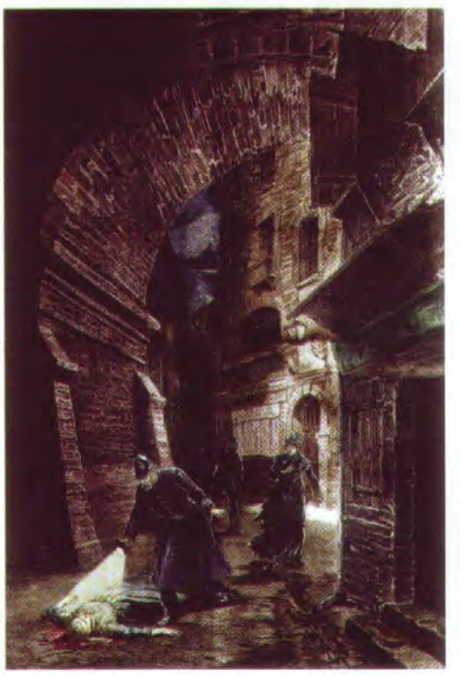

Annie Chapman (Dark Annie), 47 de ani, omorâtă sâmbătă, 8 septembrie 1888 (ucigașul i-a extirpat uterul); Elizabeth Stride (Long Liz), 44 de ani, ucisă pe 30 septembrie 1888; Catherine Eddowes (Kate Conway sau Mary Ann Kelly), 46 de ani, omorâtă în aceeași zi cu victima anterioară (îi lipseau uterul și rinichiul stâng); Mary Jane Kelly (Ginger), 25 de ani, omorâtă pe 9 noiembrie 1888. Cadavrul ei a fost teribil mutilat.

Ivan cel Groaznic,
un nebun?

Ajuns pe tronul Rusiei la 16 ianuarie 1547, Ivan al IV-lea s-a autointitulat primul Cezar (Țar). În prima parte a domniei, Ivan s-a remarcat prin reforme populare. Politica de deschidere spre Europa a dus la modernizarea țării. Țarul și-a organizat prima armată profesionistă și a anexat teritorii. Totuși, a doua decadă a domniei sale i-a adus o serie de nenorociri care i-au zdruncinat sănătatea mintală. Desele căsnicii cauzate de morțile premature ale soțiilor (dar și ale copiilor săi) sau de infidelitățile acelorași soții, precum și uneltirile boierilor, răscoalele și schimbările rapide în politica externă au făcut din înțeleptul și autoritarul țar un personaj ursuz, suspicios și irascibil. Uciderea accidentală a prințului moștenitor l-a aruncat în pragul nebuniei, posteritatea păstrând această imagine.

Haina din blană controverse, putere și lux

FOTO: GULIVER/GETTY IMAGES, PHOTOLAND/CORBIS IMAGES, REALITATEA ILUSTRATĂ

Actrițele celebre le-au asortat cu diamante, nevestele de dictatori le-au colecționat, iar simplele croitorese doar au visat la ele. Blănurile au sedus atât mințile oamenilor obișnuiți, cât și pe cele ale regilor.

DE DANIELA ȘERB

Despre Elena Ceaușescu se spune că avea în garderobă 40 de haine din blană. Cele mai multe, primite de la diversele întreprinderi socialiste care se întreceau să-i facă „tovarășei" cadouri costisitoare. Prin anii '80, în timpul unei vizite oficiale în Suedia, soția dictatorului român s-a afișat purtând o haină scumpă din blană de jaguar, fapt care a stârnit dezaprobarea publică întrucât această specie tocmai fusese declarată protejată. Lipsa de tact a Elenei Ceaușescu a fost taxată prompt de presa occidentală, nu și de cea internă care nu a suflat o vorbă despre acest incident.

Dar, cine a purtat prima dată o haină din blană? Probabil *Homo sapiens,* spun antropologii, care plasează evenimentul cu mai bine de 30.000 de ani în urmă. Purtată inițial în scop practic – acela de a-i apăra pe oameni de frig, haina din blană a devenit cu timpul un însemn al elitismului, al opulenței și al apartenenței la clasa socială și așa a rămas până astăzi. În ciuda controverselor, piața pieselor de îmbrăcăminte confecționate din blana diferitelor animale a rămas rezervată oamenilor cu bani.

Hermină pentru umerii împărătești. Blana unui animal de mici dimensiuni de culoare albă iarna și cafenie vara, asemănător nevăstuicii și care trăiește în țările nordice, a devenit nelipsită din garderoba regilor lumii. De la Petru cel Mare al Rusiei la Ecaterina I, a doua sa soție, și până la Alix, consoarta țarului Nicolae al II-lea Romanov, toți au fost înfățișați în picturile epocii purtând prețioasa hermină. O hermină vânată iarna, când era albă, pentru că vara pielea ei maro nu valora mai mult decât a unei pisici.

În 1894, prințesa Alix (Victoria Helene Luisa Beatrice Hesse-Darmstadt, care, după convertirea sa la religia ortodoxă, a devenit Alexandra Feodorovna sau Alix, soția țarului Nicolae al II-lea) a fost pregătită de nuntă în Salonul de malachit al Palatului de Iarnă din St. Petersburg. La fel ca oricare altă Mare Ducesă a Rusiei, în ziua nunții, părul i-a fost pieptănat în stil tradițional, cu bucle revărsate pe umeri, în fața faimoasei oglinzi din aur a împărătesei Anna Ivanovna. Croitorul doamnelor Casei imperiale i-a înmânat bijuteriile Coroanei într-o cutie din catifea roșie. Viitoarea împărătească purta deja, prinse în rochia cusută cu fir din argint, numeroase splendide diamante. Ținuta era completată de o imensă hlamidă împărătească cu bordură din her-

mină. Istoricii clipei au consemnat faptul că trena împărătesei era atât de grea încât aceasta nu se putea mișca și a fost nevoie de ajutorul șambelanilor pentru a purta „povara" regească.

Și prințesa Victoria a purtat la încoronarea regelui Eduard al VII-lea al Angliei, în 1902, o robă din catifea roșie, tivită cu fir din aur. Pe lângă bordura din hermină albă, mantia, care măsura câțiva metri, mai avea și o capă din același material.

Nici înaltele fețele bisericești nu au rămas insensibile la seducțiile blănurilor scumpe. Cardinalii, episcopii și papii aveau dreptul să poarte o mantie din blană sau mătase, în funcție de anotimp.

Garderoba lui Vasile Lupu, model de eleganță. Lilia Florea Donica spune în studiul *„Costumul medieval românesc"* că, în secolul al XVII-lea, garderoba lui Vasile Lupu era celebră în epocă, ea conținând *„blănuri de samur sau zibelină, haine scumpe de postav din brocarturi venețiene și alte țesături de valoare aduse de la Țarigrad sau din Extremul Orient, din Germania și Polonia"*.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, domnitorii și boierii de la noi se îmbrăcau iarna în *„haine lungi blănite, având pe cap işlic"*. Cu işlicul de samur pe cap (o căciulă mare de formă rotundă sau pătrată) și caftanele îmblănite, boierii români purtau haine scumpe care-i ajutau să treacă mai ușor peste iernile geroase, dar își arătau, în acest mod, și statutul social. Soțiile lor își puneau *„mantii de brocart sau catifea, blănite sau ajustate pe corp peste rochii"*.

Londra, epicentrul comerțului cu blănuri. Comerțul cu piei și blănuri a luat amploare după anul 1500 și descoperirea Lumii Noi. Istoria consemnează că pe 2 mai 1670, printr-un decret regal, Carol al II-lea al Angliei le-a acordat neguțătorilor din Compania engleză de vânătoare monopolul comerțului cu indienii, un monopol care se aplica, în special, comerțului cu blănuri în regiunea Golfului Hudson. A urmat un secol în care implicarea britanicilor în comerțul cu blănuri i-a scos din sărite pe francezi și pe aliații lor nativi americani. A urmat un secol de război intermitent, de genocid și perturbări ale comerțului cu blănuri, perioadă care a culminat cu capturarea, în 1760, a Noii Franțe, teritoriu canadian unde avea loc cea mai mare parte a negoțului cu blănuri. Pe harta Europei, Londra a devenit epicentrul comerțului cu blănuri pentru lumea civilizată, așa cum fusese, anterior, Parisul.

Revistele dau tonul. Începând cu 1900, moda hainelor din blană ia amploare. Fiecare femeie care se respecta trebuia să aibă, dacă nu o haină lungă, croită în stilul vremii, măcar un manșon din blană sau un guler. În 1920 apare în rândul femeilor din clasele de sus moda blănurilor purtate peste rochia de seară, nu neapărat ca o necesitate, ci ca o marcă a statutului social. Revista „Gazette de Bon Ton", o publicație dedicată celor bogați și faimoși și tipărită într-un număr redus de exemplare, include în paginile sale creații ale unor designeri renumiți ai epocii: Paul Iribe, George Lapape, George Barbier și Charles Martin, precum și ale unor case de modă celebre precum Worth, Lanvin sau Doucet. Modelele presupun, pe lângă materiale și croieli sofisticate, și blănuri dintre cele mai scumpe.

Dacă bogații își aveau blănurile din vizon, samur, zibelină sau nurcă, și cei mai puțin avuți le aveau pe ale lor. Mai ales că blănurile sunt nelipsite din costumele tradiționale rusești, scandinave sau indiene.

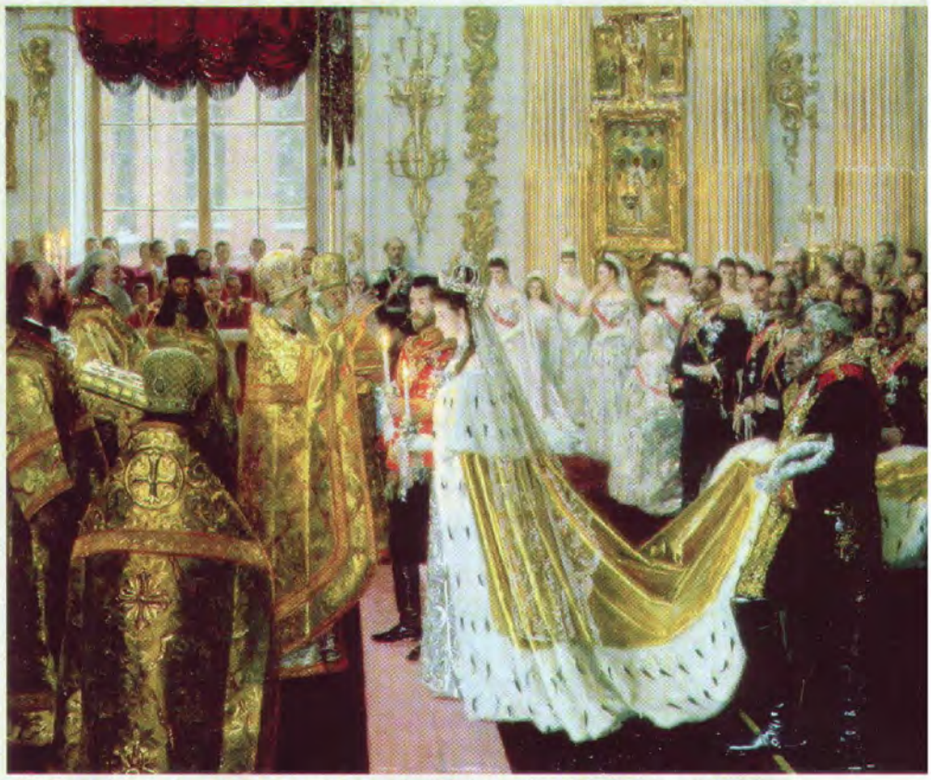

NUNTA țarului Nicolae al II-lea cu prințesa Alix (viitoarea Alexandra Feodorovna), pictură de Laurits Regner Tuxen

BINE camuflat în haine din blană, un copil se aventurează afară, în iarna siberiană (fotografie din anul 1980)

FAIMOASA Mata Hari, în haină de blană, în jurul anului 1900. Acuzată de spionaj, ea va fi executată în 1917

50 de iepuri pentru haina unui copil

Banalul iepure de câmp e vânat din timpuri străvechi de indienii din America atât pentru carne, cât și pentru blană. Printr-un proces manual complex, indienii confecționează din blana acestui animal mai ales haine de iarnă pentru copii și femei. 50 de iepuri trebuie sacrificați pentru a obține o hăinuță de copil și 100 pentru una de femeie.

Cojocelul din blană de miel face parte din costumul tradițional rusesc, dar și din cel al popoarelor scandinave. Ar fi greu de imaginat supraviețuirea în crunțele ierni siberiene fără haine adecvate.

PORTRET din tinerețe al Reginei Maria, împreună cu primul ei născut, viitorul Rege Carol al II-lea. Copertă a revistei „Realitatea Ilustrată", din octombrie 1935

ACTRIȚA italiană Sophia Loren, mare admiratoare a blănurilor, în anii '60

PORTRET de studio al actriței Grace Kelly, viitoarea Prințesă Grace de Monaco, în anul 1955

Una dintre cele mai comune blănuri în Rusia, dar și în alte țări care au făcut parte din Uniunea Sovietică, e cea de șacal auriu. Părul acestuia are un fir scurt care se menține în bună stare multă vreme și după confecționarea obiectului de îmbrăcăminte.

Acest animal care trăiește în Caucaz este vânat încă din secolul al XIX-lea. În 1880 este consemnată capturarea a 200 de astfel de animale la Mervsk, în zona Zakatal.

În 1896, 300 de astfel de animale au fost prinse. Se estimează că în această perioadă 10.000 de blănuri au fost exportate din Rusia. Înainte de 1949, cele mai multe au luat calea Statelor Unite ale Americii.

Vulpea, hermina săracului

Din cauza numărului mare de exemplare, blana de vulpe roșie este o resursă importantă pe piața hainelor de acest tip. Ea se folosește atât pentru confecționarea de haine, dar și pentru realizarea de cape, căciuli sau gulere. Vulpile argintii sunt mai scumpe și folosite mai ales pentru căciuli și gulere. Statistica arată că numărul gulerelor din blană de vulpe argintie vândute îl întrece pe cel al tuturor blănurilor luate laolaltă. La începutul secolului al XX-lea, 1.000 de blănuri de vulpe erau importate anual în Anglia din America, în timp cu 500.000 erau exportate de Germania și Rusia. În 1985-1986, totalul pieței de blănuri de vulpe număra peste 1 milion și jumătate de exemplare, iar acestea, la rândul lor, reprezentau aproape jumătate din totalul mondial de blănuri.

Blana de vulpe roșie din America de Nord este mai bine cotată pe piață pentru că are textura mai fină și permite o mobilitate maximă purtătorului.

Prețuită pentru textura luxoasă și rezistența sa, blana de castor a jucat un rol important în protejarea oamenilor de frig de-a lungul istoriei. Ea a fost folosită atât pentru confecționarea hainelor, cât și pentru cape, căciuli și încălțări. În secolele al IX-lea și al X-lea, scandinavii și vikingii aduc în Europa Centrală blănuri de jder, ren, urs, hermină, vulpe albă sau roșie și, bineînțeles, castor. Până în secolul al XVII-lea, populația de castori din Europa a fost decimată din pricina vânătorii excesive.

Divele Hollywood-ului, în mantouri scumpe

Actrițele din cetatea americană a filmului, dar nu numai ele, au fost seduse de frumusețea hainelor din blană scumpe. De cele mai multe ori, ele le-au purtat asortate cu la fel de costisitoarele coliere cu diamante. Sophia Loren e cunoscută pentru colecția sa de blănuri scumpe. Această înclinație a italiencei a iscat un mic război între apărătorii drepturilor animalelor și restul lumii. În 2009, Brigitte Bardot i-a cerut Sophiei Loren să-i facă un cadou la împlinirea vârstei de 75 de ani și anume, acela de a renunța să mai poarte haine din blană.

Italianca nu a răspuns cererii în niciun fel însă Bardot, cunoscută ca vajnică apărătoare a drepturilor animalelor, le-a catalogat drept „idioate" pe femeile care poartă haine din blană naturală, declarându-se oripilată de faptul că mai sunt persoane care *„poartă cimitire de animale în spinare"*. Alte actrițe celebre ale anilor 1950, precum Grace Kelly, Joan Crawford, Barbara Stanwyck sau Gene Tierney au apărut pe ecrane și în afara lor învesmântate în mantouri scumpe din blană de nurcă, vizon sau vulpe polară.

Se părea că asocierea dintre blănurile animalelor sălbatice și imaginea vedetelor sofisticate din jungla urbană avea mare priză la public. Până și exotica dansatoare Josephine Baker s-a fotografiat într-o haină albă, având în jurul gâtului un guler imens de vulpe argintie. Nici măcar Mata Hari nu s-a putut dezlipi de mantoul său din blană chiar dacă se afla în fața plutonului de execuție. Se spune că faimoasa spioană, niciodată dovedită, și-ar fi desfăcut haina, oferind soldaților imaginea trupului ei gol înainte de a fi executată.

Masacrul de la My Lai

Regizorul Oliver Stone a declarat recent că lucrează la un proiect despre evenimentele legate de masacrul de la My Lai, din martie 1968, comis de soldații americani în timpul Războiului din Vietnam. Shia LaBeouf ar urma să interpreteze rolul lui Hugh Thompson, pilot de elicopter. Acesta a oprit masacrul în care au pierit peste 500 de săteni de toate vârstele din My Lai – majoritatea neînarmați –, plasându-și aparatul de zbor între soldații americani și sătenii aflați încă în viață. Conform afirmațiilor regizorului, LaBeouf este interesat de film pentru că tatăl său a fost pilot de elicopter în timpul războiului din Vietnam.

Viața Mariei Antoaneta

Romanul *Les adieux à la reine* al autoarei franceze Chantal Thomas va fi ecranizat de regizorul Benoît Jacquot, un cunoscut al festivalurilor de film de la Veneția și Cannes pentru filme ca „The School of Flesh", „The Untouchable" și „Keep It Quiet". Rolul Mariei Antoaneta va fi jucat de către Diane Kruger. Actrița germană se va alătura lui Gerard Depardieu și Lea Seydoux într-o producție franceză ce va urmări ultimele zile din viața Mariei Antoaneta, în timpul Revoluției Franceze (1793). Povestea este narată chiar de cea care fusese angajată de regină să îi citească cu voce tare diverse cărți, Madame Agathe-Sidonie Laborde (interpretată de Lea Seydoux).

În timpul prohibiției

Potrivit publicației „LA Times", regizorul John Hillcoat și-a reluat lucrul la un proiect mai vechi, ce are la bază romanul lui Matt Boundurant, *The Wettest Country in the World*. Cartea relatează povestea adevărată a trei frați (unul dintre ei fiind chiar bunicul autorului), care, în vremea prohibiției americane, pun bazele unui temut grup de traficanți de alcool, în Franklin Country, Virginia. Viața celor trei este subiectul unor istorii captivante, ce culminează cu refuzul lor de a se alătura unui cartel ilegal inițiat de procurorul general al ținutului.

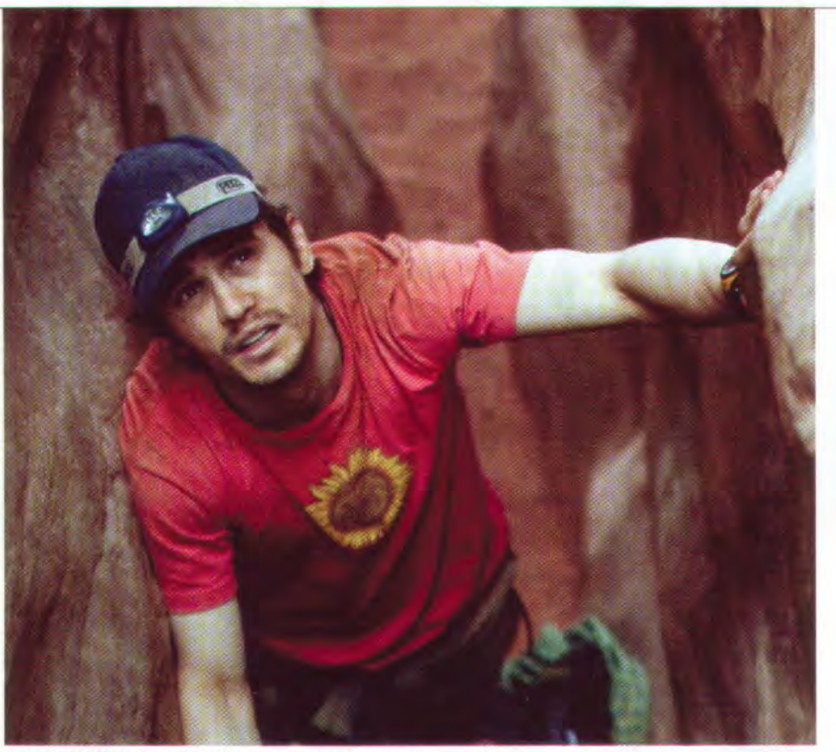

JAMES FRANCO, în rolul alpinistului Aron Ralston

127 de ore între viață și moarte

„Genial și extrem de emoționant", astfel au descris cronicarii de film ultima peliculă regizată de Danny Boyle, „127 Hours".

DE ALEXANDRU ZAHARIA

„Trainspotting" (1996), „Sunshine" (2007) și „Slumdog Millionaire" (2008), câștigător al Premiului Oscar în 2009 pentru „cel mai bun film" – sunt halucinantele pelicule regizate de britanicul Danny Boyle. Acesta revine pe marile ecrane cu un nou lungmetraj, „127 Hours", despre care criticii de film din străinătate au scris că este *„genial și extrem de emoționant"*. Mai mult chiar: filmul *„te ține cu ochii în lacrimi, te face să râzi ca apoi să te facă să te prinzi puternic de scaun și să îți ții respirația"*.

„127 Hours" are la bază povestea reală a alpinistului nord-american Aron Ralston, care-și povestește cumplita aventură în cartea *Between a Rock and a Hard Place*. Drama surprinde momentele de coșmar prin care a trebuit să treacă tânărul pentru a scăpa cu viață dintr-o situație-limită, petrecută în anul 2003. Dornic de adrenalină și de experiențe cât mai palpitante și pasionat de cățărări pe munte, Aron a pornit într-o expediție periculoasă în Utah, fără să-și informeze familia sau prietenii despre intenția lui de a escalada peretele unui canion. După ce parcurge cu bicicleta kilometri întregi printr-o zonă deșertică și se împrietenește cu două excursioniste pe care vrea să le impresioneze cu abilitățile lui de alpinist, Aron Ralston se prăbușește într-o despicătură îngustă dintre pereții canionului, iar un bolovan uriaș îi imobilizează brațul drept. Timp de cinci zile lungi și epuizante, tânărul încearcă fără succes să-și elibereze mâna de sub blocul de stâncă, fiind conștient de faptul că nimeni nu știe unde se află. Înțelegând că nu există șanse de supraviețuire dacă rămâne fără apă, alpinistul recurge la un gest disperat care-l ajută să-și elibereze corpul, după care escaladează 20 de metri de stâncă și parcurge 13 kilometri pentru a se salva. Scena în care își taie brațul imobilizat cu un briceag nu a putut fi suportată de către spectatorii prezenți la avanpremiera de la Festivalul de la Toronto de anul trecut, aceștia părăsind sala șocați de realismul secvențelor.

Artiștii evrei din România în anii Holocaustului

Expoziția *„Destine la răscruce. Artiști evrei în perioada Holocaustului“*, organizată de Muzeul Național de Artă al României și Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel“, este deschisă până la 13 februarie 2011.

DE ALEXANDRU ZAHARIA

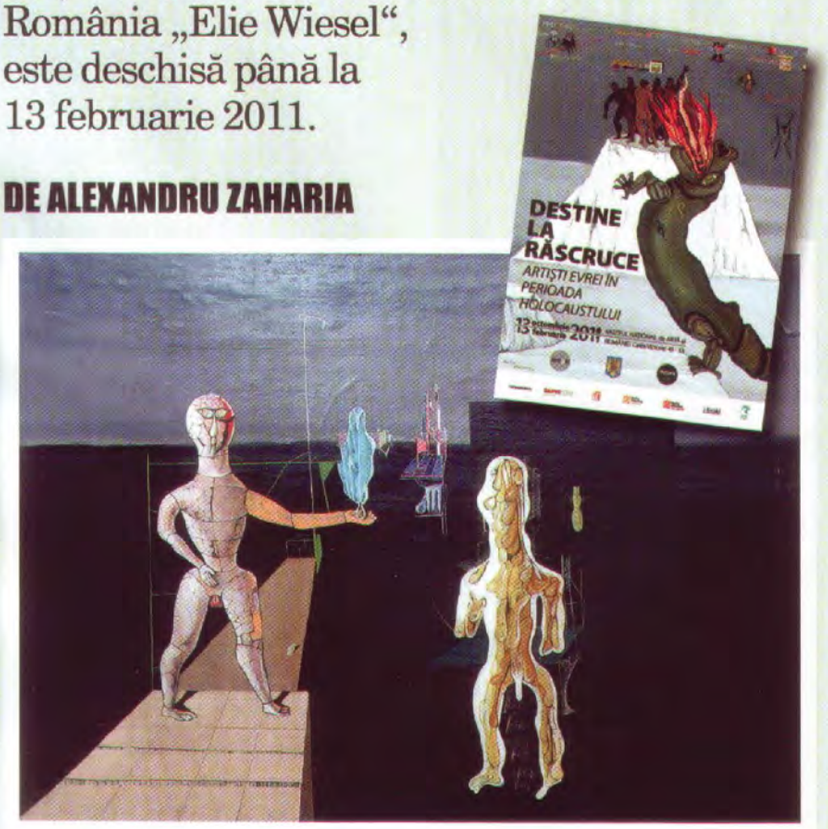

Expoziția prezintă operele a 16 artiști evrei care au avut contribuții majore la introducerea în spațiul românesc a „artei noi“, unii dintre ei numărându-se printre inițiatorii unor direcții avangardiste occidentale. Victor Brauner, Marcel Iancu, Arthur Segal, Jules Perahim, Max Herman Maxy, Alex Leon, Iosif Klein, Ernö Tibor, Aurel Mărculescu, Mina Byck Wepper, Lazar Zin sau Egon Marc Lövith sunt doar câteva dintre numele celor care și-au pus amprenta pe opere valoroase din spațiul românesc.

Victime sau supraviețuitori ai măsurilor opresive îndreptate împotriva evreilor, acești artiști s-au bucurat prea puțin de atenția criticii de după cel de-Al Doilea Război Mondial. Expoziția își propune să demonstreze că evenimentele din România în perioada Holocaustului au distrus iremediabil un mediu artistic efervescent, aflat în deplină concordanță cu manifestările din arta europeană a momentului, în care artiștii evrei erau integrați culturii românești.

Cei care au supraviețuit anilor 1940 nu s-au mai regrupat. Fie și-au continuat parcursul artistic în străinătate (Iancu, Brauner, Perahim), fie s-au reorientat, mai mult sau mai puțin forțat, spre directivele oficiale ale regimului comunist, respectiv spre realismul socialist (Iser, Maxy), fie au renunțat să mai lucreze (Zin, Mina Byck Wepper). Alți artiști, supraviețuitori ai lagărelor, precum Arnold Daghani și Egon Marc Lövith, au păstrat vie memoria deportării, realizând lucrări cu valoare de document. Expoziția *„Destine la răscruce. Artiști evrei în perioada Holocaustului“* de la Muzeul Național de Artă al României, corp Știrbei (str. Știrbei Vodă 1-3), poate fi vizitată de miercuri până duminică, între orele 10.00-18.00

Întoarcerea Bulgariei în Europa

Muzeul Național de Istorie a României din Calea Victoriei nr. 12 prezintă expoziția *„Epoca Regelui Ferdinand I – Întoarcerea Bulgariei în Europa“*, dedicată aniversării a 100 de ani de la Declarația de Independență a Bulgariei. Expoziția, itinerantă în mai multe state din Europa și America, conține fotografii și documente legate de domnia regelui Ferdinand I (1887-1918), istoria Bulgariei, dezvoltarea culturii, științei, comerțului, arhitecturii, comunicațiilor, infrastructurii. În timpul domniei sale, Ferdinand a reușit să transforme Bulgaria dintr-o țară săracă într-o țară modernă pentru acea perioadă. Expoziția poate fi vizitată până la 6 februarie 2011, de miercuri până duminică, între orele 9.00-17.00.

Horia Bernea, un artist actual

„Horia Bernea, Real Time“ este o expoziție-eseu (deschisă la Muzeul Național de Artă Contemporană până la 27 februarie 2011), care gravitează între începuturile conceptuale ale artistului și ultimele sale lucrări, care au referințe clare la aceste începuturi. În expoziție veți găsi și lucrări mai puțin cunoscute, dinainte de anii '70 până în 1999. *„Este o expoziție de artă conceptuală, cu schițe, lucrări făcute prin anii '60, până la o zonă care, de fapt, demonstrează că Horia Bernea era un artist în standardele epocii lui, cu toată... cum să spun, diferența de latitudine și longitudine, fiind preocupat de problemele rămase actuale ale artei contemporane“*, spune Mihai Oroveanu, curatorul acestei expoziții și directorul Muzeului Național de Artă Contemporană.

Aurul Daciei, din nou la Roma

Muzeul Forurilor Imperiale din Roma găzduiește, până la 3 aprilie 2011, expoziția *„Gli ori antichi della Romania – Prima e dopo Traiano“ (Aurul antic al României înainte și după Traian)*. Rezultat al unei colaborări între Muzeul Național de Istorie a României și Superintendența pentru Bunuri Culturale a Capitalei Roma, Muzeul Forurilor Imperiale și Zètema progetto Cultura, expoziția reunește 140 de piese semnificative din patrimoniul cultural național, clasate în categoria „Tezaur“, din colecțiile a opt muzee românești. Cea mai importantă expoziție cu tematică arheologică organizată de statul român în ultimele decenii în străinătate conține, printre altele, patru dintre celebrele brățări dacice polispiralice din aur, spada din Tezaurul de la Perșinari, coiful getic de la Peretu, monede de tip *koson*, patera și fibulele pereche din Tezaurul de la Pietroasa.

Eugeniu Carada, o figură emblematică

DE ALEXANDRU ZAHARIA

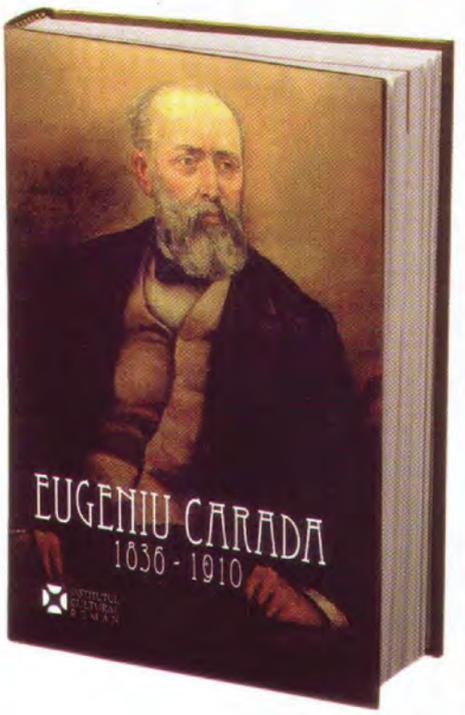

Institutul Cultural Român a publicat anul trecut o carte-document dedicată lui Eugeniu Carada (1836-1910), de la a cărui trecere în nefiinţă s-au împlinit 100 de ani. Tot anul trecut, Banca Naţională a României a sărbătorit 130 de ani de la întemeiere. Eugeniu Carada este considerat fondatorul Băncii Naţionale a României, el fiind „director ales" al instituţiei între 1883 şi 1910.

Omul din spatele lui Ion C. Brătianu şi omul care a fundamentat, în 1867, programul Partidului Naţional Liberal, trasând liniile directoare ale politicii economice liberale pentru a scoate ţara din criză, Eugeniu Carada a elaborat în 1880 proiectul de lege pentru înfiinţarea unei bănci de scont şi circulaţiune, care a devenit legea organică a Băncii Naţionale a României. Despre Carada, C. Stere spunea în romanul autobiografic *În preajma revoluţiei* că este o legendă vie, pentru că era cu totul diferit de orice alt om politic al vremii. Ion Bulei a scris în volumul *Atunci când veacul se năştea* că, asemenea lui Immanuel Kant care şi-a trăit viaţa regulat, Eugen Carada pleca spre Banca Naţională la aceeaşi oră în fiecare dimineaţă şi la aceeaşi oră se şi întorcea. *„La fel îmbrăcat întotdeauna: un fel de leviţă lungă, albastru închis, fie iarna, fie vara. Nu mergea niciodată cu trăsura şi niciodată pe Calea Victoriei. Relaţii sociale nu avea. Nu se ducea în vizite şi rar primea câte una. Nu se ducea la spectacole teatrale sau la concerte. Dacă acorda audienţe, o făcea doar între trei şi patru după-amiaza. Firește, toate aceste tabieturi cădeau în faţa Brătienilor, oricând bineveniţi în casa lui şi la care se ducea o dată pe săptămână, în aceeaşi zi şi la aceeaşi oră"* (Ion Bulei, *Atunci când veacul se năştea*).

EUGENIU CARADA (1836-1910)
EDITURA **INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN**
NUMĂR PAGINI: **436**
PREŢ: **32 LEI**

Carte regală de bucate

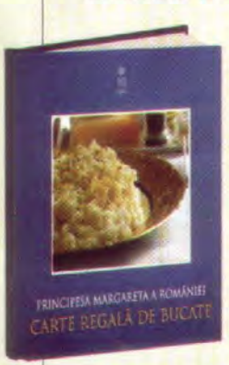

La Curtea Veche Publishing a apărut volumul *Carte regală de bucate*, semnat de Principesa Margareta a României. *„Titlul cărţii nu conţine nicio metaforă şi nicio ironie. Sunt fericită că vă pot oferi o carte de bucate, regală la modul propriu. Ştim cu toţii cât de importantă a fost şi rămâne, în ritualul şi acţiunile publice ale Casei Regale, ospitalitatea (...) Capitolele cărţii nu respectă ordinea în care sunt servite felurile la masă, nici ordinea alfabetică sau cea a importanţei personalităţilor. Capitolele poartă numele celor de la care am reţetele şi sunt aşezate aproximativ în ordinea în care mi-am cunoscut rudele. Crescând în Anglia, Danemarca şi Italia, atât de aproape de bunicile mele, am început cu ele, apoi am continuat cu părinţii mei, Regele şi Regina, surorile şi verii pe care i-am ştiut de mic copil, Principele de Wales, Regina Sofia a Spaniei şi Ducele de Aosta"*, povesteşte Principesa Margareta a României.

CARTE REGALĂ DE BUCATE
AUTOR: **PRINCIPESA MARGARETA A ROMÂNIEI**
EDITURA **CURTEA VECHE PUBLISHING**
NUMĂR PAGINI: **208**
PREŢ: **34 LEI**

Istoria, scrisă altfel

Cele patru capitole („Două serviete", „Britanici, ruşi şi americani", „SOE, România şi Maniu", „SOE şi ceilalţi") ale cărţii *Povestea unei trădări – Spionajul britanic în România 1940-1944* de Mihai Retegan, apărută la Editura RAO, au la bază documente din arhivele britanice şi o bibliografie consistentă. Este o carte de istorie scrisă altfel, la persoana întâi şi a treia, modul reflexiv. Documentele dezvăluie colaborarea dintre serviciile aliate în anii celui de-Al Doilea Război Mondial, nivelul la care ajunseseră britanicii în arta mistificării şi felul în care anumite decizii aveau să determine fundamental poziţia României în faza finală a războiului şi după terminarea acestuia.

POVESTEA UNEI TRĂDĂRI
AUTOR: **MIHAI RETEGAN**
EDITURA **RAO**
NUMĂR PAGINI: **352**
PREŢ: **34 LEI**

Mari profeţii ale istoriei

EDITURA **POLIROM**
NUMĂR PAGINI: **296**
PREŢ: **27,95 LEI**

De la pythiile de la Delfi la Sfântul Malahia, Nostradamus sau păstorii de la Fatima, volumul *Mari profeţii ale istoriei* îi prezintă pe cei mai importanţi profeţi din istorie cu viziunile lor şi pe cei în slujba cărora s-au aflat, inclusiv deciziile pe care aceste profeţii le-au determinat şi consecinţele asupra istoriei omenirii.

LA TV ÎN PERIOADA 15 IANUARIE-15 FEBRUARIE

ISTORIA RASISMULUI – PREMIERĂ 17 IANUARIE, ORA 21.00, VIASAT HISTORY
TEZAURUL ANGLO-SAXON – PREMIERĂ 19 IANUARIE, ORA 21.00, NATIONAL GEOGRAPHIC CHANNEL
FARMACIA VICTORIANĂ – PREMIERĂ 22 IANUARIE, ORA 22.00, VIASAT HISTORY
FAMILIA CARE L-A SFIDAT PE HITLER – 27 IANUARIE, ORA 20.00, VIASAT HISTORY

Comoara din Litchfield

Documentarul „Tezaurul anglo-saxon" spune povestea celei mai mari comori descoperite vreodată în Marea Britanie.

În vara anului 2009, Terry Herbert, un amator pasionat de detectarea de metale, a găsit mai mult de 1.500 de piese din aur și argint, îngropate de peste o mie de ani pe terenul unui fermier din Litchfield, Staffordshire. Cele cinci kilograme de aur, 2,5 kilograme de argint și o mare cantitate de pietre prețioase cântăresc mai mult decât toate celelalte comori găsite vreodată în Marea Britanie. Arheologii și istoricii din întreaga lume au fost uluiți de descoperirea fără precedent, iar știrea a ajuns pe primele pagini ale ziarelor. Veche de aproape 1.400 de ani, comoara stârnește curiozitatea tuturor privind proveniența sa. Unde și cum a fost realizată? De ce a fost îngropată? Și de ce a fost pierdută mai bine de un mileniu? Acestea sunt întrebările care își vor găsi răspuns în documentarul difuzat de National Geographic Channel.

În noiembrie 2009, comoara a fost evaluată de către experți la 3,3 milioane de lire sterline. Tezaurul se află acum în coproprietatea Birmingham Museums&Art Gallery și Potteries Museums&Art Gallery din Stoke. *„Cantitatea de aur este stupefiantă, dar, cel mai important, modul în care au fost lucrate piesele este perfect"*, a declarat Kevin Leahy, doctor în istorie și membru al Portable Antiquities Scheme (program al Guvernului Britanic pentru descoperiri arheologice). *„Comoara a aparținut înaltei aristocrații sau conducătorilor anglo-saxoni"*, a mai spus el. Este vorba despre obiecte militare: butoni și mânere de săbii, plăci din aur încastrate cu pietre prețioase. Până acum, cel mai mare tezaur anglo-saxon cunoscut era cel de la Sutton Hoo, de 1,5 kilograme, descoperit în 1939, în apropiere de Suffolk. *„Toți arheologii care au lucrat cu tezaurul au rămas uimiți. Adevărul este că a fost mai degrabă înfricoșător să lucrezi cu acest material, să fii în prezența măreției. Autorul descoperirii, Terry Herbert, de 18 ani, căuta obiecte cu ajutorul detectoarelor de metale. A rămas fără cuvinte când a găsit sutele de obiecte din aur"*, a mai menționat Kevin Leahy. Pentru descoperitor, găsirea tezaurului a însemnat o schimbare radicală în viața sa, iar pentru arheologi, doar începutul unei lungi călătorii și eforturi menite să descifreze misterele ce înconjoară această colecție de obiecte din metal prețios.

NATIONAL GEOGRAPHIC CHANNEL
MIERCURI, 19 IANUARIE, ORA 21.00

Istoria rasismului

Documentarul face cronica ideilor despre rasă și a istoriei rasismului în Europa, în cele două Americi, în Australasia și în Asia. Vom vedea cum au evoluat ideile despre diferențele rasiale ca răspuns la diverse evenimente istorice și care a fost impactul pe care ideea de „rasă" și realitățile rasismului le-au avut asupra științei, culturii, societății și istoriei universale. Documentarul examinează natura „peisajului rasial" care, de cinci secole încoace, ocupă un loc atât de important în imaginația colectivă a Occidentului.

VIASAT HISTORY
LUNI, 17 IANUARIE, ORA 21.00

Farmacia victoriană

Acest serial arată cum s-a născut sistemul farmaceutic din Anglia victoriană și cum, în doar 50 de ani de la începuturile sale, s-a transformat într-o adevărată industrie. Farmaciile englezești din perioada victoriană vindeau o gamă extrem de largă de produse de folosință casnică, medicamente, poțiuni și creme, echipamente optice și electrice și remedii fără rețetă, exact ca într-o farmacie de astăzi.

VIASAT HISTORY
SÂMBĂTĂ, 22 IANUARIE, ORA 22.00

Familia care l-a sfidat pe Adolf Hitler

Când naziștii au invadat Polonia, în 1939, familia Frydman, ca milioane de alți evrei, era condamnată. Roman Frydman, un avocat bogat, a dispărut la puțină vreme după ce s-a înrolat în armata poloneză. Soția sa Lucja și cele două fetițe ale lor au fost aruncate într-un ghetou evreiesc, unde mii de oameni aveau să moară din cauza bolilor și a înfometării chiar înainte să înceapă deportările în masă către lagărul de concentrare Treblinka. Fiecare dintre membrii familiei Frydman a sfidat miraculos moartea, iar în 1945, la fel de miraculos, s-au reîntâlnit.

VIASAT HISTORY
JOI, 27 IANUARIE, ORA 20.00

Mai multe recomandări pe
historia.ro

ZOE PETRE
este istoric, publicist și om politic. Profesor universitar de istorie antică, epigrafie greacă și latină, Zoe Petre a fost decan al Facultății de Istorie, dar și profesor asociat la universități cu renume din Franța, SUA și Marea Britanie.

Sărbătorile, prilej de ospețe

Legătura dintre o masă îmbelșugată și zilele de sărbătoare e veche de când lumea. Nu știm, dar putem bănui că strămoșii noștri îndepărtați din peșteri se străduiau să vâneze câte un căprior, dacă nu chiar un mamut, pentru sărbătoarea închinată cine știe cărui Zeu al Vânătorii. Știm oricum că strămoșii noștri mai apropiați din Antichitate celebrau orice sărbătoare închinată lui Zeus sau lui Apollon, lui Saturn sau lui Marte, cu sacrificii animaliere abundente, ceea ce înseamnă și că participanții puteau să mănânce carne de vită din plin.

Într-adevăr, principala sursă de carne proaspătă de animal domestic, în primul rând de vită, nu este piața, ca în vremurile mai apropiate de noi, ci jertfa.

Atâta vreme cât posibilitățile de păstrare a cărnii erau extrem de reduse, era mult mai ușor să împarți cu vecinii un porc sau o oaie proaspăt tăiată, ori o vită cu toată cetatea, pentru ca, în schimb, să primești la rândul tău carne când vecinii vor tăia un animal.

Vita e un animal foarte scump, și sub aspectul costurilor (pășunea pentru o cireadă ocupă suprafețe de teren cu mult mai întinse decât echivalentul lor în cereale sau legume), și sub aspect emoțional. Atenienii spuneau că boul le e frate, și puneau în scenă anual *Bouphonia* („uciderea boului") – un simulacru de proces, în care preotul care săvârșise sacrificiul era acuzat pentru uciderea animalului, acesta dă vina pe fecioarele care au adus apa pentru ascuțirea cuțitului sacrificial, ele arată către cei care l-au ascuțit.

Până la urmă, vinovat este găsit chiar acest cuțit ritual, *machaira*, care ucisese animalul, drept care este aruncat solemn în mare. Scenariul *Bouphoniilor* ne amintește de povestea tăierii stejarului, pentru care e acuzat țăranul, care îl acuză pe pădurar, care acuză fierarul, care învinuiește toporul. Oamenii sunt exonerați de vinovăție, și lumea materială devine unicul sediu al culpabilității.

De sărbători, așadar, se aduc jertfe, a căror carne e mâncată în comun, în ospețe care reunesc în jurul aceleiași mese pe membrii aceleiași familii, ai aceleiași comune și adesea, chiar pe toți cetățenii unei cetăți. Ospățul este organizat și plătit de cetate, care moștenește rolul de gazdă generoasă și darnică, pe care în epopee îl juca basileul, confirmând ast-

PETRECERE a zeilor, pictură de pe la 1600 (stânga). Mithras sacrificând un bou – basorelief roman din marmură, secolele II-III d.Hr., din colecția Muzeului Luvru (jos)

FOTO: GULIVER/GETTY IMAGES

fel autoritatea superioară a instituțiilor publice asupra întregului corp cetățenesc.

Proba consumului fără teamă

Cu alte prilejuri de comensalitate, fiecare participant aduce însă de-acasă mâncare și băutură, oferindu-le la masa comună. Astfel de dejunuri rituale poartă numele de *eranoi*, și la fel se numește și contribuția fiecărui participant.

Nu știu cine dintre noi își mai amintește că acesta era obiceiul și la noi de Armindeni – vechea sărbătoare a primăverii din prima zi a lunii mai – dar, cel puțin în generația mea, când doar parveniții sărbătoreau Revelionul la restaurant, acesta era obiceiul pentru masa comună din noaptea care făcea trecerea la Anul Nou: tu aduci salata de boeuf, eu aduc sarmalele, ei aduc tortul...

Important era să întâmpinăm împreună un nou an, și împărțirea hranei sărbătorești aduse de fiecare prieten sau membru al familiei – *eranos* – instituia, fie și pentru un scurt răstimp, o fraternitate simbolică mai solidă decât ne dăm seama la o privire grăbită.

Și totuși, mai este un motiv – poate uitat, dar esențial – pentru care, la sărbători, se mănâncă din belșug mâncăruri rareori mâncate în zilele obișnuite. Mielul de Paște, de exemplu, sau curcanul de Thanksgiving sunt feluri de mâncare rituale, a căror semnificație o regăsim în practicile societăților arhaice. Iată, de pildă, ce aflăm de la Emile Durkheim, unul dintre întemeietorii antropologiei moderne, despre clanul Omizilor din tribul Arunta.

Acest clan se consideră descendent al Omizii primordiale, a cărei efigie se regăsește pe drapelul clanului, simbolizând comunitatea, și, firește, în interdicția consumării totemului, adică a omizilor. Or, la sărbătoarea clanului numită *Intichiuma*, după un răstimp în care membrii acestuia se rănesc intenționat și fac să curgă sângele lor pentru ca Omizile să prospere, se organizează un ospăț comun în care participanții mănâncă din belșug omizi. Șeful clanului ingurgitează solemn câteva exemplare cât mai arătoase, și astfel le asigură, cred ei, perpetuarea.

Consumul festiv de alimente asigură reînnoirea acestora: cu cât mâncăm mai din belșug de sărbători, cu atât arătăm că avem încredere că prețioasa substanță fără de care n-am putea supraviețui nu riscă să dispară. Clanul Omizilor mănâncă omizi, coloniștii americani mănâncă curcanul prins cu greu după lungi zile de foame, între Crăciun și Bobotează, întreaga Europă Centrală devorează turme întregi de porci, iar la echinocțiul de primăvară, toate neamurile pastorale ale lumii jertfesc, frig la frigare sau coc în cuptoare și mănâncă – fără teamă – mieii abia fătați. Într-o lume obsedată de spectrul constant al foametei, proba consumului *fără teamă* este substratul uitat al ospețelor sărbătorești.

Cu cât ești mai sărac...

În ultimii ani de dictatură ne întrebam de ce, de sărbători sau când aveam musafiri, ne dădeam, cum se spune, de ceasul morții pentru a pune pe masă tot ce ne lipsea de obicei, de la platoul cu salam de Sibiu până la tortul din ciocolată. În vreme ce societățile îmbelșugate numără calorii într-o adevărată frenezie a ascezei alimentare, se convertesc la cele mai variate forme de vegetarianism și par să creadă că omul e o rumegătoare cu două compartimente gastrice, prin părțile noastre de lume, cu cât ești mai sărac, cu atât mesele de sărbătoare *trebuie* să fie mai încărcate cu bunătăți. Ca să te desfeți măcar câteva zile pe an, ca să nu se vadă cât ești de sărac, ca să nu „menești a rău" – cine mai știe, în logica plurală a mitului, care e cauza și care e efectul acestui consum, la limită destructiv, al alimentelor de sărbătoare.

În ultimă instanță, nu cumva orice act sacru tinde să distrugă partea pentru a salva întregul? Când triburile arhaice organizează enorme ospețe unde tot ce rămâne se aruncă, ori când acei *Big Men* ai aborigenilor din Australia devin și rămân căpetenii doar în măsura în care pot furniza din avutul propriu destule bunuri care să fie distruse în ceremoniile colective de consacrare, nu deducem oare că distrugerea deliberată este un gest apotropaic esențial, care asigură reînnoirea bunurilor comunității și oferă zeilor partea lor, aparent distrusă, dar de fapt consacrată ființelor invizibile din văzduh? Athenaios citează un fragment din *Istoriile* lui Douris, un istoric contemporan cu războaiele dintre succesorii imperiului lui Alexandru, care îl compară critic pe acesta cu părintele său Filip, atât de sărac încât dormea sub cap cu singura cupă din aur pe care o avea, în vreme ce, la ospețele lui Alexandru, feluritele dulciuri și fructe erau aduse la masă învelite în folii din aur, pe care mesenii le desfăceau și le aruncau pe jos ca pe un simplu ambalaj. Dar dacă risipa tânărului rege era un fel de *potlatch* greco-macedonean, menit să distrugă o fărâmă din prada Orientului cucerit pentru a păstra restul departe de invidia zeilor?

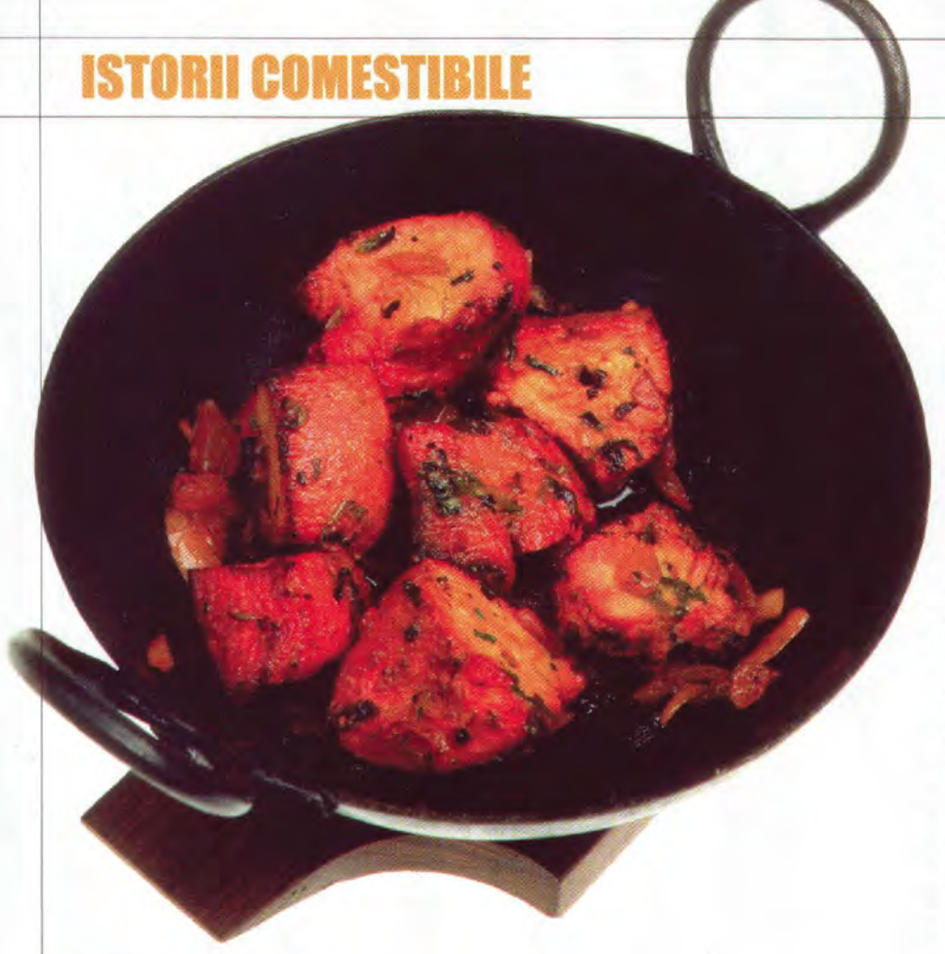

Tikka, mâncarea cuceritorului Babur

Denumirea felului de mâncare „chicken tikka" apare pentru prima oară în dicționarul englez, în anul 1955. Aceasta, în ciuda faptului că preparatul culinar cu pricina fusese inventat cu 500 de ani mai devreme, în regiunea Punjab, la granița actuală dintre India și Pakistan.

DE ALEXANDRU ZAHARIA

Povestea începe acum 5.000 de ani, odată cu inventarea cuptoarelor *tandoor* (cuptoare de formă cilindrică din lut, folosite la gătit și copt în India, Turcia, Iran, Armenia, Pakistan și Orientul Mijlociu). Tot cam în aceeași perioadă a fost domesticită găina în India. Și până la puiul de găină gătit în cuptoarele din lut a mai fost doar un pas...

Felul de mâncare *tikka* a fost inventat, însă, de-abia în anul 1500, atunci când Punjabul a fost luat sub stăpânire de Babur (în ilustrațiile de jos), un descendent al cuceritorului mongol Genghis Khan. Pentru că suita sa avea gusturi ieșite din comun, temutul mongol a ordonat ca bucătarii indieni să scoată din pui toate oasele înainte de a-l găti (în principal, pentru că acesta se îneca frecvent cu oasele mici ale puiului). Terifiați de pedepsele „promise", bucătarii au început să toace carnea în bucăți cât mai mici și să inspecteze fiecare centimetru, în căutarea (și eliminarea) oaselor buclucașe. Rezultatul mărunțirii a luat denumirea de *joleh* („găină", în persană) și *tikka* („bucăți"). În timp, rețeta a fost îmbunătățită și bucățile de pui astfel tăiate erau marinate în iaurt și acoperite cu sumedenie de condimente, precum praf de chili, piper și tumeric (o plantă perenă din familia usturoiului), care să-i dea puiului o culoare galben-portocalie.

Cum s-a impus tikka în Marea Britanie. Curând, *tikka* a devenit felul de mâncare cel mai popular în India, indiferent de clasele sociale ale imperiului Babur Mughal, imperiu care a rezistat până în 1857, când a fost înlocuit cu ocupația britanică. Încă de pe-atunci, multe aspecte ale vieții din India au fost aduse în Marea Britanie, odată cu întoarcerea soldaților, printre acestea incluzându-se bungalo-urile și mirodeniile precum curry. Cu toate acestea, cuptoarele *tandoor* și felul de mâncare *tikka* nu au prins de prima dată. A fost nevoie de un val consistent de imigranți veniți din India în Anglia în anii 1950 pentru a schimba lucrurile. În această perioadă, *chicken tikka* a avut un succes fulminant. Restaurantele voiau să servească însă acest fel de mâncare împreună cu un sos. Răspunsul la această cerere s-a numit *chicken tikka masala* (în bucătăria Asiei de Sud, termenul masala desemnează un *„amestec de mirodenii"*).

La 450 de ani după domnia mongolului Babur, *tikka* a devenit celebră în Glasgow, mai multe restaurante pretinzând paternitatea acestui fel de mâncare (de cele mai multe ori fiind vorba de mai multe rețete compilate). În 2001, *tikka* a devenit atât de populară încât secretarul pentru probleme externe, Robin Cook, a decretat *chicken tikka masala* drept *„mâncarea națională a Marii Britanii"*. *Tikka* tradițională reprezintă, de fapt, frigărui cu bucăți de pui fără oase, gătite în cuptoare din lut tandoor, după ce acestea au fost marinate în mirodenii și iaurt. Bucățile de carne sunt unse cu unt la anumite perioade de timp pentru a căpăta gust și savoare. Astfel preparate, bucățelele de pui se servesc împreună cu inele de ceapă, coriandru și lămâie ori sunt folosite, mai departe, la prepararea *chicken tikka masala*.

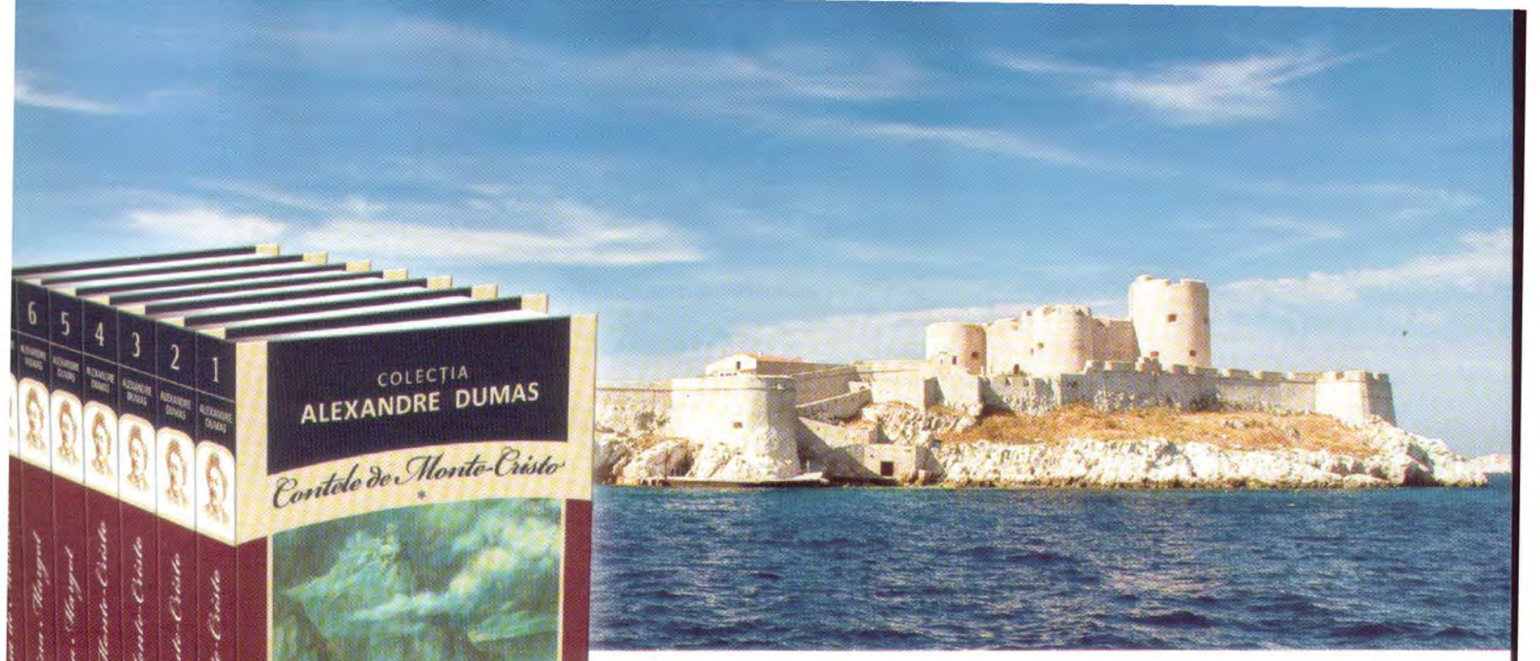

Primul volum al colecției **Gratis!**
Numai cu ziarul adevărul

COLECȚIA "ALEXANDRE DUMAS"
ADUCE ACȚIUNEA ÎN VIAȚA TA!

Din 12 ianuarie, ai cele mai bune cărți de aventuri

Contele de Monte-Cristo (4 vol.)
Regina Margot (2 vol.)
Doamna de Monsoreau (3 vol.)
Cei Patruzeci şi Cinci (2 vol.)
Cei trei muschetari (2 vol.)
După 20 de ani (2 vol.)
Vicontele de Bragelonne (4 vol.)
Laleaua neagră • Aventurile lui Lyderic (1 vol.)

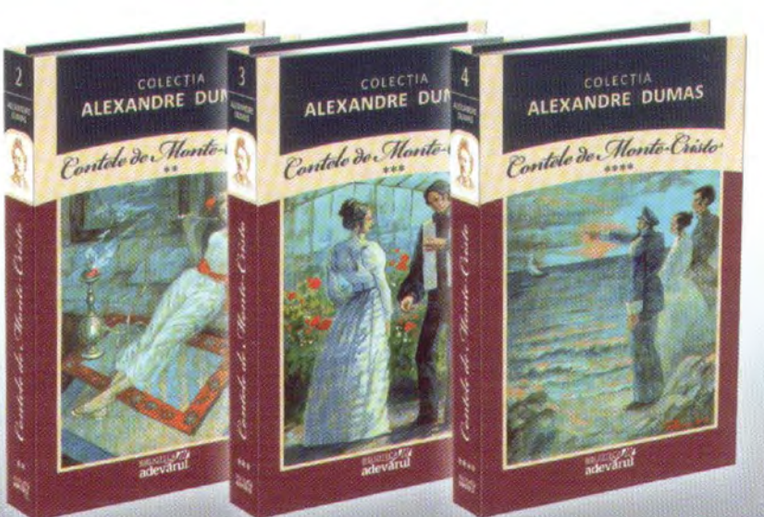

BIBLIOTECA adevărul

În fiecare miercuri, numai cu ziarul adevărul

adevărul shop
Cărțile, muzica şi filmele preferate acum şi online pe **www.adevarulshop.ro**

Apelează gratuit call center **0800.800.111**

ACUM şi în rețeaua de magazine MICRO

RETRĂIEŞTE MOMENTE CARE AU SCHIMBAT LUMEA

Pătrunde în minţile celor care au schimbat istoria. Călătoreşte pe meleaguri îndepărtate şi necunoscute. Învaţă diferenţa dintre realitate şi mit. Toate acestea, dar şi multe alte informaţii valoroase te aşteaptă pe Viasat History.

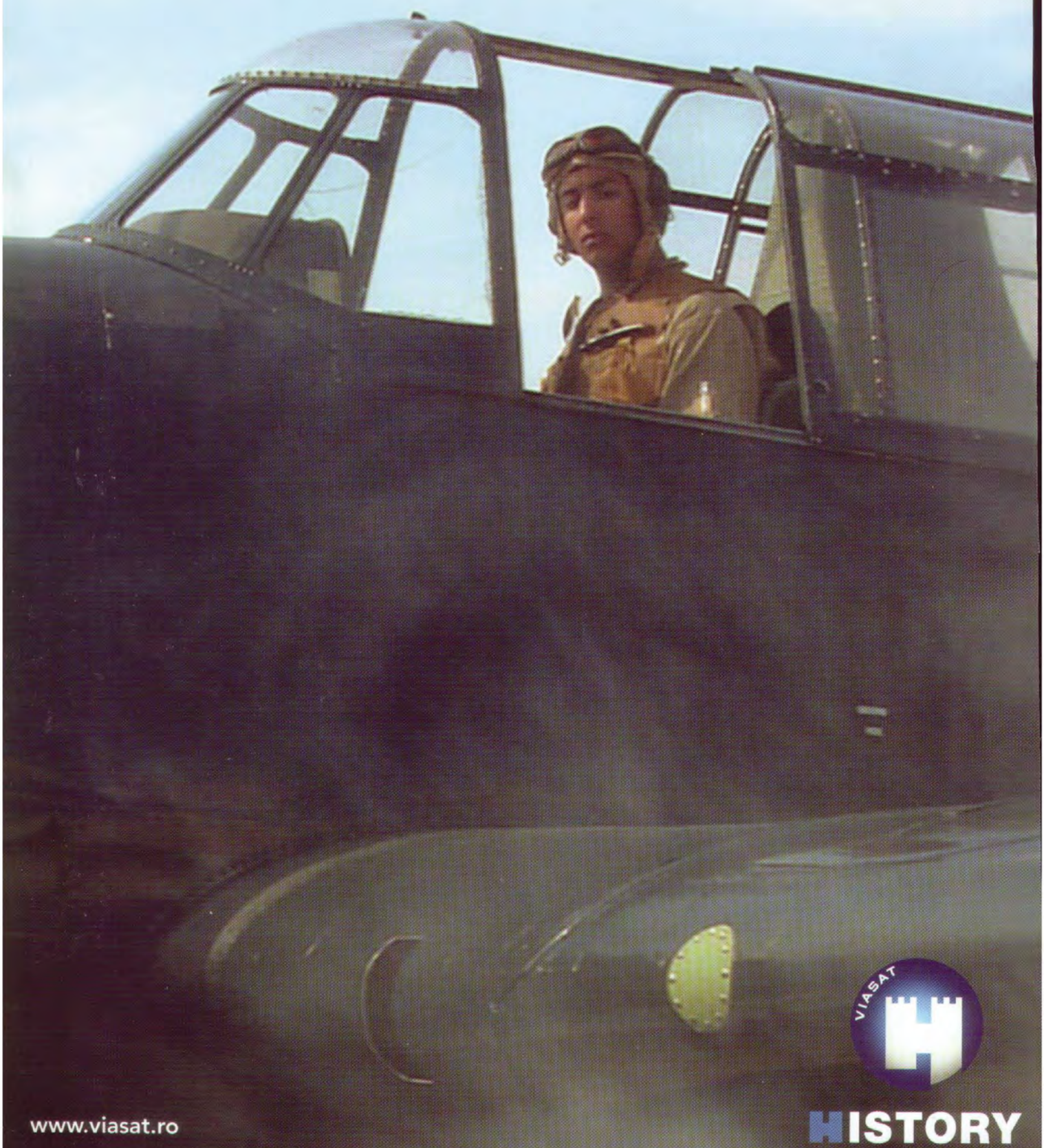

www.viasat.ro

VIASAT HISTORY